

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

J. F. BJÖRNSTÅHL

SEMINARIEADJUNKT

TRETTIONDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Innehåll.

	Sid.
Bidrag till Sveriges officiella statistik: Berättelse om folkskolorna för år 1907	1.
Meddelanden om de med statsbidrag understödda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa under år 1909. Af <i>Carl K—n</i>	7.
Växjö nya seminariebyggnad tagen i bruk. Tal af rektor <i>C. O. Arcadius</i> Svenska seminarielärareföreningen	20. 29.
Litteratur. <i>J. F. B.</i> och <i>Hj. Nordin</i>	30.
Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit»	41.
Otto Salomon. Af <i>Carl K—n</i>	47.
Rousseauanskt inflytande i lärodikten »Uppfostraren» af <i>J. O. Wallin</i> . Af <i>Anna Linder</i>	62.
Statistisk öfversikt öfver afgångsbetygen vid statens folkskoleseminarier åren 1909 och 1910. Af <i>Tn</i>	74.
Uppmärksamhetens psykologiska och pedagogiska problem. Af <i>N. Nyman</i> . (Forts.)	86.
Några reflexioner öfver rektor <i>J. Johanssons</i> katekesförslag. Af <i>Hj. Nordin</i>	98.
Litteratur. <i>J. F. B.</i>	108.
Ett förslag till skolväsendets anordning. Af <i>Carl K—n</i>	117.
Uppmärksamhetens psykologiska och pedagogiska problem. Af <i>N. Nyman</i> . (Forts. från föreg. häfte.)	133.
Bidrag till Sveriges officiella statistik: Berättelse om folkskolorna för år 1908	145.
Litteratur. <i>J. F. B.</i> och <i>S.</i>	151.
Från folkskolan i utlandet. Af <i>Carl K—n</i>	165.
Folkskolorna i Linköpings stift år 1836. Af <i>G. W—g</i>	179.
Tolkningen af § 31 mom. 4 i Seminariestadgan. Af <i>J. F. B.</i>	183.
Folkskoleseminariernas årsberättelser	184.
Litteratur	185.

STOCKHOLM

BUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

1912

[110552]

1.

Bidrag till Sveriges officiella statistik.

Undervisningsväsendet.

Berättelse om Folkskolorna för år 1907, utarbetad i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. Centraltryckeriet, Stockholm 1910.

Ur nämnda berättelse meddelas följande:

I. Högre folkskolorna.

Vid ifrågavarande 22 skolor, af hvilka de i Säby (Tranås köping) och Hvetlanda församlingar äro nya för året, voro anställda tillsammans 56 lärare, af hvilka 37 undervisade i läsåmnen (ensamt eller i förening med öfningsämnen) och 19 endast i öfningsämnena. Bland de förra voro 9, bland de senare 7 kvinnor. Lärjungarnes antal utgjorde 696, af hvilka 545 (329 gossar och 216 flickor) voro under 15 år samt 151 (78 gossar och 73 flickor) 15 år och däröfver. Omkostnaderna uppgingo till 74,148 kr. 77 öre. Om man fördelar omkostnadsbeloppet på antalet lärjungar, finner man, att kostnaden för hvarje lärjunge uppgick till 106 kr. 54 öre mot 107 kr. 21 öre under närmast föregående år.

Lärokursens längd uppgifves vid 1 skola till ett år, vid 1 skola till ett à två år, vid 17 till två samt vid 3 till tre år. — Läsveckornas antal har varit 24 vid en, 25 1/2 vid

en, 26 vid en, 27 vid en, 28 vid tre, 30 vid åtta, 32 vid en, 34 vid fem och 35 vid en skola. — Läsdagarnas antal i veckan uppgick till 5 vid sju och till 6 vid femton skolor.

Läseterminernas fördelning har varit mycket olika.

Undervisningen har vid alla skolorna omfattat kristendoms-kunskap, modersmålet, historia (vid 1 endast svensk historia), geometri, räkning och naturkunnighet (vid 1 af dem dessutom fysik samt vid 2 äfven hälsolära) samt frihandsteckning eller linearritning. Vid 21 skolor har undervisats i geografi, vid 15 i bokföring, vid 9 i välskrifning, vid 17 i tyska, vid 7 i engelska samt vid 1 i franska språket. Bland undervisningsämnena uppräknas dessutom vid 5 skolor statskunskap, vid 1 svensk statskunskap, vid 2 kommunalkunskap och vid 1 kunskap i lagfarenhet. Vid 2 skolor hafva flickorna undervisats i hushållslära och matlagning. Sång har förekommit vid 16 skolor, gymnastik vid 16, slöjd för gossar vid 7 och slöjd för flickor vid 8 samt trädgårdsskötsel vid 1 skola. Vid 1 skola synes slöjden för gossar hafva omfattat endast metallslöjd.

Angående lärarne i läsämnena är, då afseende ej fästes vid aflagda undervisningsprof, i sammanhang härmed att nämna, att bland föreståndarne 4 aflagt filosofie kandidatexamen och folkskolelärareexamen, 1 filosofie kandidatexamen, teologie kandidatexamen, präst- och folkskolelärareexamen, 2 filosofie kandidatexamen, prästexamen och folkskolelärareexamen, 2 (däraf 1 extra ordinarie) filosofie kandidatexamen, 1 prästexamen och folkskolelärareexamen, 1 prästexamen, 1 teoretisk och praktisk teologisk examen och folkskolelärareexamen, 6 (däraf 1 vikarie å vakant plats) mogenhetsexamen och folkskolelärareexamen, 1 mogenhetsexamen och 3 folkskolelärareexamen. En af förenämnda lärare var i egenskap af riksdagsman frånvarande från skolan under efterjulsterminen, och hade den, som under denna tid uppehöll tjänsten, aflagt filosofie kandidatexamen. —

II. Allmänna folkskolorna.

Antalet *skoldistrikt* i riket uppgick enligt *tab. 2* år 1907 till 2,408 eller samma antal som år 1906. Under året hafva Fors och Klosters skoldistrikt i Södermanlands län sammanlagits med Eskilstuna skoldistrikt, hvaremot i Jönköpings län Hakarp utbrutits ur Huskvarna skoldistrikt och i Kronobergs län Härlöf ur Öjaby skoldistrikt.

År 1907 funnos i riket 5,877 *folkskolor*, hvaraf 5,514 fasta och 363 flyttande, 2,282 *mindre folkskolor*, hvaraf 1,549 fasta och 733 flyttande samt 6,110 *småskolor*, hvaraf 5,233 fasta och 877 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick sålunda år 1907 till 14,269 mot 13,968 år 1906. Af de nytillkomna 301 skolorna voro 101 folkskolor, 66 mindre folkskolor och 134 småskolor. De fasta skolornas antal hade ökats från 11,870 till 12,296 eller med 426, hvaremot de flyttande skolornas antal minskats från 2,098 till 1,973 eller med 125. — Vid fördelning af de i tabellen upptagna skolorna efter deras belägenhet på landsbygden eller i städerna finner man, att å landsbygden funnos 12,976 och i städerna 1,293 folk- och småskolor. Motsvarande tal år 1906 voro respektive 12,729 och 1,239.

Antalet skolhus (skollokaler), egna eller förhyrda, uppgick enligt kolumnerna 19—21 af *tab. 2* år 1907 till 13,009 mot 12,856 år 1906. Af dessa 13,009 skollokaler voro 9,885 skoldistriktens egna, under det att 3,124 förhyrdes eller voro hyresfritt upplåtna; motsvarande tal år 1906 voro respektive 9,730 och 3,126.

Antalet skoldistrikt, hvilka år 1907 erhöilo statsbidrag för *den fortsatta undervisningen*, uppgick till 1,051, hvaraf 990 voro belägna å landsbygden och 61 voro städer. Antalet fortsättningsskolor, som under samma tid erhöilo dylikt bidrag, uppgick till 1,964, hvaraf 1,817 på landsbygden och 147 i städerna. År 1906 meddelades statsbidrag för den fortsatta undervisningen åt 1,044 skoldistrikt, nämligen 978

på landsbygden och 66 i städerna; antalet fortsättnings-skolor, som under samma tid erhöilo dylikt bidrag, uppgick till 1,933, hvaraf 1,768 å landsbygden och 165 i städerna. — För Stockholms stad finnas inga fortsättnings-skolor upptagna, enär den fortsatta undervisningen därstädes ej är anordnad enligt de grunder, som äro fastställda för statsbidrags åtnjutande.

Antalet skoldistrikt, som år 1907 erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för gossar*, uppgick till 1,493, hvaraf 1,405 voro belägna på landsbygden och 88 voro städer; antalet slöjdafdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 4,692, hvaraf 3,439 å landsbygden och 1,253 i städerna. År 1906 utdelades statsbidrag för undervisning i slöjd för gossar åt 1,471 skoldistrikt, hvaraf 1,384 voro belägna å landsbygden och 87 voro städer; antalet slöjdafdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 4,634, hvaraf 3,358 å landsbygden och 1,276 i städerna.

Antalet skoldistrikt, som år 1907 erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för flickor*, uppgick till 1,748, hvaraf 1,656 voro belägna på landsbygden och 92 voro städer; antalet slöjdafdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utbetalades, utgjorde 6,309, hvaraf 4,971 på landsbygden och 1,338 i städerna. År 1906 utdelades statsbidrag för undervisning i slöjd för flickor åt 1,794 skoldistrikt, af hvilka 1,702 voro belägna å landsbygden och 92 voro städer; slöjdafdelningarnas antal utgjorde samma år 5,770, hvaraf 4,457 å landsbygden och 1,313 i städerna.

Antalet skolträdgårdar uppgick år 1907 till 2,670, af hvilka 2,179 voro för barnens undervisning särskildt anordnade, under det att de öfriga 491 utgjordes af lärarens jordland, hans privata trädgård eller andra för tillfälligt bruk upplåtta jordområden. År 1906 uppgick antalet skolträdgårdar till 2,643, hvaraf 2,142 voro för barnens undervisning särskildt anordnade.

Med afseende på skolornas anordning efter

normalplanens olika littera förekom littera A-skolan vid 692 folkskolor, litt. B-skolan vid 641, litt. C-skolan vid 1,311, litt. D-skolan vid 188, litt. E-skolan vid 1,569, litt. F-skolan vid 1,113, litt. G-skolan vid 359 och litt. G² vid 4.

I procent te sig talen sålunda: litt. A 11,8, litt. B 10,9, litt. C 22,3, litt. D 3,2 litt. E 26,7, litt. F 18,9, litt. G 6,1, litt. G² 0,1.

Vid en jämförelse med föregående år visa ofvanstående tal en visserligen långsam men stadig ökning för de båda högre skolformerna litt. A och B samt en iikasa stadig nedgång af de på två eller flera stationer flyttande folkskolorna litt. G och G². De halftidsläsande skolorna (litt. C- och F-skolorna) synas äfven visa tendens till nedgång.

De mindre folkskolornas antal uppgick år 1907 till 2,282 mot 2,216 år 1906. Af dessa 2,282 mindre folkskolor voro 1,549 (67,9 %) fasta och 733 (32,1 %) flyttande, hvaremot år 1906 funnos 1,477 (66,7 %) fasta och 739 (33,3 %) flyttande mindre folkskolor.

De mindre folkskolorna äro till sitt öfvervägande antal belägna på landsbygden; dock finnas 4 sådana, belägna inom stadsområden.

Hela antalet *småskolor* uppgick år 1907 till 6,110 mot 5,976 år 1906. Af dessa voro 5,233 (85,6 %) fasta och 877 (14,4 %) flyttande. Motsvarande tal år 1906 voro 5,032 (84,3 %) fasta och 944 (15,8 %) flyttande.

Antalet *lärare* och *lärarinnor* i läsämnen utgjorde i folkskolorna 8,845, i de mindre folkskolorna 2,288 och i småskolorna 7,323 eller tillsammans 18,456.

Antalet *skolpliktiga barn* (i åldern 7—14 år) var 858,728. Hela antalet i folkskolor, mindre d:o, småskolor, seminariernas öfningsskolor, högre folkskolor, allm. läroverk och fackskolor, skolor för abnorma barn, enskilda skolor och i hemmen undervisade barn utgjorde 785,987. 67,974 hafva ej åtnjutit sådan undervisning, och om 4,767 saknas uppgifter.

Medeltalen af *lärjungar* på hvarje lärare eller lärarinna

i läsämnen utgjorde i *fasta skolor*: för landsbygden 43, i städerna 38 eller för hela riket 42; i *flyttande skolor*: för landsbygden 39, i städerna 30 eller för hela riket 39. För samtliga skolor voro medeltalen för landsbygden 43, i städerna 38 eller för hela riket 42.

Skoldistriktens samtliga *utgifter* för år 1907 uppgingo till 35,556,735 kr. mot 30,655,801 kr. år 1906.

I rikets *större städer* uppgingo utgifterna för folkskoleväsendet till följande belopp: i Stockholm 3,307,229 kr., i Göteborg 1,234,937, i Malmö 721,135, i Norrköping 635,566, i Hälsingborg 330,740, i Gäfle 330,186, i Örebro 598,602, i Eskilstuna 259,282, i Karlskrona 287,465, i Uppsala 188,203, i Jönköping 162,994, i Borås 136,466, i Lund 152,558, i Halmstad 241,403, i Linköping 99,318, i Västerås 151,974, i Sundsvall 143,823, i Karlstad 214,866, i Landskrona 154,833, i Kalmar 84,658, i Uddevalla 98,798, i Söderhamn 74,957, i Kristianstad 117,654, i Falun 67,230, i Ystad 90,468, i Södertälje 194,849, i Visby 65,942, i Härnösand 60,979, i Väster-
vik 46,825, i Luleå 110,169.

2.

Meddelanden om de med statsbidrag understödda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa under år 1909.

Döfstumma och blinda barn skola för uppfostran och undervisning inställas i offentlig skola, såvida icke föräldrar och målsmän, som sådant föredraga, enskildt sörja för uppfostran och undervisningen af dem, som stå under deras målsmanskap, eller barn befinnes behäftadt med sådan sjukdom, att detsamma ej anses böra intagas i offentlig läroanstalt.

Liknande stadga finnes ej beträffande det tredje slaget af abnorma barn, till hvilket de sinnesslöa räknas. Angående dem gäller intet undervisningstvång. Men staten ger frikostiga anslag till de landsting, föreningar eller enskilda, som vilja upprätta uppfostringsanstalter eller vårdanstalter för sinnesslöa barn. Detta har haft med sig det goda, att åtskilliga dylika anstalter blifvit anordnade, och att antalet af dem, som anmälts till intagning i anstalterna, mer och mer ökat. Det blir alltmer sällsynt i trakter, där uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn förekomma, att de stäckars barnen vårdas i hemmen, där de ofta föra en för dem själfva olycklig tillvaro och blifva en tung börda för öfriga hem-

folket, helst i fattiga hem. Men ehuru antalet uppfostrings- och vårdanstalter under senare tiden ej obetydligt ökats, finnas ännu ej i dessa anstalter tillräckligt antal platser för alla, som behöfde i dem intagas.

För att det skall vara tillbörligt sörjdt för de sinnesslöa, behöfvas i tillräckligt antal uppfostringsanstalter för bildbara sinnesslöa barn, arbetshem för sinnesslöa, där de, som genomgått uppfostringsanstalterna, kunna under det kommande lifvet få arbete, omhuldning och skydd, samt asyler (vårdanstalter) för obildbara sinnesslöa.

Uppfostringsanstalter hafva anordnats dels af landsting, dels af föreningar och enskilda. Af landsting hafva 19 uppfostringsanstalter inrättats. Af dessa äro Smålands gemensam för de tre länen i Småland, Blekinge och Gottlands för dessa två län, Göteborgs- och Bohuslän för detta län och Göteborgs stad, Skaraborgs- och Älfsborgs läns för dessa två län; städerna Norrköping och Gäfle hafva hvar sin uppfostringsanstalt. Följande föreningar hafva anordnat uppfostringsanstalter: föreningen för sinnesslöa barns vård, som underhåller en skola i Stockholm, en skola utanför Södertälje och ett arbetshem utanför Uppsala; föreningen för arbetshem för kvinnliga sinnesslöa, som underhåller ett arbetshem invid Stockholm; föreningen Margaretahemmet, som inrättat en uppfostrings- och vårdanstalt för fallandesjuka sinnesslöa barn vid Åkeshof utanför Stockholm; föreningen för vård af fallandesjuka barn å Wilhelmsro, som underhåller hem och skola för fallandesjuka barn i Wilhelmsro, nära Jönköping; föreningen för Betaniahemmets sinnesslöanstalt, som underhåller en skola i Göteborg och ett arbetshem i Nydala utanför Göteborg; föreningen drottning Sofias stiftelse, som underhåller skolhem och arbetshem för blinda döfstumma och blinda sinnesslöa i Vänersborg.

Själfständiga arbetshem finnas i Rickomberga utanför Uppsala för manliga sinnesslöa, i Hornsberg invid Stockholm för kvinnliga; i Karlsro utanför Uppsala för manliga; i Löt i närheten af Strängnäs för både manliga och kvinnliga;

i Nydala utanför Göteborg för manliga, i Broby i Östergötland utanför Söderköping för både manliga och kvinnliga samt vid drottning Sofias stiftelse i Vänersborg för båda könen. Vid åtskilliga af uppfostringsanstalterna utgöra själva skolan och arbetshemmet olika afdelningar af samma anstalt.

Vid slutet af år 1909 funnos 15 asyler (vårdanstalter) för obildbara sinnesslöa. Dessa voro: Karlslund i Stockholms län, som ägdes af fru Maria Krantzou; Åkeshof i närheten af Stockholm tillhörde föreningen Margaretahemmet; Wilhelmssund nära Södertälje tillhörde föreningen för sinnesslöa barns vård; Löt nära Strängnäs tillhörde Södermanlands läns landsting; Majgården vid Gnesta ägdes af fröken Maria Karlsson; Broby vid Söderköping tillhörde Östergötlands läns landsting; Betesda, Flisby, ägdes af fröken Augusta Nylén, Ebenezer vid Jönköping ägdes af fröken Anna Wilkens; Wilhelmshöjd, Värnamo, tillhörde föreningen: Räd- da Sveriges eländigaste barn; Wilhelminahemmet invid Växjö tillhörde föreningen för vård af minderåriga obildbara sinnesslöa inom Kronobergs län; Nyhem vid Hälsingborg tillhörde föreningen för vård af obildbara idioter inom Skåne; Betania i Göteborg ägdes af föreningen Betaniahemmet; Lyckhem, Vänersborg, tillhörde föreningen drottning Sofias stiftelse; Johannesberg vid Mariestad tillhörde Skaraborgs och Älfsborgs landsting; Sofielund vid Strömsholm ägdes af Västmanlands läns landsting.

Förberedande åtgärder voro vidtagna af städerna Norrköping och Gäfle för uppförande af asyler. Den i Gäfle var afsedd för 20 platser; den i Norrköping för 34. De torde blifva färdiga under den närmaste framtiden. Synnerligen önskvärdt synes det vara, att flera platser vore tillgängliga för med fallandesjuka behäftade barn. Vid slutet af år 1909 funnos många sådana, för hvilka man förgäflves sökt inträde vid vårdanstalt.

I slutet af år 1909 voro i uppfostringsanstalter och arbetshem intagna 1,180 elever, af dessa tillhörde 862 upp-

fostringsanstalterna och 318 arbetshemmen. I de förra voro 505 manliga och 351 kvinnliga elever; i de senare 170 manliga och 148 kvinnliga. Under året 1909 hade ur ifrågavarande anstalter utskrifvits 138 och intagits 211.

Undervisningspersonalen utgjordes vid slutet af år 1909 af 31 föreståndare och föreståndarinnor,* 79 fast anställda kvinnliga lärare, 2 manliga och 2 kvinnliga timlärare i kunskapsämnen; 22 manliga, 15 kvinnliga fast anställda och 15 manliga och 2 kvinnliga timlärare i handarbeten och praktiska sysslor. Sköterskorna uppgingo till 122 och ekonomipersonalen till 23 manliga och 104 kvinnliga tjänare.

Inkomsterna uppgingo år 1909 till 738,068,65. Af dessa voro 257,875 statsanslag; 261,951 anslag af stadsfullmäktige eller landsting; 18,252,11 anslag af annan myndighet eller korporation; 150,976,68 elevavgifter; 44,005,37 intäkt af trädgård och jordbruk; 15,475,51 för försälda arbeten; 14,996,94 gåfvor, inkomst af basarer etc., 9,012,11 räntor; 16,523,02 diverse inkomster.

Löpande utgifterna belöpte sig samma år till 705,639,59, nämligen till aflöningar 184,060,41; utspisning 227,983,82; linne-, gång- och sängkläder 44,704,56; uppvärmning och belysning 61,141,08; medicin och sjukvård 7,398,41; tvätt och renhållning 12,720,16; arbetsmaterial 12,434,84; undervisningsmaterial 3,917,28; inventarier 25,740; underhåll af byggnader samt brandstodsavgift 34,691,78; trädgård och jordbruk 32,500,24; hyror 9,035,33; räntor och afbetalningar 15,143,07; utskylder 5,095,52; diverse 29,073,17.

Frånräknar man kostnaderna för underhåll, trädgård, jordbruk, hyror, räntor, afbetalningar och utskylder, blir för hvarje elev årskostnaden 537 och dagskostnaden 1,47.

Vid slutet af år 1909 voro i asylerna intagna 358—187 manliga och 171 kvinnliga obildbara sinnesslöa. För dessas vård voro anställda 15 föreståndarinnor; 6 öfversköterskor, 57 sköterskor, 4 nattsköterskor, 41 personer — 7 manliga och 34 kvinnliga — för ekonomien.

* Endast undantagsvis förestås uppfostringsanstalterna af en föreståndare.

Asylernas inkomster stego till 153,849,96 — statsanslag 72,000, anslag af landsting eller stadsfullmäktige 15,335,64; anslag af annan myndighet eller korporation 1,270, elevavgifter 60,445,82; trädgård och jordbruk 99,50; gåfvor, inkomst af basarer m. m., 3,364,44; räntor 938,87; diverse 395,69.

Utgifterna uppgingo till 148,702,63 — aflöningar 32,272,57; utspisning 57,433,53; linne-, gång- och sängkläder 9,797,78; uppvärmning och belysning 13,865,26; medicin och sjukvårdsmaterial 1,736,85; tvätt och renhållning 5,946,63; inventarier 6,435,41; trädgård och jordbruk 590,76; underhåll af byggnader, brandstodsavgifter 5,003,31; hyror 5,934,09; utskylder 2,352,84; diverse 7,293,60.

Frånräknas kostnaderna för underhåll af byggnader, hyror och utskylder, var medelkostnaden för hvarje elev 411 kr. för år och 1,41 kr. för dag.

Af antagliga orsaker till sinnesslöhetens uppkomst hos de under året intagna i uppfostringsanstalter och arbetshem må nämnas alkoholism hos fadern i 33 fall; sinnessjukdom eller sinnesslöhet inom släkten i 32 fall; engelska sjukan i 35 fall; medfödda sjukdomar, utvecklingshämningar och allmän svaghet i 15 fall, epidemiska sjukdomar i 11 fall o. s. v.

Bland antagliga orsaker till sinnesslöhetens uppkomst hos de under år 1909 intagna asylisterna må nämnas sinnessjukdom eller sinnesslöhet i släkten (17 fall), alkoholism hos någon af föräldrarna (13 fall), engelska sjukan (20 fall).

Åtskilliga elever, som genomgått skolan och voro lämpliga för intagning i arbetshem, måste af brist på platser i dessa utskrifvas till hemorten. En sådan brist visade sig förnämligast i Smålands och Stretereds arbetshem. Från den förra måste 8 och från den senare 9 elever afvisas, enär för dem ej funnos platser. Äfven vid Malmöhus' läns anstalt har visat sig brist på platser i arbetshemmet för dem, som afslutat skolan. Men där har man undvikit att behöfva utskrifva till hemorten 5 manliga arbets elever därigenom,

att anstaltens styrelse utackorderat dessa i lämpliga privat-hem på anstaltens bekostnad och under anstaltens uppsikt. Äfven vid en annan anstalt, nämligen Stockholms läns, har man försökt denna form för vårdande af sådana elever, som afslutat skolan. Man har vid denna utackordering fäst stor vikt vid att eleverna erhålla goda husbönder och goda hem, att arbetet, hvarmed eleverna hufvudsakligen skola sysselsättas, lämpar sig för deras krafter och fallenheter, samt att uppfostringsanstaltens föreståndarinna öfvar tillsyn öfver dem, mottager och förvaltar deras besparingar, hjälper dem med inköp af kläder och dylikt. Äfven vid Västmanlands läns anstalt är en manlig arbetskraft utackorderad.

Åtskilliga sinnesslöa, som anmälts till intagning i uppfostringsanstalt, kunde ej mottagas af brist på platser i vederbörande anstalter. Största antalet af sådana afvisade var vid Malmöhus läns anstalt* och vid Wilhelmsro. Däraf framgår, att den förra anstalten är i stort behof af utvidgning; och att behofvet af ett ökad antal platser inom landet för bildbara fallandesjuka sinnesslöa är mycket stort.

Vid åtskilliga anstalter hade under året åtgärder vidtagits för att förbättra de sanitära förhållandena.

Det allmänna hälsotillståndet hade, fränsedt att en del epidemier förekommit, å det öfvervägande antalet anstalter varit godt. Med få undantag hade eleverna ökat i vikt.

I disciplinärt hänseende hade enligt uppgifter från skolorna tvångsmedel sällan behöft användas. I Margaretahemmet hade en flicka, som haft benägenhet att om nätterna gå ut oklädd, tidvis nattetid fått bära ett armband, som varit fästadt med en meterslång kedja vid sängen. I Södertälje hade man någon gång låtit trotsiga barn bära tvångströja; sådan tröja i lättaste form hade också användts som bestraffning ett par gånger i Gäfleborgs läns anstalt; i

* År 1911, då föreningens för sinnesslöa barns vård uppfostringsanstalt kommer att förläggas till Slagsta utanför Stockholm, komma 20 barn från Malmöhus län att intagas i denna anstalt.

Wilhelmsro hade tvångsmedel endast undantagsvis och för en kort stund användts; i Blekinge och Gottlands läns anstalt hade användning af tvångsmedel knappast ägt rum; kroppslig aga (ris) hade förekommit i Uppsala läns, Smålands och Malmöhus läns anstalt, men synes hafva förekommit sällan och varit lindrig. I Smålands anstalt hade det vanliga straffet varit, att den skyldige förlorat friheten under längre eller kortare tid, eller ock att han fått intaga sängen. Den senast nämnda straffarten hade förekommit äfven i Malmöhus läns anstalt.

Beträffande asylerna må uppmärksamheten fästas vid det sätt, hvarpå man sökt sysselsätta dem, som kunna utföra något ordnad arbete. De arbeten, som förekommit, hade varit väfnad, stickning, virkning, sömnad, vedsågning och vedhuggning, tvätt, diskning och hvarjehanda husliga sysslor, borstbindning, bandväfnad, samt transportarbeten o. d. Af asylernas 358 skyddslingar hade endast omkring 60 kunnat sysselsättas med något af ofvan uppräknade slag af arbeten.

Förströelse hade beredts de sinnesslöa medelst leksaker samt genom promenader och vistelse ute. Vid några anstalter, såsom Margaretahemmet, Wilhelmshöjd och Lyckhem, vid hvilken de flesta intagna hade tillhört de djupast förslöades kategori, hade endast helt få kunnat leka något. De andra, som hade utgjort det stora flertalet, hade varit oberörda af omgifningen.

Stundom har tvångsmedel måst användas. Så hade vid en anstalt en flicka måst klädas i vantar för att hindra henne från att rifva sönder sina öron; en annan flicka hade måst om nätterna hafva på sig ett nattlinne, som varit försedt med hopknytbare långärmar, enär hon brukat kasta omkring både sina och andras sängkläder. En gosse hade stundom manschetter af mollskinn, som sammanhöllos å ryggen, enär han hade för sed att suga sönder händerna.

Vid några anstalter hade man ofta måst taga sin till-

flykt till skyddshandskar och lifkjortlar för att hindra de sinnesslöa dels från att suga på händerna, dels från onani.

I en anstalt hade två patienter varit nattetid försedda med bindärmar: den ene, emedan han ville förstöra allt han fick tag i; den andre, emedan han hade benägenhet att orena händerna med afföring.

En gosse i en annan anstalt hade ständigt måst bära skyddströja för att hindra honom från att slå sig i hufvudet.

Från en anstalt omtalas, att några sinnesslöa under nätterna haft skyddspåsar för osnyggghet eller bråkighet, och att ett par andra under dagarna haft armarna »fixerade» genom förklädet till hindrande af sugning å händer och fingrar.

Från Lyckhem, en asyl, som är anordnad i samband med uppfostringsanstalt och arbetshem för blinda sinnesslöa (och blinda döfstumma), och som sålunda tillhör drottning Sofias stiftelse, skrifver vederbörande läkare: »En stor del af de här vårdade äro så fysiskt och psykiskt elända, att de icke alls kunna hjälpa sig själfva utan kräfva oafslätlig tillsyn och hjälp. Sådan har på ett särdeles berömligt sätt lämnats dem. Under alla de besök, jag vid olika tider af dygnet gjort å anstalten, har där alltid rådt mönstergill snyggghet och ordning.»

En fråga, som för närvarande är föremål för mycket intresse, är, hur man skall kunna bäst sörja för deras framtid, som stå på gränsen till de normala. Visserligen kan för många af dem rum beredas på arbetshemmen, och inom en ej aflägsen framtid torde alla kunna få rum i arbetshemmen, ty sådana uppstå rundt om i landet. Men därmed är ej frågan löst. De lägre stående sinnesslöa finna sig godt i arbetshemmen, och för dem torde arbetshemmet vara den bästa skydds- och vårdanstalt, om de ej hafva lyckan att blii omhändertagna af kärleksfulla, närstående anförvanter. Men för dem, som stå på gränsen till de normala, »utgör tanken att blii förflyttade från skolan till ett

arbetshem en sorg», och »lifvet i arbetshemmet blir dem en börda». Och hvad verkan har lifvet inom anstalten på dem? Därpå kan ej ett allmängiltigt svar gifvas. Det är så många faktorer, som här samverka. Det kan ju gifvas förhållanden, som göra, att åtskilliga af dem trivas med lifvet i hemmet och hålla sig uppe. Det beror så mycket på föreståndaren, kamraterna, den sinnesslöes egen läggning samt den ställning han får i hemmet. Men den faran ligger alltid nära, att han ej kan finna sig till rätta med förhållandena inom hemmet, att han längtar ut i lifvet för att få röra sig bland människorna såsom en annan människa. Blir den längtan ej uppfylld, sjunker han ned i liknöjdhet, och intresselösheten kan medföra, att han mer och mer förslöas. Lifvet, som för honom alltid kommer att röra sig inom hemmets gränser, blir utan värde. Han blir en maskin, som visserligen kan sättas i gång för att uträtta ett och annat, men han utför hvad som förelägges honom utan intresse, utan eftertanke, själlöst som maskinen. Huru annorlunda skulle hans lif gestalta sig, om man kunde bereda honom en ställning, liknande den, som normala människor i allmänhet hafva? »Det skulle för öfrigt», säger en lärarinna vid en uppfostringsanstalt för sinnesslöa, »blii en sporre i vårt arbete, om vi kunde få uppfostra individer, hvilka samhället skulle vilja upptaga som medlemmar och räkna med som nyttiga sådana!»

Arbetshemmet är en nödvändighet. Det är en stor välgärning för den stora mängden af sinnesslöa, för dessa, som stå under dem, hvarom nu närmast är fråga. I arbetshemmet få dessa i högre grad sinnesslöa under hela sitt lif det skydd och den vård, hvaraf de äro i behof. Men vid sidan af arbetshemmet borde förekomma anordningar, som bättre lämpade sig för de sinnesslöa, som stå på gränsen till de normala. Dessa anordningar borde hafva till syfte att bereda tillfälle åt dem att ute i lifvet bland andra människor vara till nytta. En sådan eftervård af den sinnesslöa efter slutad skolgång förekommer redan i Danmark,

och man har ju ett och annat spår af den äfven i vårt land. Man har kallat denna form af vården af sinnesslöa efter slutad skolgång för familjevård. Men skall den blifva af någon större betydelse, bör den blifva på ett bestämdt sätt organiserad. Lärarinnan vid föreningens för sinnesslöa barns vård uppfostringsanstalt i Stockholm, Maria Almqvist, har framställt förslag till organiserad familjevård i vårt land. Hon säger, att hon tänkt sig familjevården ordnad på i hufvudsak två sätt. Den ena formen för familjevården vore, att landet uppdelades i distrikt, lika många som där finnes uppfostringsanstalter; hvarje anstalt skulle hafva till uppgift att inom distriktet anskaffa lämpliga hem åt utgående elever och kontrollera dessa samt fortfarande vara stöd och hjälp åt de forna eleverna. Tillsammans med öfriga uppgifter, som anstalten är skyldig att lämna om arbetet i dess helhet, borde den vara förpliktigad att redogöra äfven för familjevårdsarbetet i sitt distrikt.

Det andra förslaget vore, att en förening skulle bildas med uppgift att utföra samma slags eftervård, som enligt första förslaget skulle tillkomma de särskilda anstalterna. Denna förening kunde då vara antingen själfständig eller ock skulle någon redan befintlig förening kunna öfvertaga äfven detta arbete.

Förslagsställarinnan tyckes vara mest benägen för en själfständig förening. Denna borde, enligt hennes mening, vara anlagd i stor stil. Den borde på sitt program hafva tre olika slag af arbete. Den skulle tillse, att alla, som äro i behof af anstaltsvård, få sådan. Nu räckes hjälpen mången gång för sent. Den skulle för det andra hafva till uppgift att vaka öfver att alla, som lämnat uppfostringsanstalten, få den för hvar och en särskildt lämpliga eftervården. För det tredje skulle föreningen genom spridning af skrifter och genom föredrag upplysa allmänheten om de abnormas sjálstillstånd och om huru de böra behandlas.

Men om en sådan förening kunde bildas, hvem, frågar fröken Almqvist, skulle utföra arbetet eller bli dess re-

presentanter i olika delar af landet? Hvar finna lämpliga och villiga sådana? Den frågande besvarar själf den framställda frågan sålunda: »Här faller tanken osökt på de lärarinnor och föreståndarinnor, vid uppfostringsanstalterna för sinnesslöa, som lämnat arbetet och lefva gifta eller ogifta på olika platser inom landet. Helt säkert kunna vi räkna på deras fortsatta intresse, och nog skola de för sakens skull åtaga sig en del personliga uppoffringar. »Dessutom», säger förslagsställarinnan vidare, »hafva vi vänner och bekanta, som äro eller skulle kunna bli så intresserade för arbetet, att de skulle vilja offra något af sin tid därtill. De direkta omkostnaderna för resor o. d. skulle naturligtvis bli föreningens sak. Vidare finns det alldeles säkert präster, läkare, folkskollärare litet hvarstades, som skulle åtaga sig ett sådant representantskap.»

Skulle en sådan förening ej kunna bildas, kunde man lämna omsorgen att bereda sinnesslöa lämplig eftervård åt en förening med en vidare intressesfär t. ex. åt Svenska fattigvårdsförbundet, som har på sitt program att hjälpa alla.

Helt visst innehåller fröken Almqvists förslag mycket tankvärdt. En organiserad familjevård för sådana sinnesslöa, för hvilka en dylik passar, skulle visserligen blifva till stor bättnad både för den sinnesslöa själf och för samhället. Enklarest och naturligest förekommer det oss, att de särskilda anstalterna sörja för att de från dem utgående eleverna få den eftervård, som för hvar och en af dem synes lämpligast.

En annan fråga, som lifligt sysselsätter den vid uppfostringsanstalterna och arbetshemmen anställda lärarepersonalen, är den om pension. En kommitté har blifvit tillsatt för att vidtaga åtgärder för beredande af pension åt sagda lärarepersonal. Denna kommitté har ingått till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för att åt den ordinarie lärarepersonalen vid de med statsmedel understödda sinnesslöanstalter bereda pension. Petitionen inlämnades i K. ecklesiastikde-

partementet den 28 april 1908. Sedan den tiden hafva vederbörande myndigheter blifvit hörda.

Kommittén säger i omförmälda petition, att det under tjänstetiden är i allmänhet ganska väl sörjdt för ifrågavarande personal, men att dess ålderdom icke ännu — med undantag för enstaka fall — är betryggad genom pensionering.

Önskvärdt vore, säga kommitterade, om pensioner kunde beredas åt alla dem, som på ett eller annat sätt ägnat sitt lifsarbete åt sinnesslövården; men de hafva dock ej vågat anhålla om pension till andra, än till dem, som staten under deras tjänstetid i en eller annan form aflönat. Sålunda hafva kommitterade ansett, att statens medverkan till beredande af pensioner bör ifrågasättas endast för lärare, som äro anställda vid med statsmedel understödd anstalter.

Pensionsrätt bör tillkomma, säga kommitterade, manliga och kvinnliga föreståndare, samt alla ordinarie lärare och lärarinnor, som undervisa i kunskapsämne eller i slöjd och handarbeten.

Beträffande pensionsåldern anse kommitterade, att den bör sättas till högst 55 lefnadsår och 30 tjänstår. Kommitterade frukta visserligen, att de ekonomiska förhållandena skola resa svåra hinder för genomförande af denna bestämmelse; men å andra sidan hålla de före, att, om pensionsåldern sättes så hög, att full pensionsrätt inträder först vid 60 lefnadsår, flertalet lärarinnor aldrig skola hinna fram till hel pension, ty innan dess torde de vara nedbrutna af det uppslitande arbetet. »Erfarenheten från andra pensionsanstalter», säga de, »synes gifva stöd för dylika farhågor.»

Beträffande det närmaste ordnandet af pensioneringen uttala kommitterade den meningen, att frågan synes vinna den lämpligaste lösningen, om utrymme beredes åt personalen vid sinnesslöanstalterna i någon af de redan befintliga pensionsinrättningarna för lärare. Af dessa torde döfstumlärarnes pensionsanstalt vara den, som närmast ligger till hands.

Vidare föreslå kommitterade, att delaktighetsbeloppet i pensionsanstalten måtte för lärare och lärarinna vid sinnesslöanstalt bestämmas till minst 1,000 kr., och att för sinnesslöanstalternas lärarepersonal pensionsdelaktighetsbeloppet bestämmes efter den maximilön, som är eller kan framdeles blifva bestämd för hvarje särskild tjänst, likväl med den begränsning, att för de olika grupperna af tjänsteinnehafvare fastställas följande maximidelaktighetsbelopp: för föreståndare för anstalt 4,000 kr., för föreståndarinna för anstalt 2,000 kr., för föreståndare för arbetshem 2,000 kr.; för lärare och lärarinnor af alla slag 1,600 kr.

Det är väl att hoppas, att Kungl. Maj:t framlägger för nästkommande års riksdag förslag om pensionering af lärarna vid sinnesslöanstalterna. De hafva länge nog fått vänta på afgörandet af denna för dem så viktiga fråga.¹

Carl K—n.

¹ Proposition om pensionering af lärarna vid sinnesslöanstalterna har, sedan detta skrefs, blifvit inlämnad till innevarande års riksdag.

3.

Växjö nya seminariebyggnad.

Växjö folkskollärareseminariums nyuppförda byggnad har med innevarande termin tagits i bruk för sitt ändamål.

Med anledning häraf ägde en anslående högtidlighet rum i samband med vårterminens början vid seminariet. Högtidligheten förrättades i den rymliga och höga samlingssalen, belägen i öfversta våningen. Förutom eleverna i seminariets fyra klasser samt öfningsskolans barn hade infunnit sig seminariets inspektör, rektor, lärarekåren samt en stor del andra intresserade — tillsammans uppgående till omkring ett par hundra personer.

Akten inleddes med unisont afsjungande af psalmen 204 v. 2, 3, hvarpå bön förrättades.

Rektor C. O. Arcadius höll därpå följande tal:

»Ty vi veta, att om vår kroppshydda, vår jordiska boning nedbrytes, så hafva vi en byggnad, som kommer från Gud, en boning, som icke är gjord med händer, en evig boning i himmelen.» 2 Kor. 5: 1.

I de anförda orden talar aposteln om vår själs kroppsliga iklädnad här på jorden och angifver grunden, hvarför vi icke skola ängslas öfver vår kropps svaghet och bräcklighet, hvarför vi icke af fruktan för kroppsligt lidande och kroppslig död skola undandraga oss de plikter, som

tillhöra vårt evighetslif. Vi hafva nämligen en själs klädnad, som motsvarar dess evighetsnatur, och som består, då den kroppsliga klädnaden faller från oss eller slites af oss. Denna klädnad är af Gud och tillhör himmelen. Först när den jordiska klädnaden i döden blifvit förstörd, skall den himmelska klädnaden blifva ett med vår varelse. Men fastän den är öfver det timliga, så är den dock vår verkliga tillhörighet, och vi äro icke verkligen hemma, icke i sann mening oss själfva, förrän vi fått taga den i besittning. Denna tillhörighet känna vi ej blott af hörsägen. Redan här på jorden äga vi den. Till underpant på hvad som komma skall, har nämligen Gud, säger aposteln, gifvit oss anden, och denna sida af vår varelse förmår i tron fatta och till handling här nere på jorden använda, hvad som hör evigheten till, och som i evighetslifvet skall omedelbart åskådas och omsättas i handling. Vår evighetsklädnad finnes således enligt aposteln framställning icke blott öfver det timliga utan i det timliga, och med ändens uppfattningsorgan, tron, förmå vi föreställa oss den här i vår timliga tillvaro.

Hvad som här sagts om vår kropp, är betecknande för hela vårt jordiska lif med därtill hörande handlingar, förhoppningar och sträfvanden. Tyvärr är det alltför ofta så, att vi människor betrakta jorden såsom vårt rätta hem, sörja för vår kroppsliga tillvaro, såsom om den vore vår enda, och tillfredsställa våra sinnliga drifter och begär med undanskjutande af de kraf, vår evighetsnatur ställer på oss. Men under allt detta kunna vi ej komma ifrån sträfvandet efter något bättre. Tillfredsställandet af den sinnliga lusten skänker, sedan ögonblickets rus gått öfver, endast afsmak. Samvetet ogillar mer eller mindre ihärdigt vår själfvisshet och vår benägenhet att tillgodose vår fördel, vår härsklustnad och vår åtrå att njuta på andras bekostnad. Vi önska, att världen vore bättre och att vi själfva vore bättre, att friden blefve rådande och lyckan mera beständig. Däraf kommer detta sträfvande, som genomgår män-

niskovärlden, allt sedan människorna lämnade paradiset, sträfvandet efter nytt. Svalorna bygga sina nästen och bina sina kakor på samma sätt som i urtiden, men människorna reda sina boningar och ordna sina samhällsförhållanden med tillämpande af alltjämt nya nyheter, hvarigenom de vilja göra sin jordiska tillvaro icke blott drägligare och angenämare utan ock mera motsvarande de ideala kraf, som de bära inom sig.

Detta gående utöfver sig själf förefinnes icke blott i människovärlden utan ock, fastän på annat sätt, i den fysiska världen. Förgängelse, att åldras och dö, är utmärkande för denna värld, men nytt lif spirar upp ur förgängelsen. Den vissnade och förmultnade växten ersättes af en ny växt, som skjuter upp ur det frö, den gamla fällt, eller den undangömda stamdel, som den kvarlämnat i jorden, djurgenerationerna försvinna, men nya träda alltjämt i de förgängnas ställe; själfva bergen vittra ned till grus som fyller de nedanför befintliga fördjupningarna, men nya berg och dalar uppstå alltjämt; ja, solsystemen upplösas till nebulosor, men ur nebulosorna framgå nya solar med kransar af planeter. Äro icke dessa företeelser i människovärlden och i den naturliga världen ett uttryck för en högre världs, en evighetsvärlds inneboende i den förgängliga världen? Vi begagna nu för tiden mycket ofta ordet utveckling såsom beteckning för företeelserna såväl i den naturliga världen som människovärlden. Men om utveckling icke vore annat än samma formers uppstående på nytt ur de gamlas upplösning, så blefve utvecklingen en tröstlös cirkelgång från enahanda till enahanda och någon mening skulle ej finnas i tillvaron.

Höra vi däremot ej hemma här på jorden utan vårt rätta hem är det eviga i himmelen, så är utvecklingen på jorden en vandring mot målet och det sträfvande för nydaning, som genomgår människorna och naturen, en jordelivets kompassnål, som pekar på en tillvaro, där allting blifvit nytt.

Om det nu vore så, att nydaningen endast berörde den omgifning, i hvilken människorna lefde, men icke människorna själfva, om visserligen mat, kläder och bostäder i våra dagar vore bättre än för några hundra eller några tusen år sedan, men barnen nu för tiden hade samma anlag och böjelser som i forntiden och de vuxna satte samma mål för sitt lif nu som i gamla dagar, så skulle vi vara i en belägenhet, som kunde jämföras med den, som förefinnes på ett i hamnen liggande skepp; allting är ordnad för resa och kompassen angifver riktningen för resan, men fartyget rör sig ej ur fläcken. Är människovärlden i stort sedt lika beskaffad till sin andliga byggnad nu som fordom, så är framåtskridandet endast skenbart och vi äro lika aflägsna från det ideala målet som någonsin förut. Men märk, hvad aposteln säger strax efteråt i samma kapitel, hvarifrån den anförda utsagan är hämtad: »Om någon är i Kristus, så är han en ny skapelse; det gamla är förgånget, se, något nytt har kommit!»

Med Jesus Kristus har fröet till en nyskapelse blifvit infördt i människovärlden. Med vår andes organ, tron, kunna vi tillägna oss detta frö. Kristus kan bemäktiga sig vår varelse, så att den blifver helt och hållet ny, och evighetslifvet blifver icke blott en hägring, som ständigt drager sig undan för jordevandraren, utan en verklighet, som han bär inom sig såsom fullbordad, icke blott såsom ett mål att sträfvande efter. Erfarenheten gifver också vid handen, att de människor, som mottagit Jesus Kristus såsom sin frälsare från synd och skuld, som låtit Gud förlika dem med sig genom honom, de hafva blifvit nya människor icke blott till hågen och sträfvandet utan till kraften och handlingen. Och dessa människor, de som utgöra Guds församling på jorden, dessa äro det element i människovärlden, som för den fram utöfver gammal egoism, rättshafveri, obarmhärtighet och lystnad att njuta på andras bekostnad till »hjärtlig barmhärtighet, godhet, ödmjukhet, saktmod och tålmod.»

Tron är den förmåga hos människan, förmedelst hvilken

en ny skapelse kan åstadkommas i hennes värld. Men tron förutsätter undervisning. »Huru skulle de kunna tro på den, som de icke hafva hört om?» säger aposteln. Vägen till hjärtat och viljan går genom det uppfattade medvetandet. En ny skapelse måste alltså förmedlas genom undervisning.

Huru väsentliga och stora nyheter hafva icke under tidernas gång blifvit införda i undervisningen! Vi kunna icke betvifla, att det är andliga nyskapelser, som varit verk samma vid omdaning af undervisningens yttre former, att de kristna grundtankarna om människosjälens eviga värde och dess rätt att komma i åtnjutande af medlen till sin nyskapelse varit ledande för arbetet på undervisningens förbättrande och utbildande. Det är icke hundra år sedan konstn att läsa och skrifva var en hemlighet för det stora flertalet af vårt folk, det är icke sjuttio år sedan lag om skolors inrättande i hvarje församling blef antagen i vårt land; och nu är det ett undantag, som väcker uppseende, om en person icke kan göra sig hemmastadd i hvilken för allmänheten afsedd bok som helst och icke kan göra de anteckningar, som han behöfver till stöd för sin verksamhet. Då de först inrättade skolorna voro inhysta i stugor och bodar, ofta sådana, där de ordinarie innehafvarnas dagliga sysslor pågingo samtidigt med skolarbetet, eller i trånga, illa byggda och knappast mot väderleken skyddande skolhus, så resa sig nu i våra landssocknar inbjudande, rymliga, väl byggda och inrättade skolhus och i våra städer monumentala skolbyggnader, försedda med alla den moderna teknikens anordningar för uppvärmning, belysning och luftväxling samt för undervisningens och öfningarnas rationella bedrifvande.

Icke blott i byggnader och materiella anordningar, som kanske mest falla i ögonen, utan ännu mer i undervisningens inre anda och yttre utförande hafva betydelsefulla nydaningar skett under tidernas lopp. Under det att äldre tider nöjde sig med minneskunskaper och vanefärdigheter, som förhöll sig såsom ett yttre påhäng till den andliga varelsen, så söker vår tids undervisning inverka på denna inre varelse

för att åstadkomma en nyskapelse inom densamma. Detta sträfvande står i öfverensstämmelse med mänsklighetens uppgift och riktar sig åt det mål, som Gud gifvit åt den. Huruvida sträfvandet lyckas och undervisningen verkligen för fram till den levande tro, som omfattar Kristus och gör honom till lifskraft i de undervisades varelse, det beror till största delen på de personligheter, som äro undervisningens meddelare, d. v. s. på lärarna. Väl är det sant, att lärarnas lämplighet såsom verktyg för Kristus i första rummet beror på dem själfva och deras vilja att mottaga en nyskapelse inom sin varelse, men i icke ringa mån beror den också af den utbildning, de erhållit. Denna utbildning i sin ordning beror i främsta rummet af de personligheter, som äro ledare därför, och af den anda, som drifver och leder dem. Utan verkliga lärarepersonligheter, i hvilka evighetslifvet tagit gestalt, går utbildningsarbetet blott på ytan, äfven om de yppersta hjälpmedel finnas till hands och begagnas. Och för tid och evighet fruktbärande inverkan utöfvas af en personlighet, som besitter evighetskrafter, äfven om hans yttre hjälpmedel äro få och oansenliga. Men det kan icke nekas, att förutsättningarna för en kraftig och mångsidig utbildning blifva i hög grad stärkta och förökade, om de yttre anledningarna och hjälpmedlen äro af bästa slag.

I detta hänseende stå vi nu inför och inom en nyskapelse. Växjö folkskoleseminarium tager icke blott i dag i bruk ett nytt och ståtligt lärohus utan mottager eller skall inom kort mottaga ny och förstklassig materiell för undervisningen.

Seminariet fick egen byggnad först för 37 år sedan. Under de 30 första åren af sin tillvaro var det inhyst i växlande hyrda lokaler. I 18 år hade seminariet blott en klass och var då inrymdt i stadens folkskola, hvilken då ännu benämndes fattigskolan och under 5 år hade sin lokal i det fattighus, som stadens barn erinra sig, där det stod på tomten norr om nuvarande folkskolehuset. Sedan det Sjögrenska

skolhuset, som ännu står vid Kungsgatan, blifvit färdigt 1848, fick seminariet ett rum därstädes. År 1861 fick det där ännu ett rum, då seminariet blef utvidgadt med en andra klass. Året efter blef det påbyggdt med en tredje klass, och då blef det för trångt i Sjögrenska skolhuset. År 1864 flyttades seminariet till nedre våningen af det gamla gymnasiehuset, nuvarande biblioteket, vid domkyrkan och hyrde ytterligare ett rum i ett privathus vid Sandgårdsgatan. Året därefter hyrdes för seminariet en vanlig bostadslägenhet af ett större och två medelstora rum i Järnhandlare Stenlunds hus vid Kronobergsgatan. Där hade seminariet att under stora svårigheter fresta tillvaron icke mindre än åtta år från 1865 till 1873. Öfningsskolan fick naturligtvis icke plats i denna lägenhet utan särskild lokal måste hyras för den. Rummens beskaffenhet alstrade sjuklighet hos lärare och lärjungar, som då uppgingo till öfver 100 om året. Icke ens gemensam morgonandakt kunde förrättas, emedan intet rum rymde hela antalet. Eleverna kunde ej vistas ute under fristunderna, emedan gårdsutrymmet var upptaget af formän och allmog. Omsider blef egen byggnad åvägabragt, fastän riksdagen icke velat lämna något anslag och de fonder, som regeringen kunde använda för ändamålet, icke lämnade tillräckliga tillgångar. Följden blef, att det hus, som kom till stånd för seminariet, blef, såsom vi alla känna, mycket otillfredsställande. Det blef trångt, otillräckligt, kallt, dragigt, illa ventileradt. Äfven de bästa lärare kunde icke utöfva all den verkan, som de eljest kunnat åstadkomma, då lärjungarna försvagades af hufvudvärk, blodbrist, hjärklappning och bröstakkomor, förorsakade af den osunda luften, kylan och draget.

Nu öppnar en ny byggnad för oss sina salar, rymliga, ljusa och varma. Vi behöfva icke längre flytta från rum till rum för att få plats för teckning, sång och praktiska undervisningsöfningar. En hel våning är anordnad för undervisning i naturkunnighetens olika grenar med särskilda lärosalar och särskilda laborationsrum, som efter hand skola

blifva rikligt försedda med alla hjälpmedel för undersökning, öfning och kunskapsmeddelelse. Då för 38 år sedan regeringen blott med möda kunde uppbringa 35,000 kronor för byggnad och trädgård till Växjö seminarium, så har nu riksdagen med uppoffrande välvilja ställt till dess förfogande 336,000 kr. till nybyggnad, 5,000 kr. till utvidgning af tomten, 3,000 kr. till trädgårdsanläggning, 33,927 kr. till inredning och 9,200 kr. till anskaffande af ny undervisningsmateriel, tillsammans 387,127 kr. Här kan i sanning talas om en nyskapelse. Och denna kan icke vara annat än ett synligt uttryck för en inre nyskapelse af seminarieundervisningen, hvilken åter är ett alster af den nyskapelse, som äger rum på folkundervisningens område. Hvari denna nyskapelse består, bör vara känt för oss alla. I korthet sagdt kan den betecknas som ett sträfvande att utveckla människan inifrån utåt (organiskt) i stället för utifrån inåt (mekaniskt). Medelpunkten af den mänskliga varelsen, anden, skall växa stark och yttra sig i handling. Det är intet annat än den gamla kristna läran, att tron är grunden och yttrar sig i kärlek. Hvilket stort ansvar och på samma gång hvilken härlig uppgift lägges icke härigenom fram för lärarna! Måten I alla, som ämnar ägna eder åt lärarekallet, vara gripna af medvetandet om detta ansvar och denna uppgift! Det är icke nog att komma hit med uppsåtet att blifva en ordentlig arbetare, som uträttar hvad som blifvit honom föresatt, och därmed anser sig hafva uppfyllt sin plikt. Den, som vill bli en verklig lärare, måste lägga hela sin själ i arbetet och med all sin tanke och allt sitt sträfvande uppgå däri. Icke blott hans ord och gärningar, sådana de synas för världen, böra vara ägnade åt hans kall, utan hela hans inre människa bör vara sådan, att den är ett dugligt medel för Guds tjänst till en andlig nyskapelses åvägbringande i människohjärtan. Hemliga synder, själfgodhet och egenkärlek äro oförenliga med den nya människan, hvilken skall lefva för Gud i rättfärdighet och helighet. Blott i den mån som I bemöden eder om daglig ånger och bättring samt förkväffen

de onda lustar, som uppstå hos eder, med den kraft, som Gud skänker åt hjärtlig längtan och förtröstan till honom, skall den klädnad skapas åt eder, som kan blifva eder varelse för evigheten. Och i den mån som evighetsvarelsen är utvecklad hos eder här på jorden, blifven I dugliga att utveckla evighetsvarelsen hos andra, blifva verktyg för den nyskapelse, som Gud genom Jesus Kristus grundlagt på jorden och skall fullborda i evigheten.

Mätte nu detta nya lärohus blifva en boning för en andlig verksamhet, som slår bro öfver det brusande djupet, som skiljer dödens hem och de lefvandes land. Blifve det en plats, där människoanden får tillfälle att utrusta sig med vetandets och trons krafter till arbete på hemmet i Guds stad, den eviga boningen i himmelen! Må härifrån många generationer af lärare utgå, som hjälpa till att bygga vårt land till en boning för mannakraft och handlingsvilja, enighet och gudsfruktan, en boning för tiden, som bär inom sig löftet om en boning för evigheten. Mätte här aldrig saknas maningar till barn och elever att ihågkomma, det deras evighetsklädnad och evighetsboning beror af den klädnad och boning, de här nere på jorden bereda åt sin själ i föreställningar, tankar, förhoppningar, önsknings och sträfvanden. Blifve Kristus kraften i deras lif på jorden, så att de må blifva nyskapelser värdiga att intaga det nya och rätta hemmet i himmelen! Amen.

4.

Svenska seminarielärareföreningen.

Då vid innevarande års slut tre styrelseledamöter, nämligen adjunkterna Valborg Olander, Falun, och Åke Ryde, Landskrona, samt seminarieföreståndaren J. Wahlqvist, Linköping, och en styrelsesuppleant, rektor G. W. Bucht, Härnösand, voro i tur att afgå, samt därjämte en af suppleanterna, seminarieläraren Erik Zimmerdahl, Lund, afsagt sig sitt uppdrag, har inom föreningen val förrättats af tre styrelseledamöter och två suppleanter. Valet har utfallit så, att till ledamöter omvalts de afgående, adjunkt Olander med 92 röster, hr J. Wahlqvist med 90 och adjunkt Ryde med 87 röster. Närmast i röstetal kom rektor K. L. E. Sandberg med 11 röster. Rektor G. W. Bucht omvaldes till suppleant med 53 röster och efter herr Zimmerdahl valdes seminarieläraren A. Wallgren, Uppsala, med 27 röster. Närmast i röstetal kom rektor K. A. Westling, Göteborg, med 15 röster.

Till revisorer för 1911 utsågos adjunkterna Marie Louise Gagner, Stockholm, och Elida Andersson, Skara, med adjunkterna K. Karlgren och G. Sandahl som suppleanter.

Litteratur.

Folkskolestadgan med dithörande författningar. Elfte upplagan, redigerad af *A. I. Lindhagen*, t. f. byråchef i k. ecklesiastikdepartementet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1910.

Det är fem år, sedan förra upplagan af folkskolestadgan utkom. Som flera nya författningar rörande aflöningen af folkskollärare och småskollärare, slöjdundervisningen, folkskoleväsendet i vissa städer, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, huslig ekonomi, i vissa fall ändrade bestämmelser om pension samt genomgripande förändringar i kyrkostämmoförordningar m. m. utkommit, har en ny upplaga varit af behovet påkallad.

Förevarande upplaga är redigt uppställd samt försedd med vissa formulär och kronologiskt register och sakregister. Denna del I utgöres af författningar angående folkundervisningen. Del II, som med det snaraste utgifves, kommer att handla om författningar rörande abnormskolor och del III om författningar ang. seminarieundervisningen. Den sistnämnda vänta vi med särskildt intresse.

Les Écoles Polonaises et leurs Conditions hygiéniques redigé par *Le Dr Eug. Piasecki* avec le concours de nombreux collaborateurs. Précédé des «*Considerations préliminaires*» du *Dr Ed. Dubanowicz*.

Redogörelse inlämnad till Internationella kongressen för skolhygien i Paris 1910. Lemberg 1910.

Föreliggande skrift utgör ett i typografiskt hänseende prydligt utstyrdt häfte med många fina illustrationer och vittnar fördelaktigt om den lifaktighet, som råder inom de polska skolorna, hvilka åtminstone i de österrikiska landsdelarna söka följa med den nyare utvecklingen på skolans område.

Såsom inledning meddelas en kortfattad men intressant öfversikt öfver landet, befolkning, språk, litteratur och skön konst, nationens historia och dess nuvarande tillstånd i politiskt och ekonomiskt hänseende. Därefter följer skriftens hufvuddel: skolorna. Dessa behandlas under följande rubriker: 1) historik; 2) program för olika slag af skolor; 3) arbete och hvila; 4) metoder; 5) »nya skolor»; 6) skolbyggnader och materiell; 7) läkareinspektion; 8) undervisning i hygien; 9) gymnastik; 10) lek, sport, exkursioner; 11) bad; 12) handarbete (slöjd); 13) räddningsöfningar (vid eldsvådor); 14) skolköksundervisning; 15) elevernas bostäder, föda och klädsel förnämligast inom internaten; 16) skollofskolonier; 17) organisationer af elever, förbindelse mellan skola och hem; 18) abnormuppfostran; 19) skolhygienens utveckling. I ett bihang nämnas om de polska skolorna i Förenta staterna.

Läsning för svenska folket. Häft. 4, 1910. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande artiklar: Något om lappfolket af Viktor Södergren; Om kometerna af Martin Jansson; Johan Olof Wallin af B. O. Aurelius; Ett 40-årsminne. Kapitulationen vid Sedan den 2 sept. 1870 af Olof Söderqvist. (Slut); En frihetens riddare af Arthur Nordin.

Från Arbetsfältet. Tidskrift utgifven af Svenska Sällskapet för Nykterhet och Folkuppfostran genom *Oscar Mannström*, sällskapet sekreterare. H. 10—12.

I dessa häften innehållas följande: Sigfrid Wieselgren. En minnesruna af Oscar Mannström; Abbé Vaslet af F. Schulthess; Om yrkesskolor af Frans von Schéele; Rusdrycker och brott; Nykterhetsvänlighet och människokärlek af Redaktionen; När och fjärran; Till nykterhetsundervisningens vänner; Litteratur.

Den Danske Realskole. Nr 13 (15 dec. 1910) samt nr 1 1911.

Bog og Naal. December 1910 och januari 1911.

Båda dessa lifaktiga tidskrifter äro att anbefalla för dem, hvilka vilja följa med de frågor, som röra sig inom real-skolans och den kvinnliga uppfostrans område i Danmark; Den senare tidskriften berör äfven svenska och norska skolförhållanden.

Muzeum. Grudzién 1910.

Pedagogisk Tidskrifts decemberhäfte 1910 innehåller:

Söderqvist, Olof, Våra läroböcker i litteraturhistoria; Nft., Anmälan af J. A. Afzelius och G. E. Fuhrken, An English Reader; Kungliga beslut; Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter; Till redaktionen insänd litteratur.

Pedagogisk Tidskrifts januarihäfte har utkommit med följande innehåll:

Läroverksöfverstyrelsens utlåtande öfver Sv. Läraresällskapets petition om revision af läroverks- och seminarielärarnes löner. Erikson, G., Heüman, Carl, Dahlgren, Harald, Berichte und Mitteilungen veranlasst durch die schwedische Abteilung der Internationalen mathematischen Unterrichtskommission; Swz, L., Anmälan av A. K. Ottelin, Lärobok i Pedagogikens historia; Höjer, Nils, Anmälan av Carl Grimberg, Sveriges historia; Uppgifter till de skriftliga proven för studentexamen höstterminen 1910; Uppgifter till de skriftliga proven för realskoleexamen höstterminen 1910;

Kungliga beslut; Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser.

Från Arbetsfältet. H. 1 för år 1911. Utgifven genom Oscar Mannström.

Häftet innehåller tvenne beaktansvärda uppsatser: Om vindrickande och festmåltider af C. G. Santesson samt Om ungdomsläsning och folkbibliotek af Marie Louise Gagner. Dessutom förekomma recensioner af några nyare böcker.

Skärgårdsbilder, dikter av K. A. Melin. Stockholm 1910. 120 s. Pris 1 kr.

Lektor K. A. Mellins förläggare, W. Bille, utgaf i fjol en billighetsupplaga af skaldens år 1891 (i praktupplaga) utkomna diktsamling »Skärgårdsbilder».

Det gör en godt att i dessa tider, då i skönlitteraturen en unken, instängd, skämd lukt så ofta slår en till mötes, få inandas ren, frisk luft. I »Skärgårdsbilder» insuper man ren, frisk, stärkande hafsluft. Och man uppfriskas af att känna salta vindars fläktar och salta vågors stänk. Man märker så väl, att skalden älskar skärgårdens natur och folk. Det är ingen djupsinnig filosofi öfver lifvets viktigaste frågor, som möter läsaren i dessa dikter; det är naturstämmningar, äfventyr, skepparhistorier, sjömansvisor, lotsberättelser — enkla, okonstlade, trohjärtade, ibland »rörande» men aldrig sentimentala. Man förstår, att skalden själf haft »Glada som-mardagar» på sjön, då han skrifver i lätt och lekande rytym (s. 57):

»Det är vind i seglen,
och med lust går färden
genom sund och vikar
ut på öppna fjärden.

Högre växer vägen,
redan stäven doppar;
fräsande slår skummet
in från böljans toppar.»
O. s. v.

Ypperligt lyckas skalden genom versernas rytmiska anordning gifva en föreställning om förebudet, som säga, hur det är, »När stormen kommer» (s. 100):

»Solen skiner på västermoln:
det blir storm, det blir regn innan kväll.
Vinden tynar och tiger,
men dyningen stiger och stiger,
suckar och ängslas tyst vid stupande håll.»

Omväxlingen mellan fallande och stigande rytm i första versparet målar den ostadighet i väderleken, som brukar föregå ett barometerminimum, tredje versradens fallande rytm åskådliggör lugnet omedelbart före stormen, fjärde versens jäktande stigande rytm låter oss höra, huru dyningarna tätt efter hvarandra rulla mot stranden, under det att femte versradens trokéer och daktyler låta oss höra deras dödssuckar vid klipporna.

Vissa ställen i de episka dikterna synas mig påminna något om Runebergs stil i »Fänrik Ståls sägner».

Hj. J. Nordin.

Olof Holmberg, Lärokurs i skolsång, första delen. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1911. VI+93 s. Pris kartonnerad 60 öre.

Utgifvaren, som aflagt musiklärareexamen och f. n. tjänstgör som lärare vid Göteborgs folkskolor och musiklärare vid Göteborgs privata folkskolläraryrkesseminarium, har här lämnat en förträfflig, på moderna metodiska principer grundad läro- och öfningsbok i skolsång. Moderniteten framträder t. ex. i reglerna för och öfningarna i tonbildning. Är boken afsedd för *lärjungar*, åtminstone andra *lärjungar* än seminarieelever, synes det emellertid egendomligt, att metodiska anvisningar meddelats rörande inlärandet af en melodi med text (s. 17). Till åtskilliga öfningssånger har utgifvaren själf satt musiken; till ett par har han skrivit både ord och musik (»Ut i det gröna!» och »Till Sverige»). Med

tanke särskildt på den förra må sägas, att utgifvaren visar sig vara både lycklig författare och lycklig kompositör af ungdomssånger.

Hj. J. Nordin.

R. Geijer, Japansk undervisning i nationell moral. L. Norblads bokhandel, Uppsala 1911. 48 s. Pris häft. 75 öre.

I förra hufvuddelen af denna uppsats refererar professor Reinhold Geijer innehållet i en till första internationella kongressen för moralisk uppfostran i London den 25—29 sept. 1908 inlämnad, på uppdrag af Japans undervisningsminister af ett hans ombud vid kongressen T. Hojo författad, officiell, kortfattad redogörelse för de i Japans högre och lägre skolor påbjudna läroböckerna i etik med hänsyn till deras uppkomst etc., ledande synpunkter och hufvudpunkter (lojalitet och pietet), hvarjämte ett »undervisningsprof» — just rörande dessa båda japanska hufvuddygder — meddelas. I förbigående må anmärkas, att i hastigheten gör prof. R. Geijer Benj. Franklin till president i Förenta staterna (s. 13, r. 9) och äfven honom samt G. Washington till »europiska förebilder» (s. 14, r. 17; jfr s. 15). I broschyrens andra hufvuddel redogör förf. — med ledning framför allt af professor Inazo Nitobés arbete »Bushido Japans själ» (Sthlm 1905) — för det japanska lifsidealet eller nationella etiska systemet, Bu-shi-do (efter orden »kämpande riddares väg»), med särskild hänsyn tagen till dess historiska källor i schintoismen och buddhismen. Förf. uppvisar med stöd af japanska källor, att religionen spelar större roll för den japanska moralen, än hvad man ofta antager, att Japan ej med rätta i detta ögonblick kan framställas som bevis på välsignelsen af en religionslös skoluppfostran. Då röster äfven i Sverige höjts för att utbyta kristendomsundervisningen mot undervisning i social moral, såsom i Frankrike skett, kan det vara af intresse att höra sanningen om Japan från Japan själf.

Som förtjänster i de japanska skolornas moraliska undervisningssystem framhåller förf. därefter följande tre huf-

vudpunkter: 1) den decideradt *social-etiska* eller närmare bestämdt *nationellt patriotiska* och sålunda ytterst till uppammande af en sund och kraftig politisk medborgaranda syftande *hållningen*, lika oberörd af flack kosmopolitism som af individualistisk själf tillräcklighet, 2) undervisningens starka koncentration omkring några få samhällsplikter eller kardinaldygder och 3) den konkreta undervisningsmetoden, enligt hvilken moraliska föreskrifter och förmaningar oupphörligt belysas med fylligt och åskådligt skildrade exempel af föredömlig art.

Till slut framställer förf. till eftertanke den frågan: hafva vi nu här hemma i Sverige något att lära och tillägna oss af Japans etiska lifsideal och häraf inspirerade skolundervisning i moral? För egen del nöjer han sig med att, med tanke på det i våra dagar allt högljuddare ropet på en omläggning af vårt folkskoleväsen i mera *praktisk* riktning, med all rätt påpeka: »Så mycket åtminstone borde vi väl alla kunna enas om, att i fråga om uppfostran och undervisning ingenting kan vara i högre och mera eminent mening praktiskt än att vinnlägga sig om och väl sörja för ungdomens *sedliga karaktärsbildning*.»

Må det tillåtas recensenten att af fullaste hjärta instämma i dessa broschyrens slutord samt att tillägga några ord som ett försök till ett kortfattadt svar på den uppkastade frågan! Den innehåller egentligen två frågor, och jag går till en början att söka besvara den första: hafva vi något att lära och tillägna oss af Bushido-idealet? Denna fråga är i sin ordning en dubbel fråga, ty man kan ej utan vidare sätta likhetstecken mellan »lära» och »tillägna sig», eftersom lärodomarna kunna vara af negativ art, så att de ej manat till efterföljd utan tvärtom. Kristendomens sedliga lifsideal, förkroppsligadt i Jesus Kristus, är det högsta, som har funnits, finns och skall finnas, har tänkts och kan tänkas; det innesluter i sig de höga, ädla och sanna moment, som finnas i andra religioners sedlighetsideal. Låt vara att Bushido-idealet äfven från vår kristliga synpunkt i de flesta punkter står

högt, det kan aldrig komma i fråga, att vi skulle utbyta *det högsta* mot något *högt*. Bushido-moralen har i Japan uppammat ett ofta påpekadt nationallte: brist på sanning, uppriktighet, rättframhet. Höfviskhet och artighet iakttagas äfven på sanningens bekostnad. Smicker odlas som en dygd. Men sanning måste präglä ett sedligt ideal, som vi vilja erkänna och eftersträfvä. Härtill kommer, att det japanska lifsidealet har en så uteslutande nationell prägel, så uteslutande nationella förutsättningar, att det ej utan att förlora sin väsentliga karaktär kan omplanteras i främmande jordmån, äfven mutatis mutandis. Vi kristna västerlänningar kunna t. ex. aldrig vörda statsöfverhufvudet som en gudomlighet. Vi kunna ej utbyta det högsta, kärlekens bud, mot något lägre, vördnadens bud, huru högt detta än i och för sig må stå. Det exklusiva nationella draget i den japanska etiken är på en gång dess styrka och svaghet; det har gjort Japan starkt, men det skulle ej göra t. ex. Sverige starkt. Det passar ej som hela mänsklighetens sedliga ideal, ty det är partikularistiskt färgadt. Kristendomens lifsideal däremot är universalistiskt och kan därför bli universellt. Trots detta är fosterlandskärlek en plikt för hvarje kristen just som kristen. Jesus af Nasaret brann af fosterlandskärlek, Pauli kärlek till sitt folk tar sig gripande uttryck, o. s. v. Vår uppgift är att söka förverkliga det lifsideal, som Kristus gett oss, ej att tillägna oss ett främmande, som är sämre. Jag tror, att det äfven här går igen, att vi lättare se förtjäns-terna uti det nya, som möter oss utifrån, än i det gamla, som vi redan ha. Allt det verkligt sedliga, som ingår i Bushido, det finns redan i det kristna *idealet* (fastän vi kanske ej realiserat dessa sidor så, som japanerna gjort det), det osedliga, som jag där påpekat, finns ej i det kristna idealet, som är sanningen och kärleken i en högre syntes. Och det största af allt, kärleken, är det högsta budet i kristendomen. För japanen är däremot vördnad för öfverordnade lagens fullbord; älska kan man på sin höjd en underordnad. Ha vi då intet att lära af japanska moralen? Jo, för visso. Nämligen

att låta vissa hittills ej tillräckligt beaktade sidor i det kristliga lifsidealet mer komma till sin rätt i åskådning och *lif*. Jag nämner därvid i första hand det sociala intresset, känslan för allmänt väl. Om Japan af oss västerlänningar har att lära och nu faktiskt lär sig mer sinne för individens, personlighetens rätt, så ha vi af Japan (liksom i allmänhet af Österns folk) att lära oss offervillighet för det hela, för samhället. Detta drag skulle så gå in i blodet på oss som på japanerna. Det gäller för oss svenska kristna nutidsmänniskor att mer beakta och efterleva kristendomens bud härom, t. ex. Jer. 29:7, 1 Kor. 12, Fil. 2:4, fjärde budet. — Hafva vi något att lära af den japanska skolundervisningen i moral? Ja. Först att, såsom fallet sedan gammalt är i Japan, låta viljelifvets påverkan i god riktning bli a och o i all skoluppfostran. Man kan ge Kristi ord i Matt. 16:26 äfven denna innebörd: Hvad skall det hjälpa en människa, om hon vinner hela världens kunskap (och kunskap om hela världen) men förlorar sin själ? Vår tids ensidiga intellektualism har afsatt sig äfven på vår skoluppfostran. Mer sedlig kultur, mer »samvetskultur» in i våra skolor! — det är en viktig lärdom, vi ha att hämta från Japans skolväsen. Men en negativ lärdom af största vikt är att icke lösslita undervisningen i moral från undervisningen i religion eller kanske rentaf borttaga religionsundervisningen från skolschemat. Jag tillåter mig att från en, som på ort och ställe studerat förhållandena i Japan (Ingeborg Wikander, Ur Japans inre lif, Norblads bokhandel 1910, s. 147), citera några ord, som ådagalägga, att man i det nutida Japan börjat inse gagnlösheten af moralundervisning utan religionsundervisning: »I Japan har man sökt konsekvent genomföra denna princip (moral utan religion) med så godt som hela den bildade klassens samtycke och gillande. Och experimentet har misslyckats. Japans ledare och uppfostrare sysselsätta sig för närvarande kanske ifrigare än med någon annan fråga just härmed. Moralen är stadd i förfall, det är allas tydliga erfarenhet. Olydnad och lag-

öfverträdelse bli allt vanligare, särskildt ger ungdomens hållning i skolorna ofta skäl till missnöje. Där fattas tydligen auktoritet och norm för handlingssättet. Japans ledare se häri farliga tecken till förfall, som kunde leda folket mot dess undergång, om den inslagna vägen följdes. Tydligt vittnar detta om att lag utan religion blir fåfänga ord utan kraft och verkan.» Krafvet på att skolundervisningen skall ha fosterländsk prägel och syfta till fosterlandskärlekens uppammande är ju intet nytt kraf bland oss men förtjänar för visso att yttermera beaktas och förverkligas. Det är klart, att Japan i detta afseende står långt före Sverige. I japanska skolor läses: »Det är lojalitet och patriotism att arbeta på att förbättra landets resurser, att sysselsätta sig med landtbruk, handel och industri; det är också lojalitet och patriotism att bidra till att befordra civilisation och förfining genom vetenskapliga studier, konst etc. — — — Att göra sin plikt (mot fosterlandet) i fredstid betyder att vara flitig i sitt kall. — — — Sannskyldiga japaner böra tänka på landets nuvarande tillstånd såväl som på dess framtidsutsikter och böra omsätta i handlingar sin lojalitet och patriotism.» Dylik praktisk fosterlandskärlek bör ock läras i våra svenska skolor. Vid den etiska undervisningen, som ju mest utöfvas under katekeslektioner, belysas ju redan nu hos oss de moraliska föreskrifterna genom konkreta exempel och föredömen, framför allt naturligtvis Jesus Kristus (»kristocentrisk undervisning»), men dessa tagas kanske väl ensidigt ur bibliska historien, ehuru väl där de mest typiska framträda; här kunde utan tvifvel en mer nationell prägel ges åt undervisningen, därigenom att de föredömliga exemplen på den eller den dygden mera än nu toges ur vårt eget folks historia. Hos oss kan och bör den etiska undervisningen koncentreras omkring en kardinaldygd, en enda, nämligen kärleken, hvarvid de samhälleliga dygderna utan svårighet kunna inordnas under synpunkten kärleken till fosterlandet.

Hj. J. Nordin.

Slöjdaren, Tidning för skol- och hemslöjd, är en publikation, hvarpå vi vilja fästa särskildt herrar lärares uppmärksamhet. Utgifvaren, herr K. O. Lindblom i Örebro, afser med sin tidning att bidraga till att höja färdigheten och smaken hos alla dem, som syssla med slöjd. Det oss tillsända numret har en treflig utstyrsel, och innehållet, som är omväxlande, belyses genom illustrationer.

Slöjdaren utkommer med ett nummer i månaden och kostar 2 kr. 35 öre för år.

Den Danske Realskole. N:o 2 (15 Februari) 1911.

Bog og Naal. Februar 1911.

Innehåller bland annat: Tilskudssagen i Kobenhavn; Den frie Skole; En svensk skolresa i Danmark (från Rönströmska skolan i Lund); Edv. Lehmann: Opdragelse til Arbejde.

L'école et La vie (Schule und Leben, School & Life).

Från Petersburg ha vi erhållit en ny pedagogisk tidning under ofvanstående titel. Den är tryckt på ryska och således blott tillgänglig för dem, som kunna läsa detta språk.

Ett illustrerad nummer är uteslutande ägnadt åt Tolstojns minne.

Tidningen »Folkskolans Vän» har anhållit om införande af nedanstående notis:

Folkskolans vän, den i Göteborg utkommande skoltidningen, utsänder i år sin 27:e årgång. Tidningen utgifves hvarje onsdag med ett illustrerad nummer och innehåller, hvarom sistlidet års innehållsförteckning bär vittne, en mängd ledande artiklar i på dagordningen stående skolfrågor, pedagogiska uppsatser, prejudikat, biografier samt en rikhaltig notisafdelning m. m. Priset för den fint utstyrda tidningen är synnerligen billigt, endast 3 kronor per år.

Folkskolans Vän är med hänsyn till sin storlek Nordens billigaste skoltidning.

6.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammantråde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1910 vid rikets nio manliga folkskoleseminarier 982 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 641, eller tillsammans 1,623 elever.

Afgångsexamen undergingo 1909 års hösttermin och 1910 års vårtermin 232 manliga, af hvilka 12 före inträdet vid seminarium aflagt examen inför teologisk eller filosofisk fakultet, och 190 kvinnliga elever, eller tillsammans 422 elever.

Vid privata folkskolläraryrkesseminariet i Stockholm, hvilket erhållit rättighet att utexaminera folkskollärarinnor i afseende på kompetens likställda med de från statens seminarier utgående, verkställdes afgångsexamen första gången vid slutet af vårterminen 1910, då 30 elever utexaminerades.

Vid seminariet i Murjek, som är afsedt för bildande af lapska småskollärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1910 intagna 68 elever, hvaraf 3 manliga och 65 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskollärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 62 elever, 2 manliga och 60 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1910 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 20 elever, samtliga kvinnliga, vid seminariet i Murjek och af 17 elever, samtliga kvinnliga, vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1910, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 420 elever, däraf 10 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för an-

ställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått af 289 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Pröfning har under år 1910 blifvit anställd i öfverensstämmelse med § 4 i stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897 med 1 kvinnlig lärare.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1910 anvisats tillsammans 45,333 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 18,775 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 46,725 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 15,550 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1910 inspekterat folkskoleseminarierna i Växjö och Göteborg.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1909 undervisning i 29 högre folkskolor. I rikets 2,416 skoldistrikt funnos

5,784 fasta och	258 flyttande eller tills.	6,042 folkskolor,
1,638 » »	709 » » »	2,347 { mindre
5,517 » »	765 » » »	6,282 småskolor,

Så 12,939 fasta och 1,732 flyttande eller tills. 14,671 skolor, eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 14,700 skolor.¹⁾

¹⁾ Skolornas antal är nu beräknadt på samma sätt som i ecklesiastikdepartementets berättelser om folkskolorna.

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsåmnen eller i såväl läs- som öfningsämnen 41 lärare och 12 lärarinnor samt i

folkskolorna . . .	5,578 lärare o.	3,780 lärarinnor, tills.	9,358
mindre folkskolorna	140 » »	2,214 » »	2,354
småskolorna . . .	87 » »	7,552 » »	7,639

Summa 5,805 lärare o. 13,546 lärarinnor, tills. 19,351

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 19,404, förutom 494 lärare och 1,179 lärarinnor, eller tillsammans 1,673, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1909 års slut 875,474, hvaraf 444,711 gossar och 430,763 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	800,624
» » ej åtnjutit sådan undervisning	70,122
hvarjämte uppgifter saknas om	4,728

Summa 875,474

Bland de vid 1909 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	446,091
» » » flyttande folkskolor	16,535
» » » fasta mindre folkskolor	54,270
» » » flyttande mindre folkskolor	23,509
» » » fasta småskolor	178,175
» » » flyttande småskolor	21,767
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor	
utom sina egna distrikt	16,236
högere folkskolor	820
allmänna läroverk och fackskolor	14,381
skolor för abnorma barn	1,269
enskilda skolor	19,562
hemmen	8,009

Summa 800,624

Bland de vid 1909 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	7,177	inhämtat folkskolans minimikurs,
»	44,571	undergått godkänd afgangspröfning samt
uteblefvo	3,324	till följd af sjukdom eller naturfel och
»	15,050	af annan anledning.

Summa 70,122.

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 1,068 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 783,871.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1909 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning: kontant .	22,398,819	kronor
in natura	1,938,636	»
» skolbyggnader, skolplatser och inventa-		
rier	9,193,682	»
» undervisningsmateriell	753,134	»
» öfriga behof	7,837,434	»

Summa 42,121,705 kronor.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1909 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 10,661,737 kronor 49 öre.

Understöd har för år 1909 utgått till lärares aflöning vid 2,009 fortsättningsskolor med 134,925 kronor.

För år 1909 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 396,229 kronor 32 öre samt af undervisning i slöjd för flickor med 272,018 kronor 28 öre.

Till aflönande af vikarier för 970 folkskollärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1909 utbetalts af allmänna medel 179,565 kronor 16 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 29, har för år 1909 utgått statsbidrag med 54,001 kronor 11 öre.

Statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier har under år 1909 utgått med 30,875 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1910 beviljat understöd åt 41 folkhögskolor med 221,077 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 984 manliga och 902 kvinnliga, eller tillsammans 1,886 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 35,000 kronor, fördelades år 1910 22,675 kronor mellan 507 manliga och 12,325 kronor mellan 466 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1910 å länsstat varit uppförda 57,530 kronor och af statskontoret anordnats 33,391: 14, allt till höjande af folkskollärarnas löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats. Under år 1909 uppgingo statsbidragen och kostnaden härför till 30,804 kronor 70 öre.

Kungl. Maj:t har för år 1910 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 9 äldre, behöfvande folkskollärare med tillsammans 3,600 kronor, åt 137 äldre, behöfvande småskollärare m. fl. med tillsammans 20,550 kronor, samt åt 82 äldre understödstagande småskollärarinnor 3,340 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskollärare voro under läsåret 1909—1910 två elever intagna. I profärskurs vid samma döfstumanstalt under nämnda läsår deltog två elever.

I samtliga döfstumanstalterna voro under läsåret 1909—1910 intagna 670 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1910 anslagits ett belopp af 163,525 kronor.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1909—1910 intagna 117 elever, däraf 69 gossar och 48 flickor. Af dessa undervisades 13 gossar vid handtverksskolan i Kristinehamn. 15 elever afgingo efter fullbordad lärokurs, 6 för att återflytta till hemorten, 1 på grund af sjuklighet, 2 på grund af förbättrad synförmåga.

Vid förskolan för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1909—1910 intagna 41 elever, hvaraf 21 gossar och 19 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blindas voro under läsåret 1909—1910 intagna 40 elever, 27 gossar och 13 flickor. Vid slutet af läsåret 1908—1909 utskrefvos 9 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 7 till institutet å Tomteboda och 2 återvände till sina hem.

Vid handtverksskolan för blindas i Kristinehamn undervisades under året 1909—1910 46 elever, samtliga manliga.

Till skolhemmet för blindas döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1909 beviljat 8,500 kronor. Under året undervisades därstädes 17 elever.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1910 anvisats en summa af 248,425 kronor. I anstalterna voro intagna vårterminen 1910: i undervisningsanstalterna 844, däraf 17 externer, i arbetshemmen 339.

7.

Otto Salomon.

Med Otto Salomon bortgick ur tiden en pedagog af rang. Visserligen har han icke lämnat efter sig ett utarbetadt system i pedagogik, men han har gifvit oss i arf många djupa, ädla tankar och rika erfarenheter rörande uppfostran, hvilka vittna om hans skarpsynthet, hans beläsenhet, hans intresse för och höga tankar om uppfostrarens kall. Mycket hafva vi att lära af honom. Men vi hafva att tacka honom icke endast för de djupa lärdomar, han gifvit oss, utan ock för den läroanstalt, det vackra Nääs, han anordnat, och från hvilken så bärande insatser gjorts i uppfostringskonstens utveckling, att denna kommit att i viktiga stycken omläggas.

Det är svenska staten, som fått Nääs' slöjdläroarseminarium eller, som det officiellt kallas, »August Abrahamsons stiftelse». Gifvaren var grosshandlare August Abrahamson, men den, som anordnat läroanstalten och väl äfven förmedlat gifvan, var hans nära anförvant direktör Otto Salomon, som under en lång följd af år förestått seminariet såväl under grosshandlaren Abrahamsons lifstid, som sedan staten blifvit stiftelsens ägare.

Stiftelsens ändamål är »att genom fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan ägnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskildt för användandet därvid af den pedagogiska slöjden». »Förvisso», säger Salomon om detta stiftelsens ändamål, »ett vidsträckt och högviktigt ändamål, ty näppeligen kunna vi människor göra våra medmänni-

skor och mänskligheten i dess helhet någon större, någon betydelsefullare, någon mera ingripande tjänst än just denna att verka för uppfostrans heliga sak.» Och orsaken, hvarför vi ej kunna det, är, »att uppfostran är den enda häfstång, hvarigenom mänskligheten kan från sin förutvarande ståndpunkt flyttas till en högre och framåt». Alla människor äro väl uppfostrare, ty de utöfva inflytande på sina medmänniskor; men lärare äro uppfostrare i eminent grad, och i samma mån deras »inflytande har större räckvidd, i samma mån är deras ansvar större». Lärare behöfva därför den bästa uppfostran; men detta får ej fattas så, att den bästa uppfostran skulle innebära »de flesta kunskaperna, de största färdigheterna». Långt därifrån. För att kunna rätt uppfostrande inverka på andra måste man själf vara uppfostrad. »Man gör andra bättre endast genom att göra sig själf bättre.» »Detta», säger Salomon, »är en sanning, som läraren städse borde ställa sig för ögonen och så göra i fullt medveten afsikt att låta den blifva sin ledstjärna.»

Alla lärare behöfva en fortsatt utbildning, och detta icke endast i den meningen, att lärarna, sedan de genomgått en bildningsanstalt, där de utdanats för sitt kall, äro i behof att genom en lärokurs i något visst ämne fullständiga insikterna däri, eller att lära och öfva något nytt ämne, hvari de skola undervisa, utan äfven och framför allt i den meningen, att lärarne behöfva under hela sin läroretid arbeta på sin fullkomning. En lärare blir aldrig färdig.

Hvad som hör till en lärares fortsatta utbildning är så mycket, att det skulle kräfva mycken tid och mycket utrymme att uttömmande behandla det. I detta sammanhang vilja vi fästa uppmärksamhet endast på en punkt i den fortsatta utbildningen, emedan denna står, som Salomon säger, i nära samband med ändamålet för »August Abrahamsons stiftelse». Hvad med denna stiftelse afsågs var nämligen bland annat att hos lärare och lärarinnor hålla vid lif och blåsa under den hänförelsens eld, som måste brinna i läraren, om han skall kunna något så när framgångsrikt utöfva sitt kall. »Det är min in-

nerliga öfvertygelse», säger Salomon, »att jag bäst motsvarar det förtroende, som den käre aflidne (August Abrahamson) visat mig, då han lade den närmaste vården af stiftelsen tills vidare i mina händer, genom att för lärare och lärarinnor söka underlätta bibehållandet och det vidare utvecklandet af denna heliga eld, hvarförutom de äro föga annat än enstaka delar af det stora undervisningsmaskineriet.»

Då direktör Salomon utreder hvad han menar med hänförelsens eld, säger han sig vara öfvertygad om att alla människor äro födda med konstnärsblod i ådrorna, och att sålunda alla — t. ex. jordbrukaren på sin åkerteg, snickaren vid sin hyfvelbänk, kokerskan i sitt kök — medvetet eller omedvetet ha valet öppet att antingen arbeta blott och bart såsom en med muskler, nerver och tankeförmåga utstyrd maskin eller såsom en konstnär med konstnärens ingifvelser och konstnärens hänförelse.

För att ett arbete skall blifva väl utfördt, kräfves, att den, som förfärdigat det, lägger ned sin själ i arbetet, arbetar med hänförelse. Och skall arbetaren ej sjunka ned till att blifva en maskin, måste han arbeta med hänförelse.

Ju högre målet är, som man vill vinna genom arbetet, dess nödvändigare är hänförelsen. Därför är läraren »framför andra mest i behof af hänförelse vid sitt arbete». Saknar han hänförelse, sjunker han ned till att »blifva en dagaträl på det hårdbrutna uppfostringsfältet».

Lärdom, tankeskärpa, kännedom om människonaturen äro visserligen betydelsefulla egenskaper hos läraren, men »de väga deok, säger Salomon, jämförelsevis lätt i förhållande till den lifväckande och lifunderhållande anda, som ensam är i stånd att höja läraren till uppfostrare och uppfostraren till konstnär. Men denna anda är — åtminstone synes det mig så — framför allt en hänförelse för det kall, hvaråt man vikt sitt lif, och en på denna hänförelse grundad hängifvenhet åt detsamma.»

För att läroanstalten i Näs skulle kunna kraftigare än nu verka för att hos lärare och lärarinnor hängifvenheten för uppfostrarens kall bibehölles och stegrades, tänkte sig Salomon, att det nuvarande arbetssättet skulle i åtskilligt förändras.

Han hade i sinnet att arbeta för en lärareutbildning, som framför allt ginge ut på att söka blåsa bort den falaska, som så gärna under en sträfsam arbetstermin lade sig öfver och verkade dämpande på hänförelsens glöd. »Hvad vi lärare behöfva», skrifver Salomon, »är icke blott att arbeta utan äfven att hvila, och för mitt inre öga hägrar därför en möjlig utveckling af Nääs' slöjd-lärareseminarium, som stiftelseurkunden lämnar öppen, och som säkerligen äfven var i stiftelsens anda, då man skenbart skall här uträtta mindre men måhända just därigenom i själfva verket uträtta mera, än hvad nu är fallet. Dock detta är ju blott en framtidsstanke, som måhända först då skall vinna förverkligande, när äfven det hos mig förgängliga hvilat där borta under parkens grönskande kulle; må vi intill dess trofast gå fram på den hittills utstakade vägen, det ihärdiga, samvetsgranna arbetets väg.»

Otto Salomons förgängliga del bäddades ned under den grönskande kullen, innan hans framtidsstanke med hänsyn till anordnandet af arbetet vid Nääs blef satt i verket. Vi beklaga det, ty vi äro förvissade därom, att, om han fått sätta sina tankar i verket, skulle uppfostringsväsendet i vårt land därigenom i hög grad främjats. Seminariet i Nääs, ledt i den riktning, Salomon helt visst ville gifva det, och buret af den anda, han ville ingjuta i det, skulle nämligen efter all sannolikhet hafva kraftigt bidragit till att uppfostrarens kall blefve rätt värdesatt, och att de, som ägnade sig däråt, hängäfvat sig med hela sin själ åt det högviktiga arbetet.

Otto Salomons närmaste kanske känna den plan, han hvälfde i sitt sinne med hänsyn till det framtida anordnandet af Nääs. I sådan händelse borde de väl bekantgöra den. Oss förekommer det, som om han skulle hafva velat anordna något, som motsvarande de pedagogiska möten, som höllas i Askov under Schröders ledning. Dock vi endast gissa. Men vissa äro vi därom, att han ej skulle hafva velat göra Nääs till en läroanstalt, där lärare kunde få genomgå en kurs i jordbruk eller dylikt.

Med styrka framhåller Salomon åter och åter, att lärarna hafva icke endast att undervisa, utan att dem tillhör förnämligast att uppfostra. »Glömmen aldrig», säger han i ett afskedstal till en grupp lärare, »att I uti eder egenskap af lärare icke allenast hafven att undervisa, utan fastmer att det viktigaste af edert arbete är uppfostrandet. Betänken väl, att det material, I hafven att arbeta i, icke är trä eller järn, utan den till Guds afbild skapade människan, och kommen ihåg, att det står skrifvet: »Ve den, som förargar en af dessa små!»

Det förnämsta medlet vid den uppfostrande verksamheten i skolan är undervisningen. Målet för denna är visserligen att söka bibringa lärjungarna vissa kunskaper och färdigheter samt lära dem använda dessa; men detta är dock endast ett underordnad mål; det långt viktigare, hufvudmålet, är att göra dem till lyckliga och saliga medborgare i Kristi och Guds rike.

Att Salomon ansåg kristendomskunskap såsom folkskolans viktigaste läroämne, framgår af hans efterlämnade skrifter. Så skrifver han på ett ställe: »Jag tror, att man noga bör akta sig för att, såsom äfven blifvit ifrågasatt, stryka all religion från läroschemat, utan undervisningen i detta, det viktigaste läroämnet, bör liksom en röd tråd genomgå det hela, vara den snodd, å hvilken vetandets pärlor upprada sig.»

Men därför ville han också, att lärarne skulle vara gudfruktiga personer: »Mycket», skrifver Salomon, »hafva vi att hämta af Pestalozzis historia, bäst dock af allt, att kärleken är det väsentliga i läraregärningen; den är också det minst förgängliga däri, ty dess stamort är i himmelen, icke på jorden. Då jag nämnde kärleken såsom den mest väsentliga af alla läraregåfvor, så skulle möjligen någon i detta uttalande kunna se ett tillbakasättande af gudsfruktans betydelse. Dock ingalunda med rätta, ty enligt min mening måste lärarens kärlek först och främst vara en kärlek till Gud, till Honom, som är hvarje verklig uppfostrans egentliga urkälla. Blott då han betraktar sig som ett verktyg i den allsmäktige Gudens hand, och då han därför sträfvar efter att göra icke sin vilja utan

Guds vilja, kan läraren hafva hopp om framgång. Gudsfruktan är icke allenast vishetens utan äfven kärlekens och uppfostringskonstens a och o. Därför är det min lifliga öfvertygelse, att blott den lärare, som fruktar Gud, är en lärare i rätt mening, och att blott en sådan lärare kan hafva hopp om att hans arbete bringar välsignelse och varder bestående. Att utöfva lärareverksamhet har också af ålder kallats att göra »Guds verk», och sanning ligger i Tegnér's ord, då han säger: 'Hur kan man bättre tjäna Herren än därigenom, att man förädlar Hans ädlaste verk, som är människan, och utvecklar de förmågheter, som Han hos henne nedlagt.'»

Men för att lärarens arbete skall blifva uppfostrande, fordras, säger Salomon, att en personlighet står bakom den uppfostrande verksamheten. »Gud är all uppfostrans eviga källa, och från honom utflödar hvarje uppfostrande kraft. 'Varen fullkomliga, såsom eder fader i himmelen fullkomlig är', blir ett bud ställt till människorna måhända främst i deras egenskap af uppfostrare. Uppfostrare borde vi nämligen alla vara, ty medvetet eller omedvetet utöfvar hvarje människa inflytande på sin nästa, och ve den, som genom detta sitt inflytande verkar till förargelse och icke till förbättring. Läraren, som gjort uppfostringsverksamheten till sitt särskilda kall, och som på läpparna för sin åstund att meddela en uppfostrande undervisning, måste dock framför andra arbeta på sin egen utveckling till allt större fullkomlighet. 'Huru', säger Rousseau, 'kan man uppfostra ett barn väl, om man själf är ouppfostrad.' Och detta är nog riktigt. Men än mer. Just genom att söka uppfostra oss själfva, just genom att sträfvat efter allt större och större harmoni, inverka vi utvecklande på andra. Vi blifva uppfostrare mindre genom hvad vi säga och genom hvad vi göra än genom hvad vi äro. Kunskaper och färdigheter äro visserligen bra, ja, delvis nödvändiga att hafva, men de äro icke och kunna icke heller vara annat än blott medel för vår bildning, visst icke bildningen själf. Att bilda har i språket ursprungligen blott förekommit i konkret, bokstaflig bemärkelse, nämligen för att beteckna konst-

närens bemödanden att åstadkomma en bild, tillskapa en form. Bildning blir därför i öfverflyttad bemärkelse just en motsättning till råhet, och bildad är sålunda en människa icke därför, att han förvärfvat sig kunskaper och färdigheter, utan blott om dessa blifvit för henne medel till att höja sig från råhetens tillstånd. Detta är något, som icke minst uppfostraren städse måste hålla för ögonen, ty han höjer därigenom sin verksamhet till hvad den är och nödvändigt måste vara, till en konst.»

Många faktorer bidraga visserligen till att göra undervisningen fruktbarande, men den viktigaste faktorn är dock, enligt Salomons förmenande, läraren, »den personliga principen i undervisningen». Det är af vikt att framhålla hvad Salomon härom tänkt, erfarit och meddelat, särskildt i våra dagar, då man fäster så stor betydelse vid skolhusen, undervisningsmaterielen och öfriga yttre förhållanden, under hvilka skolan arbetar. Det är, som om han menade, att, om man har endast ett storstättligt skolhus, rikhaltig materiell m. m. sådant, så är allt väl beställt. Härom yttrar Salomon följande beaktansvärda ord: »Må vi vända på våra pedagogiska satser huru som helst, må vi söka att utfinna nya och förbättrade undervisningsmetoder, dit hän återkomma vi dock alltid till sist, att den uppfostrande undervisningens framgång hvarken hänger på väl formulerade grundsatser eller på rationellt byggda metoder utan på den lärare, som skall lifvas af de förra och tillämpa de senare. Den ofta uttalade tanken, att läraren är skolans själ, är — varen därom förvissade — mera än en tom fras. Tvärtom räcka få pedagogiska sanningar upp mot denna, som borde stå inristad icke allenast öfver dörren till hvarje skolsal utan än mer i hvarje lärares hjärta. Ja, läraren är skolans själ, ty sådan läraren är, sådan är ock skolan. Enligt min uppfattning lägga vi i vår tid alltför stor vikt vid de yttre förhållanden, under hvilka en läroanstalt verkar. Att lokalerna äro goda och väl ventilerade, att skolmöblerna äro af ändamålsenlig konstruktion, att lämplig undervisningsmateriell finnes, allt sådant och mera dylikt har visserligen äfven det sin ovedersägliga betydelse, men denna blir dock alltid försvinnande

i jämförelse med lärarens personliga insats i uppfostringsverksamheten. Detta synes mig böra blifva oss till fullt klart, när vi betänka, att det är först på de senaste tiotalen år, som dessa skolans yttre förhållanden nått den utveckling, hvar öfver vi ofta känna oss så stolta. Och dock mäter uppfostringskonstens historia om goda skolor med välsignelsebringande verksamhet äfven i forna tider, då man knappast skulle våga drömma om våra dagars skolpalats. Vål är i yttre afseende skillnaden stor mellan den forna skolstufvan och det nutida skolpalatset, men på läraren beror det, om resultatet af arbetet inom dem skall visa en utveckling i samma förhållande. Detta är något, som aldrig får glömmas, ty vi komma i annat fall in på betänkliga afvägar.»

Tyvärre synes det oss, som om vi redan vore inne på en afväg. Vi nöja oss nämligen icke med att bygga skolhus, som i hygieniskt och pedagogiskt hänseende äro tillfredsställande, som sålunda motsvara måttliga anspråk, utan vi uppföra riktiga palats, skolbyggnader, som med skäl kunna betecknas som »öfvermåttiga». De olyckliga följderna häraf hafva redan börjat visa sig. Så har t. ex. seminariekommittén föreslagit så storståtliga lärohus för seminarierna, att vi icke anse oss hafva råd att uppföra sådana för det erforderliga antalet seminarier, utan därför har man tagit sin tillflykt till så kallade dubbelseminarier. Genom att så sammanslå två seminarier till ett kan man nämligen uppföra erforderliga byggnader för lägre pris, än om man skulle anordna två på skilda orter ligande läroanstalter. Men hvad man vinner i ekonomiskt hänseende förlorar man i pedagogiskt och etiskt. Salomon, för hvilken det var af så stor betydelse, att de blifvande lärarna danades till religiöst-sedliga personer, skulle säkerligen med bäfvan sett dessa dubbelseminarier, i hvilka det måste blifva förenadt med stora svårigheter att kunna se till godo lärjungarnas pedagogiska och etiska utbildning i lika hög grad som i de enkla seminarierna.

För att läraren skall kunna vid sin verksamhet utöfva ett rätt uppfostrande inflytande, varnar Salomon för två saker,

som enligt hans uppfattning motverka den uppfostrande verksamheten. Den ena är massundervisning. Skolan bör anordnas så, att läraren får ett måttligt antal barn att samtidigt undervisa; undervisningen måste vara mera individuell, än som är möjligt, när läraren skall samtidigt undervisa ett stort antal barn. Det är icke skollokaler, metoder, föreskrifter, som utgöra skolan, utan det är de i henne verkande personerna: lärare och lärjungar. Förhållandet mellan dem måste så ordnas, att de komma hvarandra så nära, att läraren kan noga iakttaga, studera de särskilda lärjungarna och behandla hvar och en så, som hans säregna läggning kräver. Men detta är ej möjligt, om antalet lärjungar är jämförelsevis stort. Då har läraren all möda med att kunna uppehålla nödig ordning samt med att genomgå och inöfva de föreskrifna lärokurserna; men han får ej tillfälle att komma i närmare beröring med de särskilda barnen. Men ju mindre antalet barn blir, dess mer kan undervisningen individualiseras, dess bättre kan läraren lära känna lärjungarna, och dess bättre kan han behandla dem efter som hvars och ens beskaffenhet kräver. Först när läraren får att samtidigt handleda ett måttligt antal barn, så många, som göra det möjligt för honom att någorlunda lämpa behandlingen efter hvarje barns säregna läggning och utveckling, kan man med rätt begära, att läraren skall kunna meddela en rätt utvecklande undervisning och utöfva ett kraftigt uppfostrande inflytande. Det är sålunda ett af det viktigaste, som bör iakttagas vid anordnandet af skolväsendet i ett distrikt, att lärarne ej få för många barn att samtidigt handleda. Det är viktigare att så ställa, att man får råd att bekosta erforderligt antal lärare, än att bygga upp skolhus, som äro större och kostsammare än nödigt är.

Det andra, för hvilket Salomon varnar, är slentrianen. Däröfver yttrar han: »Jag antydde, att i dubbel bemärkelse vårt undervisningsväsende måste på sin fana skrifa utveckling. Det är lifskraftens tecken; stillastående är dödens, och för läraren finnes därför intet farligare än att betrakta sin egen utbildning som afslutad, att en gång för alla fastslå sin upp-

fattning, sitt tillvägagående. Det är att med vett och vilja bereda jordmånen för lärareverksamhetens obevekligaste fiende, slentrianen, den inrotade vanan. »Vakten Er härför!» — Och vid ett annat tillfälle säger han: Hvad vi lärare måhända mer än andra behöfva är just något, som bryter af mot enformigheten uti vår dagliga verksamhet. Vi behöfva det, emedan vi i annat fall blifva ett lättfånget byte för lärareverksamhetens farligaste och oförsonligaste fiende — slentrianen.»

Redan tidigt insåg Salomon det förvända uti att låta skolan blifva »ensidig läseskola». Att uppfostra barn i en sådan skola vore ett svårt »försyndande mot dem». För att förekomma de missförhållanden, som måste uppkomma genom en uteslutande abstrakt teoretisk undervisning i skolor, som äro afsedda för barn, förordade han införande i skolan af rent praktiska öfningsämnen. Men han delade ej deras åsikt, som höllo före, att man borde anordna den praktiska undervisningen så, att man därmed företrädesvis kunde vinna öfning åt handen samt färdighet att kunna utföra arbeten af flera olika slag. Han förmenade däremot, att man borde anlägga äfven den praktiska undervisningen så, att den blefve sedligt uppfostrande. För honom blef det snart klart, att handarbetet utgjorde ett uppfostringsmedel, som med framgång kunde taga upp täflan med hvilket annat dylikt som helst. Därför yrkade han på att åt slöjdundervisningen måtte tillerkännas plats bland förutvarande ämnen på läroschemat i folkskolan. I 1878 års normalplan upptogs också slöjd bland de läroämnena, som böra förekomma i folkskolan, ehuru slöjd ännu icke föreskrefs som ett obligatoriskt ämne. Enligt Salomons förmenande hade den pedagogiska slöjden, om man rätt anordnade den, mycket vidtgående verkningar. Den utöfvade nämligen uppfostrande inflytande på både lärare och lärjungar. »Mången», säger han, »för hvilken 'uppfostran' blott varit ett sväfvande begrepp, en form utan innehåll, har just genom slöjden fått ögonen öppna för den stora betydelse, en planmässig undervisning har, då det gäller människans utveckling. En slöjdlektion blir sålunda en åskådningslektion för läraren. Man måste genom den ovill-

korligen komma till ett bättre förstånd af barnanaturen, detta såväl hvad beträffar det gemensamma däruti, som det för hvarje individ kännetecknande. Den lär honom att förstå icke allenast hvad som menas med en gradvis försiggående utveckling utan äfven lagarna för densamma. Han sättes i stånd att göra på fakta stödda iakttagelser och att af dem draga värdefulla slutsatser. Han utvecklar sig själf från lärare till pedagog. Hunnen hit åtnöjer han sig icke med ett slentrianmässigt, helt och hållet mekaniskt behandlingssätt af det dyrbara material, som blifvit anförtrödt till hans omvårdnad. Han vill ej längre blott vara en undervisningsmaskin; han vill blifva en personlighet, hvars inflytande på lärjungarna sträcker sig öfver kunskapsmeddelandets gränser.» Men skall undervisningen i slöjd utöfva en rätt uppfostrande inverkan på både lärare och lärjungar, måste den, enligt Salomons förmenande, anordnas på ett i möjligaste mån pedagogiskt sätt. Framför allt måste den »låta individualiteten komma till större rätt, än hvad vid massundervisningen plägar vara fallet». Genom undervisningens individualiserande komma lärare och lärjungar närmare hvarandra, och följden häraf blir, att båda utöfva större inflytande på hvarandra, att båda uppfostras. »Detta är», säger Salomon, »just kärnpunkten, hvad beträffar slöjdens pedagogiska betydelse, och den enda väg, hvarpå densamma kan göra sig fullt gällande. Slentrian hafva vi förut tillräckligt i skolan. Hvad vi behöfva är något personligt, något lifväckande. Vill man verkligen hafva uppfostrande slöjd, måste man taga den med dess konsekvenser; annars är det vida bättre att icke taga den alls.»

Enligt Salomons förmenande kunde slöjdens betydelse i skolan både underskattas och öfverskattas. Den underskattades, om man i den såge endast ett nytt läroämne, som kunde och borde behandlas på samma sätt som öfriga läroämnena. Ett sådant underskattande af slöjden visade sig, om man uppdroge undervisningen i slöjd åt en handverkare, som saknade pedagogisk utbildning; om man gjorde ämnet obligatoriskt samt om man ordnade slöjdundervisningen som klassundervisning. Man

öfverskattade slöjden, om man trodde, att man i undervisningen däri funnit ett universalmedel, hvarigenom man kunde åstadkomma nära nog allt, som därför borde tvingas fram på bekostnad af det öfriga skolarbetet.

En svag punkt hos Salomon är onekligen den, att han vill, att deltagandet i undervisningen i slöjd ej skall vara obligatoriskt. Å ena sidan betonar han med skärpa den stora betydelse, undervisningen i pedagogisk slöjd har för den särskilda lärjungens intellektuella utveckling och sedliga utbildning, och å andra sidan anser han, att det bör vara fritt för hvar och en, om han vill deltaga uti undervisningen i fråga eller icke. Men, om undervisningen i slöjd har så stor betydelse för den enskilde, som Salomon antager, bör väl hvar och en vara skyldig att deltaga däri. I nu gällande folkskolestadga har visserligen slöjd icke blifvit upptagen bland de obligatoriska läroämnena, men det beror därpå, att man ansåg, att tiden ännu icke vore inne för den åtgärden, att slöjden upptoges som obligatoriskt läroämne i alla slag af folkskolor. Men som slutligt mål för anordnandet af undervisning i pedagogisk slöjd torde man nog böra uppställa, att deltagandet däri bör vara obligatoriskt. Men anordnandet af dylik undervisning stöter i vissa skoldistrikter på så stora svårigheter, att man ännu ej vågat utfärda påbud om att undervisning i pedagogisk slöjd skall införas i alla folkskolor. Det fattas ej sällan lämpliga skollokaler och framför allt lärarekrafter, om undervisningen skall ordnas i öfverensstämmelse med Salomons kraf. Hur skall t. ex. undervisningen i pedagogisk slöjd ordnas i skolor, hvilka förestås af lärarinnor? Hur skall man få tillräckliga lärarekrafter, om praktiska sysselsättningar skola införas i skolans alla klasser; om, som sig bör, handarbete i vidsträckt betydelse och teoretisk undervisning skola gå hand i hand från skolans första år till det sista? Bör man ordna så, att särskilda lärare och lärarinnor utbildas för att biträda vid handarbetsundervisningen, liksom man danar särskilda lärarinnor för att undervisa i huslig ekonomi? Skulle det kunna låta sig göra att anordna särskilda pedagogiska kurser för t. ex. snickare för att gifva dem

den pedagogiska utdanning, som vore erforderlig för att de skulle kunna tillfredsställande undervisa i handarbeten? Vi förmoda, att seminariekommittén tar dylika frågor i ompröfning. De äro sannerligen viktigare, än man i allmänhet föreställer sig. Ja, de äro sannerligen för vårt folks uppfostran af större vikt än frågan om hur man skall ordna seminarierna, för att deras elever skola få så omfattande insikter som möjligt.

Med anledning däraf, att äfven kvinnor mottagits till lärjungar vid slöjdläroreseminariet i Nääs, säger Salomon, att han vore böjd för den åsikten, att den för uppfostringssyften drifna slöjden ej borde betraktas som något för kvinnoverksamheten fridlyst område. Klart vore nämligen, att få arbetsfält lämpade sig så väl för den sanna kvinnan som just det, som berörde uppfostrandet. Förhölle det sig nu så, att den pedagogiska slöjden borde ingå som en viktig faktor vid uppfostrandet, låge det antagandet nära, att handterandet af såg och hyfvel icke nödvändigt behöfde vara något för kvinnan främmande, utan att detta gjorde henne bättre ägnad att fylla en af hennes förnämsta uppgifter. Hittills hade man ej behöft ångra, att vid Nääs mottagits äfven kvinnliga kursdeltagare. Härigenom hade nämligen krafter blifvit vunna för den uppfostrande slöjdundervisningen till fromma icke allenast för denna utan ock för det uppväxande släktet.

För öfrigt vore kvinnofrågan, enligt Salomons förmenande, en uppfostringsfråga af djupaste innebörd. Sant vore, att med plikten att arbeta måste följa rätten att arbeta, men däraf finge ej dragas slutsatsen, att kvinnan skulle vara berättigad fordra tillträde till alla arbetsområden utan »inskränkning af hvad slag de vara mänd». Hon själf skulle visa, huru långt denna rätt sträckte sig. I framtidens sköte låge gömd den utsträckning kvinnoarbetet borde få. Sannolikt vore, att genom förändrade synpunkter vid flickornas och de unga kvinnornas uppfostran mycket kunde blifva förändradt och annorlunda, men ve samhället, ve hela människosläktet, om kvinnorna läte sina nyförvärfvade plikter komma dem att glömma de uräld-

riga och naturliga. Medan mannens verksamhet måste vara riktad utåt, borde tyngdpunkten för kvinnans lifsgärning alltid förläggas inåt. Hon, den sanna kvinnan, skulle i första hand alltid känna sig som den vestal, hvars mest betydelsefulla uppgift vore att vårda hemmets, huslighetens heliga eld. Den dag hon glömde detta, gjorde hon sig ovärdig kvinnonamnet. Mänskligheten skulle däraf taga större skada, än den möjligen kunde draga gagn af kvinnans arbete på områden, som låge utanför hemmet.

— — — — —
 Beträffande anställandet af offentliga examina vid folkskolan säger Salomon, att han under en tid varit tämligen tveksam, om sådana borde anställas eller icke. Mot examina kunde anföras, att de verkade störande på undervisningens jämna gång. Ju mer man nalkades den tid, då examen skulle äga rum, dess mer komme nämligen undervisningen att riktas på inlärandet af vissa kunskaper och färdigheter för att kunna framvisa dessa vid pröfningen. Därigenom komme undervisningen att till stor del förlora sin uppfostrande prägel. Sättet, hvarpå examen utfölle, vore ej något tillförlitligt bevis på den examinerades verkliga kunskaper. En examen kunde utfalla alldeles mot förväntan. Det kunde hända, att de mindre framstående eleverna redde sig förvånande bra, under det att de bäst begåfvade, de kunskapsrikaste, skötte sig obegripligt illa.

För anställande af offentlig pröfning talade däremot, att lärjungarnas föräldrar och målsmän samt andra för dem eller för undervisningen i allmänhet intresserade personer finge tillfälle att göra sig bekanta med den undervisning, som meddelades i skolan. Ett annat skäl, som talade för examen, vore, att examenshållandet onekligen utgjorde ett medel att sporra lärjungarna till flit och ihärdighet samt till att med uppmärksamhet följa undervisningen. Som ett tredje skäl anförde Salomon, att examen kunde och borde betraktas som en högtidsdag för skolan, dess lärare och lärjungar, en dag, som höjde dem öfver hvardagligheten samt de vanliga bestyren och selsättningarna.

Stödjande sig på dessa skäl ansåg Salomon, att examina borde i viss omfattning bibehållas. »Men», sade han, »må man dock allvarligt söka arbeta på att desamma och det dem tillkommande verkliga värdet blifva rätt uppfattade af åhörare, lärare och lärjungar, samt därpå, att de ofvan omnämnda mindre förmånliga följderna däraf blifva i möjligaste måtto inskränkta!»

För vår del kunna vi instämma i hvad Salomon yttrar angående examen i folkskolan, men vilja dock gärna tillägga, att examen bör ställas så, att allmänheten kan få något begrepp om den mogenhet, hvartill lärjungarna kommit. För öfrigt bör den allmänna pröfningen i folkskolan ordnas så, att den blir tilltalande för både barn och föräldrar samt befolkningen i allmänhet.

Carl K—n.

8.

Rousseauanskt inflytande i lärodikten Uppfostraren av J. O. Wallin.

År 1805 erhöill Wallin Svenska akademis stora pris för en lärodikt, Uppfostraren. Den är skriven på alexandriner och består av inte mindre än omkring 800 versrader. Författaren framställer här sitt uppfostringsideal i människans utveckling till en harmonisk varelse. För detta mål, karaktärens danning, är de tidiga årens uppfostran av största vikt, ja, av grundläggande betydelse. Han utvecklar sina åsikter för det mesta i direkta föreskrifter och uppmaningar till föräldrarna. Någon gång skymtar man i framställningen små idylliska tavlor ur familjelivet. För kontrastverkans skull ger han även avskräckande exempel på följderna av dålig uppfostran.

Dessutom hämtar han lärdomar av den historiska utvecklingen.

Det är i allra största korthet innehållet. Men som ingen utan särskild anledning i våra dagar torde göra bekantskap med denna dikt, vilken på sin tid skattades högt, så skall jag be att få lämna en mera ingående redogörelse för densamma.

Redan i inledningen anslår Wallin den högstämnda ton, i vilken ämnet sedan behandlas. (Första raderna läsas!) Skalden har föresatt sig en annan uppgift. Det är varken krigets, den sceniska konstens eller det verksamma lantlivets bedrifter han ämnar fira. De ha haft sina sångare, med vilka han anser sig ovärdig att tävla. Och så inflätar han en hyllning åt sina föregångare. (Uppläsning!)

Här fastställer han alltså sin uppgift. Han vill tala om »vårens späda brodd», det unga människoämnets utveckling, eller — som han längre fram uttrycker sig — han sjunger »om

livets vårdag». I enlighet därmed kallas dikten i de senare tryckta upplagorna *Första* uppfostringen. Wallins plan var att poetiskt behandla hela uppfostringsproblemet i en större diktcykel med olika avdelningar för olika uppfostringsperioder. Akademien fann sig tilltalad av förslaget, liksom den var synnerligen nöjd med detta första prov, och uppmanade skalden att fortsätta. Sedermera avstod han emellertid från den ursprungliga planen och ändrade då titeln på den prisbelönta skriften.

Efter denna inledning vänder sig skalden till kvinnan som den närmaste och naturligaste bundsförvanten i det viktiga uppfostringsarbetet. Kvinnans rätta uppgift finner han vara makans och moderns, i vilken senare egenskap han ej nog kan upphöja henne. Däremot vill han ej se henne som »amazon» eller »lärd», »bland bistra amazoner» eller sysslande med »tänkarens problem». Nu följa åtskilliga föreskrifter för modern rörande den fysiska uppfostran. Huvudsumman är, att hon ej överlämnar sitt späda barn åt främmande utan själv ägnar det all den modersvård, som blir nödvändig. Barnet bör vårdas av en hand, som varken får vara klemig eller hård. Det bör få utvecklas utan tvång, på samma gång som det härdras. Den moraliska uppfostran bör börja så tidigt som möjligt, emedan det är viktigt, att sinnet böjes, innan åren göra det hårt, så att det »gäcker konstens tvång». Med rörelse dröjer han vid den lyckliga tid, då i barnasjälens kunskapsbegäret vaknar, då med det första intryckets friskhet de omgivande föremålen uppfattas och urskiljas av det unga sinnet, medan ännu oskuld, menlöshet och frid känneteckna tillvaron.

När skalden hunnit så långt i sin teckning, tar han en överblick över historiens lärdomar. Han »öppnar världens bok». I människans primitiva existens finner han dock ej den lycka och harmoni, som skalderna drömt om. Han ser i vildens liv ett lågt och ouppodlat naturtillstånd »en usel stam med barndomens gestalt och ålderdomens tyning», som överlämnar sig åt djuriska begär. Däremot ser han, huru kulturen förädlar människan, i den mån förnuftet kuvar begären. Hon

blir förskönad till formen och förädlad till sinnesarten. Samhället bildas och knyter släktena samman med religionens och lagens band. Men han ser också människoödena växla, ser barbarer förtrampa rätten och förgripa sig på sanningen. Varpå detta beror, det ondas ursprung, söker han ej förklara. Men han frågar sig, hur världsordningen kunnat återställas. Vad har återfört och räddat människorna från deras förvillelser? En ädel makt, svarar han, »känslan i ert bröst». Och så följer en högstämd utläggning av känslans betydelse för mänsklighetens utveckling till djup moralisk uppfattning, till sanning och rättfärdighet. (Uppläsning!)

Därpå vänder han sig till föräldrar och uppfostrare och uppmanar dem att sluta sig till hans åsikter. Målet för människans utveckling är att bli en fri varelse, som villigt underordnar sig pliktens lag. Hon bör lära känna sin svaghet och begränsning — det bevarar henne för övermod — men också sin ädla förmånsrätt att »utan straff och lön sitt hjärta dygden ge, för det att den är skön». En ofördärvad själ, anser han, måste ovillkorligen fatta det goda såsom skönt och det sköna såsom gott, d. v. s. leva i harmoni med tillvaron. Först när hos människan föreställningen vaknar om en bedräglig, förförlig skönhet, vars verkliga innehåll är det onda, inträder också en olycksbringande splittring i hennes inre och yttre liv: hon drives ut ur oskuldens paradiset. Det blir nu hennes lott att lida »ödets slag». Men vaknar hon till besinning och medvetande om vad hon mistat, kan hon kämpa och vinna väl ej sitt förra oskyldiga tillstånd men en mogen dygds luttrade och prövade lugn. Vid tanken på alla faror och svårigheter, som kunna möta den unga sinnet, lägger han föräldrarna varmt på hjärtat att ej glömma sina dyra plikter. »Förr väpne döden sig, förr slite han med smärta den späda ur er famn och hälften ur ert hjärta.» Han föreställer dem deras höga ansvar, då det ju är av fader och moder det späda sinnet mottar de första och outplånliga intrycken. Så oändligt bildbar är själen, att den kan »nä en ängels höjd» men också »sänkas ner till djur». I varje bröst har Försynen nedlagt ett frö till vishet och dygd,

men det måste vårdas för att kunna slå rot och en gång som mogen växt bära frukt. Han manar föräldrarna att främför allt vårda och utveckla »känslan» hos sitt barn. Därmed menar han det moraliska samvetet, kärleken till det goda. »Med hjärtats ömma språk till hjärtat tidigt talen, ty hjärtat fattar bäst de höga idealen.» Han varnar för att ge barnen ytliga utanläxor i konvensans och passande uppförande. Föreskrifter hjälpa föga. Det kraftigaste uppfostringsmedlet är föräldrarnas exempel, understött av »kärlekens förmaning». Men skalden känner världen tillräckligt för att med smärta nödgas tillstå, att de goda hemmen äro sorgligt sällsynta, de lyckliga hem, där ungdomen fostras att älska plikten, så att »det ädla blir henne ett behov, det nyttiga en vana». De äro i världen »stilla öar på obefarna hav», »hyddor, undangömda i heliga lundar och beskyddade av goda andar». I stället upplöses hemlivet alltmera. Mannen glömmar, i bästa fall för maktpåliggande yttre värv, att vara en far för sitt barn. Modern hänger sig åt ett tomt sällskapsliv och kommer därigenom att vansköta sina dyraste plikter. Barnet överlämnas åt lejda tjänare, får oarter och lär sig endast att känna fruktan för föräldrarnas övermakt. Nu söka de förgäves bot hos någon klok uppfostrare, »en Mentor, en Minerva». Känslans tid är förbi, menar skalden, den tid, under vilken de goda intrycken motståndslöst forma den unga själen. Till sin försummelse lägga då föräldrarna det brottet att straffa sina barn för vad de själva underlåtit. Aga bör visst förekomma, anser Wallin, »men här om någonsin jag äskar varsamhet». Överdrivet hård och orättvis bestraffning är andlig misshandel, som vanställer själen och gör sinnet svagt och modlöst. Föräldrarna skola med sträng urskillning avmätta straffet, aldrig bestraffa obetänksamheten men däremot ta kraftigt itu med moraliska lyten: avund, trilska, lögn, falskhet och olydnad. I det längsta böra de hava tålmod, men detta får ej missbrukas. Barnet bör klart inse sammanhanget mellan straff och felsteg. Men när straffet verkat, böra också alla följder av det begångna felet upphöra. Ingen långsinthet i behandlingen. Föräldrar och

uppfostrare få ej väcka fåfänga hos barnet. Det bör tidigt lära sig skatta det sanna människovärdet, se, att man aktar människan, ej bördan eller yttre förmåner. Till lekkamrater må den i förmögna villkor uppväxande ha friska och enkla lantbarn. Ett vänligt förhållande mellan olika stånd och klasser skulle bli den lyckliga följden av sådant kamratskap, menar skalden. — Sist framhåller han såsom det viktigaste momentet i den tidiga uppfostran att den meddelar barnet ett verkligen religiöst sinnelag. Och han anser, att det är modern, som bör åtaga sig det grannliga värvet att »utan klyvande bevisning» på känslans vingar lyfta barnasjelen till den, som är världens upphov. Framför allt bör hon lära barnet att söka och finna Gud i naturen, att se hans godhet och kärlek i ängens blomsterskrud, hans majestät i det stjärnbeströdda himlavalvet, i solens guld och månens silverklot. Följande modern på hennes vandringar, får barnet lära sig, hur ljuvt det är att hjälpa och trösta nödställda. En sommarkväll i solnedgången ser han modern med sin lille pilt vid handen vandra över den fridfulla lantliga kyrkogården. På sitt enkla språk tyder hon för honom livets och dödens gåtor. De vända hem. Och dikten slutar med en bön för kung och land och den uppväxande furstetelningen, en bön, som modern lägger på barnets läppar, och som det får framsäga morgon och kväll. Innan jag nu söker påvisa rousseauanska drag, skall jag be att få anföra några ställen, som synas mig mera beaktansvärda. (Apostroferingen till kvinnan, sid. 4, 5. Barnens lekar, sid. 21. Modern lär barnet efter naturen, sid. 24.)¹

Behöver Wallin nödvändigt ha påverkats av Rousseau redan i valet av ämne för sin dikt? Någon nämnde här en gång, att man inte behöver ropa på Rousseau, så fort ordet »natur» förekommer i dikter från en viss tid. Kanske detsamma skulle kunna gälla beträffande »Uppfostran». Rousseau skrev på ett genialiskt och framför allt känslofullt sätt om uppfostran. Men det vill synas, som om han ej kom med så många egentligen nya tankar på detta område, vilket nog hade varit flitigt

¹) Se Samlade vitterhetsarbeten af J. O. Wallin, första delen, Stockholm 1848.

avhandlat tämligen länge, innan han skrev sin »Emile». Det påstå och bevisa nyare kritici, särskilt Lemaître. Wallin har naturligtvis läst Emile och liksom Tegnér funnit sig tilltalad av det nya och ovanliga i själva framställningssättet. Men det är många omständigheter, som kunna ha samverkat till att ge Wallin hans bestämda riktning och bidragit till att göra av honom den pedagog i stort, som han blev. Wallin var en i hög grad didaktiskt anlagd natur. Redan som skolpojke informerade han andra, fattade tidigt sitt levnadsmål i sikte och arbetade för att nå det strängt och planmässigt. Det är mycket naturligt, att han som skald skulle komma att dragas åt det patetiska hållet. Därför förefaller det också naturligt, att han skriver en poetisk uppfostningslära.

I tiden låg ett starkt uppfostningsintresse. Det var nog ej minst de i åtskilliga länder inträffande politiska omstörtningarna, som vände filosofers, patrioters och även poeters tankar till ett allvarligt begrundande av medlen för släktets förbättring. I Frankrike var det pedagogiska intresset livligt redan mot slutet av 1600-talet. Fénelon skrev *l'Education des filles* och *Télémaque*, den senare 1699, Rollin sin *Le Traité des Etudes*. 1728 utkommo Lockes *Pensées sur l'Education*. 1734 ha vi madame de Lamberts båda arbeten: *Avis d'une mère à son fils* och *Avis d'une mère à sa fille*, för att ej nämna de båda storheterna Rabelais och Montaigne. Såväl Dalin och Gyllenborg som ock fruarna Nordenflycht och Lenngren hava behandlat ämnen, som man kan hänföra till allmänna och t. o. m. enskilda uppfostningsfrågor. Samma intresse röjer sig i Leopolds talrika lärodikter, särskilt i den bästa av dem, *Predikaren*. Den var så populär, att den allmänt lärdes utantill. Ej under då, att de unga skalderna gingo i hans fotspår, vilket t. ex. Valerius' skaldskap visar. Han prisbelönas 1800 för *Sanningen*, 1803 för *Tålmodet*, 1804 för *Den allmänna kärleken* och 1807 för *Mannastyrkan*. År 1810 besvarar Geijer följande prisfråga, uppställd av Akademien: »Vilka fördelar kunna vid människors moraliska uppfostran dragas av deras inbillningsgåva och i betraktande av våra tiders

samhällslevnad synes det böra göra denna sinnesgåva mera mot- eller medverkande de moraliska förnuftsbudena?»

Men därmed ha vi också kommit till pedagogerna av facket.

Man kan således konstatera i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet ett nyvaknat och starkt allmänt intresse för uppfostringsfrågor, påverkat både från engelskt men alldeles särskilt från franskt håll. Det senare troligen därför, att Rousseau, med sin eldiga framställning av barnets rätt till lycka och av de ungas uppfostran såsom människosläktets viktigaste angelägenhet, liksom i en brännpunkt samlade allt det intresse, som hans föregångare hyst för ämnet.

Även i Tyskland rönt man inflytande av dessa strömningar. Men där framträdde dessutom mot slutet av 1700-talet nyklassicismen och nyhumanismen, visserligen en huvudsakligen litterär riktning, som med Schiller och Goethe nådde sin höjdpunkt i ädel och fri efterbildning av antiken. Men riktningen spåras även på pedagogikens område. Den utgick från Göttingen, där professor Gesner höjde de klassiska studierna till en förut ej uppnådd rang. Han ansåg dem grundläggande för allmänbildningen. Klassiska studier blevo nu också i ovanlig grad populära. Härmed blir också uppfostrans mål ett humanistiskt och allmänmänskligare, djupare fattat än det materialistiska nyttighetsideal, som föresvävat 1700-talet. Häri överensstämmer Rousseau med tyskarna. Hans program var ju att dana sin Emile ej till medborgare utan till människa. Även han värderade i viss mån antiken, särskilt Plutarchs biografier. »De gamle», säger han, »äro de första i tiden, ligga naturen närmare och hava en originell ande!» Även Diderot säger: »Man skall studera antiken för att lära sig se på naturen.» Och han påstår, att han hade Homerus att tacka för vad han blivit. Herder och Pestalozzi betona likaledes, att uppfostran är vitt skild från dressyr, att den bör gå ut på intet annat än att meddela och utveckla det sant mänskliga. Även för dem stod antiken såsom en ideal förebild. Av dess människor lär man enkelhet och värdighet, precision och måttfullhet, plasticitet

och harmoni. Winckelmann anser, att verklig storhet på konstens område endast är att uppnå på den väg antiken visat, emedan dess folk lagt grunden till äkta humanitet. Hans åsikter överför Ehrensvärd till oss omkring 1781. Nyhumanismen tillika med den mera sentimentala stämningen är också märkbar hos oss redan på 1790-talet och bidrar till att före den romantiska skolans stormlöpning förändra idealen. Det är anmärkningsvärt, att under vår litteraturs s. k. järnår kommer en rik och omsorgsfullt utförd översättningslitteratur i dagen. För att bara nämna de främsta, så översätter Kellgren Horatius och Adlerbeth Virgilius. Av den senares arbeten utkommo Eneiden, Georgikan och Eklogerna i ej mindre än tre upplagor inom ganska kort tid. Intresset för klassiska studier var således både spritt och allmänt. Latinöversättare särskilt under järnåren voro Wallmark 1802, Wallin 1803—1807, Tranér 1805—1807, Gyllenborg 1804, Hammarsköld 1806, Franzén 1801. Från grekiskan översätta 1801—1810 Regnér, Franzén, Wallmark, Tranér, Hammarsköld, Atterbom och Ingelman. Det var en de klassiska studiernas blomstringstid i vårt land. Den omständigheten var av betydelse för odlingen i allmänhet, och den blev avgörande för en man med Wallins läggning. I Västerås gymnasium fick han undervisning av den utmärkte Homerustolkaren Stamberg. Latinsk vers skrev han som gymnast, och tidigt vann han Akademiens pris för tolkningar av särskilt horatianska oden. Han trängde också djupt in i antikens uppfattning och tillägnade sig ej blott dess enkelhet och natursinne — drag som ju även upptagits av Rousseau — utan även dess plastiska lugn, måttfulla sans och självbehärskning — dess *virtus*. Det gör, att han i sin poetiska uppfostringslära inte går till sådana fantastiska och omöjliga överdrifter som den store mästaren Rousseau. Det mest rousseauanska draget i Uppfostraren är betonandet av hjärtats rätt och känslans utveckling till moralens ledare. Själva termen känsla är en direkt översättning av Rousseaus på många håll missuppfattade sensibilitet. Många höllo känslan i mening av känslsamhet såsom ett tecken till högre mänsklig utveckling, oberoende

av vad som satte den i rörelse. Wallin förstår med känsla, som jag förut framhållit, det moraliska samvetet, kärleken till det goda.

En annan överensstämmelse med Rousseau är det ständiga hänvisandet till naturen såsom högsta lag och norm för uppfostran. I detta kan han också vara antikens lärjunge. De fördjupade antikstudierna hade hos oss som i Tyskland rensat bort mycket av rokokotidens förkonstlade naturstil och herdemaner, om det också medgives, att nyhumanisterna sågo på naturen med andra ögon och därför på ett annat sätt än grekerna. Det karakteriseras av Schiller i hans avhandling »Ueber naive und sentimentalische Dichtung» så: »De kände naturligt, vi känna det naturliga». Man såg naturen mera objektivt och i perspektiv, under det antikens folk levde mitt upp i den och lät den genomströmmas och besjålas av sitt liv. Wallin framställer i Uppfostraren ett lyckligt hemliv som det mål, till vilket han vill sträva och för vilket han gärna offerar mannens ärelystnad. Samma tanke går igen i flera av hans smärre dikter: i *Fantasi*, *Svärmeri* och *Huslig sällhet* efter Thomsons *Seasons*, som var översatt till franska 1760. Det var i tidens anda han talade. Fru Lenngren och Leopold skildra både det sunda lantlivets och det enkla familjelivets rena lycka. Dygden lovprisas visserligen som under franska klassicitetens tid, men det sker med större innerlighet i tonen. Kellgren fattar kärleken ideellt, och det är humaniteten, Franzén besjunger i *Människans anlete*. Man söker höja sig till en religiös världsåskådning, ty i religionen ser man det bästa medlet att i hjärtat dana den enskilda dygden och därigenom även småningom den allmänna.

Många enskilda drag visa dessutom likhet med Emile. Liksom Rousseau fäster Wallin stor vikt vid att modern blir hemmets och barnets genius. Och han är därvid mera konsekvent än Rousseau. Det har sagts om Rousseau, att han återinfört i medvetandet familjelivets helgd. I viss mån kan det ju vara sant. Men det är då egendomligt, att han så alldeles utesluter Emile från ett gott hems inflytande och placerar ho-

nom i en mycket uppkonstruerad miljö. Han får till lärare och enda umgänge en ung man, som i sig förenar alla fullkomligheter och ändå aldrig blir något annat än Emiles uppfostrare. Det upphör han däremot aldrig att vara utan följer honom på ett ganska besvärligt sätt t. o. m. in i hans äktenskapliga liv. Men Rousseau kunde ej skildra ett rent hemliv, ty han hade ej erfarenhet av det. Han växte upp utan mor och så gott som utan far. Själv befriade han sig från fadersplikterna och tillät ej heller, att hans hustru fyllde sina som mor.

Wallins far och farfar voro soldater, som varit med i krig. Över hemmet vilade också en viss kärv enkelhet, och sträng disciplin sammanhöll såväl föräldrar och barn som syskonen sinsemellan. Men modern förstod på samma gång att fylla hemlivet med kärlek. Wallin talar av egen erfarenhet och kan lägga något av ett lyckligt hems stärkande och renande anda i sin skildring. Vackert är det ställe, där han dröjer vid sin moders minne (sid. 8).

Om kvinnans ställning i samhället ha de ungefär samma tankar, fastän Wallin även där röjer en sundare uppfattning. Han kom nog också i beröring med kvinnor av helt annat slag, än dem Rousseau råkade ut för. Vad han tänkte om kvinnans uppfostran, framgår bäst därav, att han grundade den s. k. Wallinska flickskolan. I motsats mot vad han tillråder för Emile, låter Rousseau det kvinnliga idealet Sophie uppfostras med bannor och bestraffningar och under känsla av tvång. Kvinnan är född till beroende, menar han. Bokliga kunskaper behöver och bör hon ej inhämta. Vill hon veta någonting, så skall Emile vara hennes lärare. Det nästan enda tilltalande i Rousseaus kvinnliga uppfostringsprogram är den stora vikt han fäster vid hygien. Egendomligt nog vill han i alla fall tilldela kvinnan stort inflytande. Han följer här gamla franska kavaljersmässiga traditioner. Så yttrar sig t. ex. S:t Lambert i sin stora dikt *Les Saisons* mycket blomstersmyckat om det motsatta könet. Efter en längre utläggning av allt, varför man har att tacka kvinnan, uppmanar han henne: »Regniez, sexe charmant, regniez sur l'univers!»

Exemples makt vid uppfostran är något, som Rousseau tillmäter stor betydelse. Det återfinna vi hos Wallin. Likaså känna vi från Emile uppmaningen till föräldrar och fostrare att spara på föreskrifter och att låta naturen bestraffa barnet. Den radikala ståndpunkt, Rousseau för Emiles del intager, kan Wallin inte följa. Rousseau utgår från sin berömda sats om naturens ofelbarhet. »Allt är gott utgåendet ur skaparens hand; allt urartar i människans händer.» — Wallin håller före, att »i varje mänskobröst Försynens milda makt till vishet och till dygd det första fröet lagt». Men han framhåller, hur nödvändigt det är, att det späda fröet vårdas. Den egentliga moraliska uppfostran, som Rousseau för Emile uppskjuter till 15-årsåldern, vill Wallin, att modern skall börja så fort som möjligt. Angående straff råder Wallin till stor varsamhet och att endast moraliska fel må bestraffas. Men liksom han tar straffen med i sin uppfostringsteori, så utesluter han ej heller »kärlekens förmaning». Den religiösa uppfostran låter Rousseau ej börja för Emile förr, än denne är så utvecklad, att han kan välja sin religion. Wallin anser, att modern ej nog tidigt kan börja att positivt leda in på det godas väg och inplantera religiösa känslor hos sitt barn. För Wallin som för Rousseau ha däremot dogmerna föga betydelse. Vikten ligger på att människan hos Gud söker en faderlig tillflykt och att hon i sitt inre alltmer genomtränges av sanning och rättfärdighet och visar det i sitt förhållande till likar.

Rousseau talar aldrig om något kamratumgänge för Emile utan låter honom framleva hela sin barndom sorgligt isolerad. Det är så mycket mera märkvärdigt, som han ändå vill, att Emile med värme skall omfatta folkets sak. »Gör så», säger han om en ung myndling, »att han ej ställer sig i någon klass men återfinner sig själv i alla.» »Faites en sorte qu'il ne se place dans aucune classe, mais qu'il se retrouve dans toutes. Parlez-lui du genre humain avec attendrissement, avec pitié même, mais jamais avec mépris. Homme ne déshonore point l'homme.» — Det är förresten det vackraste stället jag funnit i Emile. Här bryter dock Rousseau mot sina egna lagar. Emile

skall ingenting lära genom ord, endast genom tingen och verkligheten. Men här, när det gäller något så viktigt som en sann humanitetskänsla, blir det blott fråga om lärarens ord. Wallin är konsekventare. Så mycket alexandrinen tillåter det, ger han en frisk liten skildring av barnaårens lekar i en krets av socialt olika lottade barn. Hans optimistiska förhoppning är, att ur ett sådant barnsligt kamratskap ett gott förhållande skall utveckla sig mellan samhällsklasserna. Även här ledes nog Wallin av den egna erfarenheten på ett helt annat sätt än Rousseau. Redan i fjärde klassen i Falu skola bildade han och fem kamrater ett förbund, som de kallade Jeunesserorden. Man skulle komma tillsammans och läsa upp vad man författat på vers och prosa. En viktig bestämmelse för övrigt var, att man skulle uppföra sig väl.

Det skulle vara intressant att känna något direkt uttalande av Wallin om Rousseau. I dikten Uppfostraren finner man ju både rousseauanska grundtankar och enskilda drag, om man så vill, hämtade från Rousseau. Men Rousseaus trogna lärjunge i pedagogiken är Wallin icke, varken här eller sedan i sin uppfostrarverksamhet. Därtill har han för mycket av antik skolning. Liksom Wallin framhåller vikten av känslolivets rätta vård, så skulle Geijer sedan komma att betona fantasiens rätt till utveckling. Följderna visade sig bland annat i den nya skollagen av 1820, där de humanistiska principerna om människans behov av och rätt till allmänbildning för första gången fingo ett bestämt uttryck, om också Tegnér ansåg, att man alltjämt stod kvar på formalismens ståndpunkt.

Källor:

- Emile ou de l'Éducation, Genève 1782.
- Svensk litt.-historia av Schück och Warburg.
- Minne av Johan Olof Wallin.
- E. Tegnér's ställning till vissa pedagog. och vittra tidsströmningar av Eugène Schwartz.
- Ur Sv. human. förbundets skrifter 1900—1905.
- Kyrkohist. årsskrift 1909.
- Brev om ärkebiskop Wallin, meddelade av Eva Fryxell.
- J. Lemaître, Rousseau.

Anna Linder.

9.

Statistisk översikt över avgångsbetygen vid statens folkskoleseminarier åren 1909 och 1910.

Alltsedan avgångsexamina förrättats vid Landskrona folkskoleläraryrkesseminarium, har i dess årsredogörelser meddelats en översikt över avgångsbetygen. Då härigenom kännedom erhålles om läroanstaltens betygsskala, ansågs nämligen en dylik översikt icke vara utan intresse. En svag förhoppning förefanns ock, att exemplet skulle kunna mana till efterföljd, då först en överblick i detta avseende över samtliga seminarier kunde lämna det resultat, som syntes önskvärt, jämförelse mellan betygsskalan vid de olika seminarierna. Den förhoppningen har dock hittills varit fåfäng.

Att avskrift av examenskatalogerna insändas till byrån för folkundervisningen, är gott och väl och skänker ju den centrala myndigheten den önskade översikten; det vill dock förefalla, som vore detta icke på långt när till fylles. Lärarekåren vid de olika seminarierna torde böra ha tillfälle att förskaffa sig sådan översikt; därigenom skulle möjligen deras betygsskala komma att i någon mån modifieras. Av stor vikt vore även, att åt respektive skolråd, som ju hava att, i icke ringa mån med ledning av avgångsbetygen, besätta eller upprätta förslag till besättande av lediga platser, bereddes möjlighet att få någon insyn i de olika betygsskalorna. Detta realiserades naturligtvis enklast därigenom, att en dylik översikt infördes å varje avgångsbetyg. I förbigående anmärkt hade det nog också sin betydelse, att varje speciellt vitsord stöddes av betygsgivarens namn, såsom sker vid högskolorna och vissa privata läroanstalter.

Av en tillfällighet har undertecknad kommit att genomgå katalogerna över avgångsexamina vid statens folkskoleseminarier för åren 1909 och 1910, vilka av seminariekommitténs sekreterare välvilligt ställts till förfogande. För visst ändamål uppgjordes då en statistik över avgångsbetygen i läsåmen och i undervisningsskicklighet för dessa båda år, vilken här nedan meddelas. Önskvärt hade ju varit, att undersökningen kunnat utsträckas över en 5-årsperiod, men den begränsade tiden medgav icke ett sådant arbete. I alla fall erhålles en approximativ bild av »hur landet ligger».

I. Avgångsbetygen i läsåmen.

Av sammanställningen i tab. 1 och 2 framgår, att även vid de tre ämnen, som synas böra bereda lättast tillfälle till objektiv värdesättning: modersmålet, matematik och naturkunnighet, måttstocken, med all hänsyn till olikhet i årsgrupper, är av rätt olika art vid olika seminarier: i modersmålet hava Lund och Linköping övervägande låga, Göteborg, Strängnäs och Uppsala övervägande höga betyg; i matematik Linköping, Karlstad och Lund relativt låga vitsord; i naturkunnighet Linköping och Härnösand låga, Göteborg påfallande höga vitsord.

Vid de kvinnliga seminarierna utmärka sig i modersmålet Skara, Stockholm och delvis Landskrona för relativt höga, Falun, Umeå och Kalmar för jämförelsevis lägre betyg; i matematik Stockholm och Umeå för relativt låga; i naturkunnighet Skara för rätt höga, Falun för rätt låga vitsord.

I. Kunskapsbe-

Avgångsbetyg i läsåmnen.

Tab. 1. Manliga seminarier.

		1909.						1910.					
		Antal med vitsord.					Antal exam.	Antal med vitsord.					Antal exam.
		3	2½	2	1½	1		3	2½	2	1½	1	
Lund . . .	Kristendomsk.	2	6	19	5	—	32	1	2	16	9	3	31
	Modersmålet .	1	—	4	17	10	32	—	—	7	7	17	31
	Matematik . .	2	4	11	9	3	29	1	2	10	12	5	30
	Hist. o. geogr. .	5	12	9	1	2	29	—	3	15	8	3	29
	Naturkunn. . .	2	9	10	7	1	29	—	6	13	7	3	29
	Pedagogik . .	—	8	11	12	1	32	—	1	13	14	3	31
Växjö . . .	Kristendomsk.	—	7	10	9	1	27	—	10	16	2	1	29
	Modersmålet .	—	4	16	4	3	27	1	2	14	9	3	29
	Matematik . .	2	6	6	9	2	25	2	6	11	4	4	27
	Hist. o. geogr. .	1	4	12	6	3	26	—	3	12	9	4	28
	Naturkunn. . .	2	7	12	4	1	26	1	10	11	3	2	27
	Pedagogik . .	—	4	10	9	4	27	—	4	9	12	4	29
Linköping .	Kristendomsk.	—	2	11	7	5	25	—	2	4	17	4	29
	Modersmålet .	2	2	5	3	12	25	2	1	2	6	16	29
	Matematik . .	1	1	6	10	4	22	3	—	4	9	11	28
	Hist. o. geogr. .	—	1	8	8	4	22	—	1	5	11	9	27
	Naturkunn. . .	1	2	6	11	2	22	—	1	7	12	7	27
	Pedagogik . .	—	4	12	4	5	25	—	1	8	15	5	29
Göteborg .	Kristendomsk.	2	8	20	2	—	32	4	13	13	—	—	30
	Modersmålet .	5	7	9	10	1	32	5	8	11	6	—	30
	Matematik . .	1	7	7	8	9	32	5	6	12	6	—	29
	Hist. o. geogr. .	2	8	12	10	—	32	4	15	11	—	—	30
	Naturkunn. . .	1	11	14	6	—	32	3	16	11	—	—	30
	Pedagogik . .	3	8	16	4	1	32	7	8	14	1	—	30

tygen i läsåmnen.

Avgångsbetyg i läsåmnen.

Tab. 1. Manliga seminarier.

		1909.						1910.					
		Antal med vitsord.					Antal exam.	Antal med vitsord.					Antal exam.
		3	2½	2	1½	1		3	2½	2	1½	1	
Karlstad . .	Kristendomsk.	—	5	8	11	3	27	—	6	13	4	—	23
	Modersmålet .	3	6	2	12	4	27	5	3	9	6	—	23
	Matematik . .	1	4	7	12	3	27	4	2	5	5	6	22
	Hist. o. geogr. .	3	3	12	9	—	27	2	3	12	4	1	22
	Naturkunn. . .	3	4	10	9	1	27	3	4	8	5	2	22
	Pedagogik . .	—	2	11	12	2	27	—	6	11	6	—	23
Strängnäs .	Kristendomsk.	11	13	4	2	—	30	4	10	11	4	—	29
	Modersmålet .	3	10	12	2	3	30	2	12	8	5	2	29
	Matematik . .	1	5	15	6	1	28	1	3	11	8	1	24
	Hist. o. geogr. .	—	18	8	2	—	28	1	9	7	5	2	24
	Naturkunn. . .	—	7	14	7	—	28	—	7	11	6	—	24
	Pedagogik . .	—	—	20	6	4	30	1	—	15	8	5	29
Uppsala . .	Kristendomsk.	2	6	14	2	—	24	—	5	16	2	—	23
	Modersmålet .	—	6	11	6	1	24	—	9	8	6	—	23
	Matematik . .	—	6	4	13	—	23	—	6	10	5	2	23
	Hist. o. geogr. .	1	4	13	5	—	23	—	5	16	2	—	23
	Naturkunn. . .	—	5	12	6	—	23	—	3	13	6	1	23
	Pedagogik . .	1	8	13	2	—	24	—	8	13	1	1	23
Härnösand .	Kristendomsk.	4	9	8	—	—	21	2	6	16	4	—	28
	Modersmålet .	2	2	13	5	—	22	—	3	16	5	4	28
	Matematik . .	—	1	9	5	4	19	1	2	8	7	8	26
	Hist. o. geogr. .	3	9	4	2	—	18	1	5	16	5	—	27
	Naturkunn. . .	—	—	8	8	5	21	—	3	9	8	6	26
	Pedagogik . .	—	6	12	4	—	22	—	3	1	12	12	28

Avgångsbetyg i läsåmnena.

Tab. 2. Kvinnliga seminarier.

		1 9 0 9.						1 9 1 0.					
		Antal med vitsord.					Antal exam.	Antal med vitsord.					Antal exam.
		3	2½	2	1½	1		3	2½	2	1½	1	
Stockholm .	Kristendomsk.	1	5	18	3	—	27	4	13	12	1	—	30
	Modersmålet .	4	6	13	4	—	27	2	12	14	2	—	30
	Matematik . .	—	—	8	8	2	18	1	1	11	12	—	25
	Hist. o. geogr.	3	4	11	—	—	18	—	6	16	3	—	25
	Naturkunn. . .	—	1	10	7	—	18	—	7	19	—	—	26
	Pedagogik . .	1	4	14	8	—	27	—	16	11	3	—	30
, (stud. kl.)	Kristendomsk.	—	—	—	—	—	—	1	5	17	3	1	27
	Modersmålet .	—	—	—	—	—	—	1	6	16	4	—	27
	Pedagogik . .	—	—	—	—	—	—	1	3	17	6	—	27
Skara . . .	Kristendomsk.	5	18	10	—	—	33	7	19	8	—	—	34
	Modersmålet .	6	10	13	4	—	33	6	8	17	3	—	34
	Matematik . .	2	8	15	2	2	29	2	4	15	8	3	32
	Hist. o. geogr.	2	12	8	4	3	29	—	14	17	1	—	32
	Naturkunn. . .	—	8	18	2	1	29	—	7	22	3	—	32
	Pedagogik . .	—	6	18	7	2	33	—	—	27	7	—	34
Kalmar . .	Kristendomsk.	2	12	11	2	—	27	7	13	9	—	—	29
	Modersmålet .	3	2	13	6	3	27	—	6	13	9	1	29
	Matematik . .	1	5	11	7	1	25	—	9	15	5	—	29
	Hist. o. geogr.	1	3	17	4	—	25	4	14	11	—	—	29
	Naturkunn. . .	—	6	14	5	—	25	—	2	21	6	—	29
	Pedagogik . .	—	4	13	10	—	27	2	9	14	4	—	29

För att, så vitt möjligt, vinna bekvämare överblick över vitsorden dels i olika ämnen vid särskilt de kvinnliga, särskilt

Avgångsbetyg i läsåmnena.

Tab. 2. Kvinnliga seminarier.

		1 9 0 9.						1 9 1 0.					
		Antal med vitsord.					Antal exam.	Antal med vitsord.					Antal exam.
		3	2½	2	1½	1		3	2½	2	1½	1	
Landskrona	Kristendomsk.	3	7	19	1	—	30	2	8	17	3	—	30
	Modersmålet .	3	11	14	1	1	30	—	6	21	3	—	30
	Matematik . .	1	7	12	3	3	26	1	5	11	4	5	26
	Hist. o. geogr.	1	6	16	3	—	26	2	7	10	7	—	26
	Naturkunn. . .	2	6	13	4	1	26	2	5	12	8	—	26
	Pedagogik . .	2	2	18	7	1	30	1	2	12	13	2	30
Falun . . .	Kristendomsk.	2	7	9	2	—	20	—	3	8	4	—	15
	Modersmålet .	—	6	8	5	1	20	1	1	5	7	1	15
	Matematik . .	—	5	8	6	1	20	1	4	5	5	—	15
	Hist. o. geogr.	—	9	9	1	1	20	1	4	6	2	2	15
	Naturkunn. . .	—	4	8	8	—	20	—	4	4	6	1	15
	Pedagogik . .	—	4	11	4	1	20	—	1	4	10	—	15
Umeå . . .	Kristendomsk.	1	11	7	6	—	25	—	—	22	2	1	25
	Modersmålet .	—	1	19	5	—	25	—	2	18	3	2	25
	Matematik . .	—	7	9	7	1	24	—	4	8	9	3	24
	Hist. o. geogr.	1	1	14	8	—	24	—	1	11	13	—	25
	Naturkunn. . .	—	6	17	1	—	24	—	3	15	5	—	23
	Pedagogik . .	—	1	18	6	—	25	—	—	15	10	—	25

de manliga seminarierna, dels över medelbetygen vid de särskilda seminarierna hava i följande tabeller (tab. 3 och 4) betygen sammanförts i tre grupper: en för vitsorden över 2, en för 2, en för under 2 och antalet erhållare av dylika betyg räknats i procent av samtliga examinander i ämnet, resp. vid seminariet.

Tab. 3. Relativa antalet nedanstående betyg i de särskilda ämnena i % av antalet examinander.

	Kvinnl. semin.			Manl. semin.		
	över 2.	2.	under 2.	över 2.	under.	under 2.
1909.						
Kristendomsk.	46	46	8	35	43	22
Modersmålet	33	49	18	24	33	43
Matematik	28	42	30	20	32	48
Hist. o. geogr.	30	53	17	36	38	26
Naturkunn.	23	56	21	26	41	33
Pedagogik	15	57	28	20	50	30
1910.						
Kristendom	43	49	8	30	48	22
Modersmålet	27	55	18	24	34	42
Matematik	21	43	36	22	32	46
Hist. o. geogr.	35	47	18	25	45	30
Naturkunn.	20	61	19	27	40	33
Pedagogik	18	53	29	18	38	44

Av denna översikt framgå följande rätt intressanta sakförhållanden:

1. Procenttalen för de särskilda betygen äro de båda åren i stort sett likartade för de kvinnliga seminarierna, då dessa tagas som en helhet;

likaså för de manliga, om man undantager ämnet pedagogik, där dock de låga betygen 1910 vid två seminarier — Linköping och Härnösand (vid det senare ny examinator) — åstadkommo den starka förskjutningen nedåt.

2. Vid båda slagen seminarier äro de ämnen, däri studieresultatet bäst bedömts, kristendom och historia-geografi, det ämne, som bedömts njuggast, matematik, i det betyget 2 och högre erhöles av elevantalet;

Tab. 4. Relativa antalet mottagare av nedanstående medelbetyg i samtliga läsämnen vid de särskilda seminarierna i % av antalet examinander.

	1909.			1910.			1909—10.		
	över 2.	2.	under 2.	över 2.	2.	under 2.	över 2.	2.	under 2.
Kvinnliga seminarier.									
Stockholm	21	55	24	37	50	13	29	52	19
» (stud.-klass)	—	—	—	21	62	17	—	—	—
Skara	41	44	15	34	53	13	37	49	14
Kalmar	25	50	25	38	48	14	31	49	20
Landskrona	30	55	15	24	49	27	27	52	21
Falun	31	44	25	22	36	42	26	40	34
Umeå	20	57	23	7	60	33	13	59	28
Medelproc.	29	51	20	28	51	21	28.5	51	20.5
»	80			79			79.5		
Manliga seminarier.									
Lund	28	35	37	9	41	50	18	38	44
Växjö	23	42	35	23	43	34	23	42	35
Linköping	12	34	54	7	18	75	9	21	65
Göteborg	33	41	26	52	40	8	42	41	17
Karlstad	21	31	48	28	44	28	24	38	38
Strängnäs	39	42	19	31	40	29	35	41	24
Uppsala	28	47	25	26	55	19	27	51	22
Härnösand	30	44	26	16	40	44	23	42	35
Medelproc.	27	40	33	24	40	36	25	40	35
»	67			64			65		
Manl. o. kvinnl. semin.	28	44	28	26	45	29	27	44	29
	72			71			71.5		

vid kvinnl. semin. till mer än 90 %, vid manl. till nära 80 %, i kristend.

» » » » » 80 %, » » » mer än 70 %, i hist. o. geogr.

» » » » » cirka 67 %, » » » cirka 50 %, i matem.

Nära matematiken kom vid manl. semin. modersmålet, däri mer än 40 % av eleverna fingo nöja sig med ett av de båda lägre vitsorden, medan knappa 20 % av kvinnorna kommo i denna kategori.

3. Ett ämne, pedagogik, vitsordas i genomsnitt ungefär enahanda vid manl. och kvinnl. seminarier (frånsett abnormiteten 1910); i övrigt äro vitsorden vid de kvinnl. seminarierna avsevärt högre, detta antagligen beroende i sin mån av kvinnornas större förkunskaper vid inträdet, dels på deras sannolikt i regel större arbetsintensitet.

Av medelsiffrorna för båda åren framgår:

1. att antalet utexaminerade med goda ($2\frac{1}{2}$) och än mer medelgoda (2) betyg är från de kvinnl. seminarierna avsevärt högre än från de manliga — antalet elever med 2 som medelbetyg uppgår till fullt hälften av de förra mot blott $\frac{2}{5}$ av de senare; antalet utexaminerade med lågt medelbetyg uppgår till blott var femte vid de förra mot fler än var tredje från de senare;

2. att betygsskalan såväl vid de kvinnliga inbördes som vid de manliga är rätt skiljaktig, i det vid de förra Skara uppenbarligen kommer högst, Stockholm, Kalmar och Landskrona i andra planet, Umeå och Falun i lägsta — detta senare måhända i sin mån beroende på lägre antal och troligen än mer på mindre väl förberedda inträdessökande;

vid de senare Göteborg kommer främst — dess betyg år 1910 voro rekordbetyg för samtliga seminarier —, därefter Uppsala och Strängnäs, längst ner på skalan Lund och Linköping, det sistnämnda det enda seminarium, där underbetyg i avgångsexamen förekommo;

3. att av samtliga utexaminerade hade som medelbetyg

	över 2	2
vid kvinnliga seminarier . .	nära 30 %	över 50 %, in s:a 80 %,
» manliga	25 %	40 %, 65 %,
» samtliga	27.5 %	44 %, » 71.5 %, inemot $\frac{3}{4}$,

ett sakförhållande, som torde vara av ett visst intresse för frågan om att lämna från seminarierna utexaminerade elever tillträde till universitetsstudier och kanske än mera för diskussionen om de villkor, under vilka det bör kunna ske.

II. Avgångsbetygen för undervisningsskicklighet.

Tab. 5. Vitsord för undervisningsskicklighet.

	1909.						1910.					
	3	2½	2	1½	1	Antal exam.	3	2½	2	1½	1	Antal exam.
Kvinnliga seminarier.												
Stockholm	1	5	17	4	—	27	—	13	14	3	—	30
» (stud.-klass)	—	—	—	—	—	—	—	1	20	4	2	27
Skara	4	14	10	5	—	33	6	11	16	1	—	34
Kalmar	1	3	16	6	1	27	4	10	11	4	—	29
Landskrona	1	5	17	5	2	30	1	6	14	9	—	30
Falun	—	8	7	4	1	20	1	1	8	3	2	15
Umeå	—	7	15	3	—	25	—	7	13	5	—	25
Manliga seminarier.												
Lund	—	3	12	16	1	32	—	1	11	17	2	31
Växjö	2	3	14	7	2	28	3	5	13	6	2	29
Linköping	—	6	10	4	4	25 ¹⁾	—	2	10	13	2	29 ²⁾
Göteborg	1	3	15	12	1	32	3	11	10	6	—	30
Karlstad	5	3	11	6	2	27	2	5	10	6	—	23
Strängnäs	1	6	14	6	3	30	—	5	15	9	—	29
Uppsala	2	7	15	5	—	29 ³⁾	—	6	12	5	—	23
Härnösand	—	4	11	5	2	22	—	2	9	12	5	28

¹⁾ 1 underkänd.

²⁾ 2 underkända.

³⁾ 5 st. teol. kand.

Tab. 6. *Relativa antalet mottagare av nedanstående vitsord för undervisningsskicklighet vid de särskilda seminarierna i % av antalet utexaminerade.*

	1909.			1910.			1909—10.		
	över 2.	2.	under 2.	över 2.	2.	under 2.	över 2.	2.	under 2.
Kvinnliga seminarier.									
Stockholm	22	63	15	43	47	10	32	55	13
» (stud.-klass.)	—	—	—	4	74	22	4	74	22
Skara	55	30	15	50	47	3	52	39	9
Kalmar	15	60	25	50	36	14	32	48	20
Landskrona	20	57	23	23	47	30	21	52	27
Falun	40	35	25	14	53	33	27	44	29
Umeå	28	60	12	28	52	20	28	56	16
Medelproc.	30	51	19	32	50	18	31	51	18
»	81			82			82		
Manliga seminarier.									
Lund	9	38	53	3	36	61	6	37	57
Växjö	18	50	34	28	44	28	23	47	31
Linköping	25	42	33	7	37	56	11	39	50
Göteborg	13	47	40	47	33	20	30	40	30
Karlstad	30	40	30	30	44	26	30	42	28
Strängnäs	23	47	30	17	52	31	20	49	31
Uppsala	—	—	—	26	53	21	26	53	21
Härnösand	18	50	32	7	32	61	12	41	47
Medelproc.	20	46	34	20	41	39	20	43	37
»	66			61			63		
Samtliga seminarier	25	48	27	26	45	29	25	47	28
»	73			71			72		

Av specialsiffrorna synes, att särskilda åldersklasser vid ett och samma seminarium visa sig eller bedömas rätt olika;

särskilt gäller detta Stockholm, Kalmar och Falun vid de kvinnliga, Linköping, Göteborg och Härnösand vid de manliga; ett förhållande som i övrigt är rätt vanligt och väl bekant.

Av medelsiffrorna för båda åren framgår:

1. att antalet utexaminerade med goda vitsord (minst $2\frac{1}{2}$) uppgår till fulla $\frac{3}{10}$ vid de kvinnliga, mot blott $\frac{2}{10}$ vid de manliga seminarierna, med låga vitsord till knappt $\frac{1}{5}$ vid de kvinnliga mot nära $\frac{2}{5}$ vid de manliga seminarierna, ett sakförhållande som knappast torde förvåna den initierade, då fallenhet för undervisning samt förmåga att förstå och behandla barnen synas vid de åren ligga mera för kvinnan än för mannen; längre fram i livet, då erfarenheten vidgas, och i sin mån, då mannen fått egna barn, brukar ju detta utjämnas;

2. att betygsskalan vid såväl de kvinnliga seminarierna inbördes som vid de manliga är rätt olika: vid de förra står Skara utan all jämförelse främst, Landskrona och Falun sist; vid de senare Uppsala främst, Härnösand, Linköping och i all synnerhet Lund sist; rangordningen ställer sig här något annorlunda än i fråga om kunskapsbetygen (jfr tabell 4);

3. att av samtliga utexaminerade hade som vitsord för undervisningsskicklighet

	över 2,	2.
vid kvinnl. seminarier	31 %	51 % in s:a 82 %
» manl. »	20 %	43 % » » 63 %
» samtliga »	25 %	47 % » » 72 %

nära $\frac{3}{4}$ av hela antalet, ungefär enahanda siffror som för medelbetygen i kunskapsämnen.

Tn.

10.

Uppmärksamhetens psykologiska och pedagogiska problem.

Livet är en enda rik illustration till den *betydelse*, uppmärksamheten har för oss, för vår utveckling, för vårt verk och dess framgång. Detta gäller såväl om den enskildes som om samhällets liv. Att exemplifiera den roll, uppmärksamheten spelar, är därför onyttigt. Vi veta alla, att den fond av insikter och färdigheter, någon tilläventyrs besitter, icke är ett från en föregående generation ärvt, fullbildat kapital utan frukten av hans egen strävan och möda. Vi veta, att en far eller mor icke kan överflytta sitt vetande, sin livserfarenhet, sin uppfattning såsom färdiga produkter på sina barn; deras undervisning, deras goda råd och förmaningar, deras föredömliga exempel äro förspilda på det hjärta, som liknöjdhet och olust tillslutit. Lika litet eller rättare än mindre lyckas detta för en lärare, en främmande: han kan även han ej göra mera än att »av sitt förråd frambära nytt och gammalt» samt påkalla det unga sinnets uppmärksamhet för detta värdefulla; sedan beror det på om den unge kan och vill hämta åt sig något av förrådet. En kärnpunkt i allt undervisnings- och uppfostringsarbete är således jämte frambärandet av ett värdefullt innehåll påkallandet av uppmärksamhet för detta, och därför har städse inom den praktiska pedagogiken frågan om de lämpligaste och bästa medlen att framkalla och vidmakthålla uppmärksamhet hos lärjungarna samt förhindra och bekämpa tankspriddhet och ouppmärksamhet varit en huvudfrå-

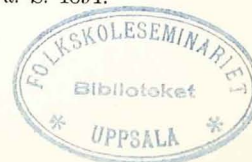
ga. På detta problem är det också, som denna framställning främst tar sikte. Men det praktiska spörsmålet om medlen för åvägabringande och bevarande av uppmärksamhet hos en lärjungaskara sammanhänger nära med den teoretiska frågan om uppmärksamhetens natur och betingelser. Medfödda anlag, skicklig handledning, årens erfarenhet jämte grundliga kunskaper och en respektvärd personlighet skänka tillsammans läraren den stora gåvan att i ungdomens själ kunna väcka en levande åtrå att förvärva sig bildning, framkalla den stämning, den själens upplåtenhet, vilken är den nödvändiga förutsättningen för ett tillägnande av de tankar och bilder, som komma de unga till mötes i uppfostrarens ord och gärning. Men jag är tillika övertygad om att en lärare, som vill finna de bästa vägarna till uppmärksamhetens mål, icke får försumma att söka tränga in i uppmärksamhetens väsen, att studera detta fenomen och dess orsaker. Den psykologiska vetenskapen lämnar honom härvid hjälp och vägledning. Betydelsen av ett sådant studium liksom den teoretiska vetenskapens nytta överhuvud undervärderas ofta av praktikern, men å andra sidan har den experimentella psykologien och pedagogiken länge överskattat sitt värde för praxis. Vetenskapens egen utveckling har emellertid medfört en blygsammare uppskattning av dess betydelse i detta hänseende, samtidigt med att praktikens män fått ögonen alltmera öppna för teoriens förtjänster. Det torde alltså vara tillräckligt motiverat, om jag i min framställning även ingår på den psykologiska frågan.

I. Uppmärksamhetens psykologiska problem.

Den moderna psykologien har visat ett *livligt intresse* för just ifrågavarande område inom det högre själslivet och nedlagt ett *betydande arbete* på dess utforskande. Därom vittnar det flertal monografier över ämnet, som sett dagen under de sista årtiondena, t. ex. i Tyskland Pilzeckers,¹ Kohns,²

¹ A. Pilzecker: Die Lehre von der Aufmerksamkeit. München 1889.

² H. E. Kohn: Zur Theorie der Aufmerksamkeit. Halle a. S. 1894.

Kerl¹ och Dürs² m. fl., i Frankrike Pillsburys³ och Ribots,⁴ i Sverige Hammers,⁵ men även de utförliga avdelningar, som ägnats åt detsamma i sådana standardverk som Wundts,⁶ Ebbinghaus⁷ och James'.⁸ Till ett samstämmade resultat ha emellertid forskarna icke kommit; fastmera divergera meningarna betydligt. Olikheter i uppfattningen av uppmärksamhetens väsen bero i första hand på problemets svårighet — det högre själslivets komplicerade och olika gestaltade yttringar äro svåra att analysera — men i viss mån dessutom på *metoden*.

Alltsedan psykologien under 1800-talets sista hälft blev en experimenterande vetenskap efter mönster av naturvetenskaperna, närmast fysiologien (Weber, Helmholtz, Fechner), har den sett sitt första och förnämsta medel för utrannsaskandet av själslivets hemligheter i *experimentet*. Alltjämt betraktas detta ännu såsom en huvudkälla för forskningen, men dess värde och användning ha blivit starkt begränsade. Det blev efter hand klart, att man på den vägen i huvudsak kunde komma åt endast de enklaste själsfunktionerna, och att experimenten på grund av den verklighetsfrämmande situationen ofta voro missvisande. Bestämt förnekar A. Fischer i sin intressanta uppsats »*Die Lage der Pädagogik in der Gegenwart*»⁹ den experimentella metodens användbarhet, då det gäller att lösa de mera invecklade psykologiska problemen, och beklagar, att ett segt fasthållande vid denna metod såsom den enda rätta — vilket han kallar »en metodisk fördom» — hindrat forskningen att upptaga de viktigare frågorna till besvarande. Jag

¹ Th. Kerl: Die Lehre von der Aufmerksamkeit. Gütersloh 1900.

² E. Dürr: Die Lehre von der Aufmerksamkeit. Leipzig 1907.

³ W. B. Pillsbury: L'attention. Paris 1906.

⁴ Th. Ribot: Psychologie de l'attention⁵. Paris 1900.

⁵ B. Hammer: Bidrag till uppmärksamhetens psykologi. Gradualavh. Uppsala 1908.

⁶ W. Wundt: Grundzüge der physiol. Psychologie I—III. 1903—1910.

⁷ H. Ebbinghaus: Grundzüge der Psychologie I⁸. Leipzig 1911.

⁸ W. James: Psychologie. Tysk övers. Leipzig 1909.

Utförlig litteraturförteckning hos Hammer.

Se dessutom Rein, Enzyklopädisches Handbuch, art. Aufmerksamkeit.

⁹ I Zeitschrift f. pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, h. 2, 1911, sid. 82 f.

tillåter mig citera hans ord, som belysa den förhandenvarande situationen: »Es ist wichtig, unsere Kenntnis der psychophysischen Differenzen zwischen den Kindern auszubauen und sichere Mittel zur Diagnostik der Begabungsart und des Befähigungsgrades zu entdecken... Aber wir halten doch die bisher vernachlässigte Erforschung der höheren Formen und komplexen Tatbestände des Seelenlebens für weit dringlicher... Liegt ja doch die Ursache ihrer Vernachlässigung nicht in der Unkenntnis ihrer Bedeutung, sondern in einem methodischen Vorurteil... Ist es nicht töricht, die Vorgänge des Verständnisses und der Gedankenbildung, das Gefühlsleben in seinen komplizierteren Erscheinungen..., die Charakterdispositionen und das Problem der Individualität liegen zu lassen, nur weil sie einer — auf dem Gebiete der Naturwissenschaft allerdings erfolgsgekrönten — Methode nicht zugänglich sind? Als ob Wissenschaft und Wissenschaftlichkeit erst mit dem Experiment anfinke!»

Även Wundt förkastar experimentalmetodens användning vid studiet av de högre själsfenomenen. Gentemot hans uppfattning vill emellertid Hammer i likhet med Narziss Ach m. fl. i sin ovannämnda gradualavhandling hävda, att denna utväg ej bör alldeles undanskjutas, ehuru den är och förblir blott en »reservutväg». »Äro dessa (= experimenten) med urskillning planlagda, kunna de för många problem vara av stort värde... Jag tvekar sålunda icke att såsom en andra hjälpkälla... upptaga *den systematiskt experimentella själviakttagelsen* (Ach).¹

Men *huvudkällan* för en undersökning av uppmärksamhetens fenomen och orsakssammanhang eller av något annat område inom det högre själslivet? Wundt hänvisar till *en analys av de spår, själen satt och sätter sig i språket, myten och seden*, till folkpsykologien alltså, såsom »en exakt metod»: »die Beobachtung der allgemeingültigen Geisteserzeugnisse dient der Untersuchung der höheren psychischen Vorgänge und Entwicklungen»; Hammer åter till den »gamla» metod, som heter

¹ Hammer, a. a., sid. 15.

själviakttagelse. Det är dock icke varje form av självakttagelse, som härvidlag kommer i fråga: blott den spontana, ögonblickliga; medan en sådan form som den, att med minnets hjälp genomgå och granska upplevelser, vilka ligga en tid — längre eller kortare — tillbaka, »skrivbordspsykologi», liksom den experimentella självakttagelsen betraktas endast som en hjälpkälla av andra rang. »Så snart psykologen upplevt ett fenomen av det slag, han söker, genomgår han strax dess förlopp i minnet samt nedtecknar det hela i ett möjligast exakt protokoll. I detta bör naturligtvis alla förhandenvarande yttre och inre biomständigheter av vikt antecknas.» Så beskriver Hammer själv den spontana självakttagelsen, när den bedrives systematiskt och vetenskapligt, eller vad han betecknar med termen *spontan retrospektion*.¹ Det synes ju vara en skäligen enkel metod, men man får ej glömma, att den kräver av forskaren, för att han med framgång skall kunna begagna sig av den, skolning och övning jämte noggrannhet och en god portion tålamod. Mot densammäs värde kunna åtskilliga invändningar göras, t. ex. de av Ebbinghaus² och Wundt framställda anmärkningarna. »Själviakttagelsen», säger den förre, »är städse inskränkt till en enda individ. Den ger oss innehållet i blott en enda själ mit allen seinen tausend Zufälligkeiten und Singularitäten. Aber eine solche Selbstbiographie ist nicht Psychologie.» Utan tvivel har han rätt häri, liksom då han i sammanhang härmed hänvisar till iakttagelsen av andra såsom ett nödvändigt komplement till självakttagelsen. En annan brist hos självakttagelsen finner han i likhet med Wundt däri, att den är »gar keine eigentliche *Beobachtung*»³ des inneren Lebens in dem Sinne, in dem man bei äusseren Objekten von *Beobachtung* redet, sondern nur eine mehr oder minder beiläufige und gelegentliche *Wahrnehmung*»³ seiner Gebilde.» Tingen uppfattas slutligen icke *objektivt*. Avsikter, syftet med självakttagelsen åstadkommer en förfalskning.

¹ Hammer, a. a., sid. 12 f.

² Ebbinghaus: Grundzüge I^o, sid. 63—66.

³ Kursivering av Ebbinghaus.

Med framgång försvarar Hammer användningen av retrospektionen, bl. a. betonande, att »den är *enda möjliga vägen*¹ att komma åt många fenomen», och kan därvid gentemot Wundt åberopa denne själv såsom stöd. Ty jämte den folkpsykologiska metoden har Wundt nyligen börjat begagna även självakttagelsen såsom en källa vid utforskandet av de mera komplicerade psykiska förloppen.

En översikt över de olika ståndpunkter i fråga om uppmärksamhetens väsen och rätta förklaring, till vilka den moderna psykologien från skilda utgångspunkter och utefter skilda vägar kommit, belyser klart riktigheten av mitt förut gjorda påstående om forskarnes oenighet i denna sak. Av en och annan, t. ex. H. E. Kohn i hans avhandling »*Zur Theorie der Aufmerksamkeit*», betraktas fenomenet såsom i grund och botten identiskt med medvetenhetsförloppet överhuvud, endast till graden skilt från det vanliga apperceptionsförloppet (»*universalistisk*» teori);² de flesta sammanställa uppmärksamheten med en viss sida av själslivet, med viljan eller med någon av intelligensens yttringar (»*specialistiska*» teorier). Även med känslan har den identifierats, en uppfattning, om vilken emellertid Dürr anmärker, att den numera torde kunna betecknas »als eine historische».³ De specialistiska teorier, som skulle vara att räkna med, äro de *intellektualistiska* och de *voluntaristiska*. Mellan dem står ock i första rummet striden. I voluntaristernas led är den gamle Wilhelm Wundt alltjämt den främste kämpen. Han ser det karaktäristiska hos uppmärksamhetsprocessen i en säregen, intim förening eller sammanflynning av känslor och föreställningar och kallar den på grund därav en viljehandling, ty vilja är enligt Wundt en sådan förbindelse mellan känslor och föreställningar. »Den durch eigentümliche Gefühle charakterisierten Zustand, der die klare-

¹ Kursivering av Hammer.

² För en utförligare kännedom om Kohns teori hänvisas till B. Hammer: *Uppmärksamhetens psykologiska problem inom den nyare psykologien*, Psyke III, h. 4—5, där även andra teorier, ss. Wundts, Kerrls, Ribots, refereras och bedömas.

³ Dürr, anf. arb., s. 10.

re Auffassung eines psychischen Inhalts begleitet, nennen wir die *Aufmerksamkeit*,¹ den einzelnen Vorgang, durch den irgendein psychischer Inhalt zu klarerer Auffassung gebracht wird, die *Apperzeption*.¹ De ifrågavarande känslorna dels föregå — förebådande och exciterande —, dels åtfölja och efterfölja föreställningarna. Wundt kallar dem »Gefühle der Spannung» och »Gefühle der Lösung» eller »Entscheidungs-», »Erfüllungs-» och »Tätigkeitsgefühl».

Intelktualister sådana som Dürr förneka icke förekomsten av dessa eller liknande känslor vid uppmärksamhetsprocessen, men förkasta antagandet, att desamma skulle vara att anse som orsaker till förloppet eller att detta skulle kunna identifieras med sådana förnimmelser. För dem sammanfaller uppmärksamhetens väsen med det klara, tydliga uppfattandet av objekten, med en hög medvetenhetsgrad. »Wir bleiben dabei, die Aufmerksamkeit zu definieren als denjenigen Bewusstseinsgrad, den wir als Klarheit und Deutlichkeit des Erfassens von Gegenständen, als Lebhaftigkeit und Eindringlichkeit von Bewusstseinsinhalten... umschreiben können.»²

Slutligen är att nämna ännu en grupp av psykologer: de, som intaga en förmedlande ståndpunkt, som tänka sig uppmärksamheten icke såsom ett enkelt utan ett sammansatt fenomen, med utrymme för både känsla, föreställning och vilja. Till denna grupp hör bland andra Hammer. Han finner hos uppmärksamhetsfenomenet såväl inslag av känslort («frappering») som viljemoment (spänning) och intellektuella moment (undran, fråga — svar), bland vilka moment spänning och undran — av honom sammanförda till en fas, »expectationens» — äro företeelsens egentliga nota characteristic. I likhet med åtskilliga andra (t. ex. James, Ribot, v. Schéele) definierar Hammer uppmärksamheten såsom »*förnimmelsekraftens inriktande l. koncentrerings*», men han gör det med det uttryckliga tillägget: »en medveten samling *kring en uppgift, ett problem*».³

¹ Kurs. av Wundt.

² Dürr, a. a., s. 15.

³ Hammer: Bidrag etc., sid. 10 och 100.

Så bestämd, är den ett specifikt fenomen i vårt själsliv, av viljenatur, men dock skild från viljan såsom en intelligensakt, en intelligensakt men av annan art än perception och idéassociation. Med några exempel belyser Hammer saken. »Hur ofta har jag ej tydligt sett låt oss säga Uppsala stationshus. Och likväl kan jag ej exakt angiva dess färg, byggnadsstil o. d.; helt enkelt därför att jag blott percipierat byggnaden i allmänhet men icke betraktat den med... speciella synpunkter eller problem för ögonen, d. v. s. med uppmärksamhet. — Jag hörde en gång inifrån mitt rum någon blåsa i en pipa ute på gatan. Härav väcktes ett minne av ett föregående tillfälle, då jag sett en viss person tälja en träpipa. Denna erinring utmärktes av hög medvetenhetsgrad, men var dock icke uppmärksamhet utan blott idéassociation, enär intet medvetet samband¹ fanns mellan de två akterna. En annan gång däremot, då jag hörde ett liknande ljud, frapperades jag därav och gick till fönstret för att se efter, om det var en visselpipa av trä. Detta var uppmärksamhet. Här finna vi, hurusom en viss synpunkt eller fråga väcktes och lades in i uppfattandet. Man kunde kalla uppmärksamheten en *sammanhängande*¹ eller *dubblerad*¹ process i motsats till såväl perception som idéassociation. — Däremot delar den denna egenskap med viljan, från vilken den likväl.... låter sig väl distingueras. Även här må ett exempel förtydliga. Ifall ett barn får se en frukt och griper den för att låta sig väl smaka, kalla vi detta en viljeyttring. Om däremot en psykolog griper samma frukt för att iakttaga dess lukt- och smaksensationer, är detta uppmärksamhet. Bägge akterna äro preceptioner, men i den förra är det blott ett välkänt känsloläge, som föregripes, i den senare däremot är det vissa iakttagelser, det gäller att identifiera... det ligger ett problem i själva det precipierade momentet.»²

Vilken av de nu i korthet refererade ståndpunkterna — jag bortser från de universalistiska — kommer sanningen närmast? Energiskt hävdar Dürr den intellektualistiska upp-

¹ Kursiv. Hammer.

² Hammer: Bidrag etc., s. 100 f.

fattningen, men knappast kan man medgiva, att uppmärksamhetens väsen består i en klar och tydlig uppfattning av objektet. Den, som lyssnar, må väl sägas vara uppmärksam, även om han icke lyckas höra något. Vidare skulle jämväl våra drömmar, n. b. om de äro präglade av klarhet och livlighet, behöva räknas med till uppmärksamhet, om denna definieras så. Dürr gör det också. Den klara och tydliga uppfattningen är i vanliga fall men ej alltid uppmärksamhetens vinst; den kan även kallas en fas i uppmärksamhetens förlopp, ofta den långvarigaste och alltid den praktiskt sett mest viktiga. Men den är ej den enda. En annan, grundmomentet i förloppet, är medvetandets koncentration, eller, för att begagna andra ord, excitation, anspänning (verksamhet) samt beredskap, upplåtenhet (det av anspänningen framkallade tillståndet). Språkbruket — »vulgärpsykologien» (Dürr) — lämnar föga stöd åt de intellektualistiska teorierna, men talar kraftigt för riktigheten av uppfattningen av uppmärksamhetens väsen såsom en medvetandets koncentration, liksom över huvud för varje uppfattning av företeelsen såsom ett viljebestämt förlopp. Genom tillägget »samling kring ett visst problem» inskränker Hammer koncentrationen till objektmedvetandets, förnimmelssidans sfär; utan tvivel torde emellertid även känslorna kunna vara föremål för vår uppmärksamhet, något som Hammer också medgiver.

Intressantare än en dylik ofullständig, ehuru kanske i någon mån orienterande överblick över den skiftande mångfalden av uppmärksamhetsbegrepp, är givetvis en redogörelse för fenomenets *huvudformer*, dess *betingelser* och *verkningar*. Intressantare särskilt för läraren, som främst måste spörja, om vetenskapen kan erbjuda honom någon hjälp vid hans strävan att fylla sin uppgift, i detta fall att väcka och hålla vaket lärjungarnas intresse. Vilka äro då uppmärksamhetens viktigaste varieteter, dess betingelser och de spår, den sätter sig? Jag vill försöka att så kort som möjligt redogöra härför.

Förbi vår själs öga drager oavbrutet en brokig mångfald av bilder, motsvarande de växlande intrycken. Men liksom

vi med våra yttre ögon av hela det rika överflöd, blickfältet kanske har att bjuda på, tydligt kunna se endast en ringa del åt gången, nämligen de föremål, som avbilda sig på den ljuskänsligaste punkten i ögat, medan de övriga te sig för oss mer eller mindre oklart, så kan vår själ i ett och samma ögonblick tydligt uppfatta endast några få innehåll,¹ under det att den stora massan av föreställningar sammansmälter till vad Ebbinghaus kallar »einen diffusen *Rand* oder *Hintergrund* der klarbewussten Erlebnisse.² En sådan diffus karaktär ha alla förnimmelser hos det späda barnet: det ser, men blickar icke, det hör, men lyssnar ej, det varsebliver, men fattar icke. Vi sakna alltså under vårt livs början förmåga att uppmärksamma;³ det ursprungliga tillståndet är ett tillstånd av förströddhet, ouppmärksamhet. Men detta varar ej länge, snart visa sig de första tecknen till uppmärksamhet — medvetandets samling kring ett visst innehåll har börjat.

Huru förklara detta? De dunkla sensationerna och sammanflytande bilderna, som under de första månaderna i ständig och oregelbunden växling avlöste varandra i barnets själ, ha lämnat spår efter sig, ha sammanvuxit till en bakgrund, mot vilken de nya intrycken skarpere framträda. Allt tätare komma tecknen till uppmärksamhet hos barnet, ju mera föreställningskretsen vidgas, ju flera banor, som iordningställas, ju flera anknytningspunkter som beredas för det nya. Men även på intryckets beskaffenhet är att tänka. I den stora massan av sådana finnes det några, som överträffa de andra i intensitet eller känslovärde. Dessa frapper starkare och framkalla därigenom medvetandets samling kring ett bestämt innehåll. Ett par gamla men därför icke sämre exempel: Barnet vrider på huvudet efter lampan, som man bär genom rummet, och ser efter den med spänd uppmärksamhet. Är det

¹ Genom s. k. takistoskopiska experiment har man sökt utröna, huru många olika innehåll medvetandet vid uppmärksamhet på en gång kan rymma. Wundt har av deras resultat dragit den slutsatsen, att »medvetandets omfång» skulle vara 4 å 5 »Einzelinhalte».

² Ebbinghaus: Grundzüge etc., s. 746. Kursiv. av Ebb.

³ Gaupp: Psychologie des Kindes, s. 36.

hungrigt och skriker, blir det genast tyst, när det hör moderns välkända röst. Här är det bl. a. intryckets känslobetoning, i förra fallet dess styrka, som betingar frapperingen.

Denna primära form av uppmärksamhet kallas av psykologerna vanligen *ofrivillig* uppmärksamhet. Med hänsyn till motivet kan den också benämnas impulsiv: den väckes utan vårt eget åtgörande genom ett mer eller mindre påträngande, affektutlösande motiv. Den är den primära ej blott i individens utan även i folkens historia. Hos vilden finns från början endast spontan uppmärksamhet — den »naturliga» formen i motsats till den »artificiella» frivilliga.¹ Dess stora betydelse ligger i öppen dag. Den är för vilden ett ovärderligt bistånd i kampen för tillvaron; den utgör början och grundvalen till den andliga utvecklingen både hos barnet och hos folken. Att taga denna naturens värdefulla gåva i sin tjänst, vårda den och söka förhjälpa till framväxande ur den lätt tröttnande, flyktiga instinktiva uppmärksamheten av en uthållig, av vana och vilja bestämd uppmärksamhet, är en bland uppfostrans viktigaste plikter.

Det är åt ifrågavarande form, grundformen, som Hammer ägnat huvudintresset i sin undersökning av uppmärksamhetens väsen, och som han i främsta rummet finner utmärkt av de *tre stadier* eller *faser*, jag förut antytt, att han urskiljer, frapperingens, det affektiva stadiet, expectationens, spänningens och undrans stadium, samt »receptionens», svarets eller, allmänare sagt, det andliga införlivandets, apperceptionens moment. I de exempel på impulsivt beaktande, jag anfört — barnets uppmärksamhet på lampan, på moderns röst —, kunna dessa moment återfinnas. Mera omedelbart framträda de i ett sådant fall som detta: »Jag hör utifrån sjön ett knakande ljud. I tanke, att det är isbrytaren, som kommer, skyndar jag till fönstret för att se, om det kan vara det väntade och efterlängtrade 'vårtecknet'. Och verkligen, där sticker den svarta, höga förstäven fram bakom holmen.» Det dagliga livet med sin stora rikedom på fall av impulsiv uppmärksamhet erbjuder

¹ Ribot: Viljans sjukdomar⁶, svensk övers., sid. 102 f.

ofantligt många andra exempel, där dessa faser med samma tydlighet framträda. — Stundom saknas den sista fasen, t. ex. då man lyssnar utan resultat, stundom är den andra, undran, svagt utvecklad: man är »försjunken» i betraktandet av en vacker solnedgång, »fängslad» av ett intresseväckande föredrag o. s. v.

(Forts.)

N. Nyman.

11.

Några reflexioner över rektor J. Johanssons katekesförslag.

Den 31 okt. 1910 anhöll kyrkomötet i underdånighet hos Kungl. Maj:t, »under förklarande att Luthers lilla katekes bör både i fråga om innehåll och tankegång förbliva underlaget för ungdomens undervisning i kristendom, det tacktes Eders Kungl. Maj:t med snaraste låta utarbeta och för nästa kyrkomöte framlägga en ny, efter barnålderns mottaglighet och behov avpassad och av framställningen i Luthers lilla katekes bestämd handledning i den kristna tros- och sedeläran». Redan innan regeringens initiativ kom, har seminarieriktorn Joh. Johansson i Falun utarbetat och utgivit »ett försök», »Kort förklaring av Doktor Martin Luthers lilla katekes för folkskolan» (VIII + 168 s.; pris h. i bokh. 1:25, hos förf. 90 öre per postanvisning portofritt). Huru motsvarar detta försök de krav, man har rätt att ställa på en katekesförklaring, och särskilt de nyssnämnda av kyrkomötet uttalade önskemålen?

Att handledningen är *ny*, synes vid första påseende. Dock har den tagit upp åtskilligt värdefullt ur vår nu gällande katekesutveckling, låt vara att detta i regeln blivit formellt omarbetat och omgestaltat (jfr biskop Eklunds anförande vid katekesdiskussionen i 1910 års kyrkomöte, protokoll n:r 7, s. 24). St. 50 återklingar t. ex. å sid. 40, st. 120 å s. 92, st. 125 å s. 97. Från Lindblomska katekesen är det bekanta stycket om arbetssamhetens välsignelse ordagrant återgivet å s. 48 f. Jag tänker mig emellertid, att mången, som sett det myckna goda i

nuvarande utveckling, skulle önska den blivande förklaringens samband med gällande ännu starkare, både reellt och formellt sett.

Vad kyrkomötet menat med en »av framställningen i Luthers lilla katekes bestämd handledning» torde framgå av följande biskop Lindströms ord (ibdm s. 38): »Luthers lilla katekes skall behärska det hela — — —; och jag menar med behärska icke det, att jag icke får taga in det minsta, som icke direkt står i Luthers katekes, utan det menar jag, att de stora tankarna där skola komma fram, och icke blott i förbigående, icke på sidan, utan såsom det behärskande. Därmed är för mig också given en ganska väsentlig omgestaltning i fråga om formen.» Svaret på i vad mån här föreliggande katekesförslag motsvarar detta och andra krav måste föregås av en närmare granskning av läroinnehåll, lärogång och läroform.

I. Läroinnehållet.**A. Stoffvalet.**

Materialet till sin lärobok har rektor J. tagit från bibeln (bibelkommissionens normaluppl. av G. T. enl. kgl. cirk. den 30 okt. 1903 och provöversättn. av N. T. 1907), Luthers lilla katekes, 1819 års psalmbok (s. 60 även 296: 1, 5 i sitt eget psalmboksförslag), historien och livet. Princip vid stoffvalet: non multa sed multum (s. V).

1. Bibelstoffet.

Sitt mesta material har förf., som sig bör, hämtat från den heliga skrift, mycket av bibelstoffet återigen — likaledes som sig bör — från den bibliska historien. Längre eller kortare bibelstycken omväxla med bibelspråk. Om nyttan av båda slagen har jag redan förut ordat i denna tidskrift (årg. 28, s. 44 f.). Bibelställena äro i regeln lättfattliga och väl valda och tala som ett helt betraktade både till förstånd, känsla och vilja. Visar sig det bibliska stoffet alltför rikhaltigt för en

viss skoltyp eller skolform, kunna lämpliga delar därav förbigås; medgiva tiden och övriga faktorer rikare material, finnas i noter ofta anvisningar på nya ställen. Att anvisa parallellställen (till inlärande?) är däremot onödigt och onyttigt i en katekes. Sättet att hänvisa från texten till noterna är ock vilseledande. Förf. borde ha fullföljt den metod, han började använda å s. 28, att genom »Jfr» eller »Se» angiva, att en lärdom hade stöd i men ej ordagrant citerats från det eller det bibelstället, och förbehållit nakna bibelställena (utan »jfr») allenast åt ordagranna citat. Mot denna regel felas på över 50 ställen. I övrigt bör med avseende på noterna följande rättas: noten 3, sid. 29, till Ps. 18: 2—4; not 1, s. 55, till Joh. 10: 20 (jfr Mark. 3: 22; Joh. 7: 20; 8: 48); not 5 ibdm till Ps. 34: 12—15 (v. 13—15 = 1 Petr. 3: 10—11); not 1, s. 84, till Jfr Matt. 3: 13—17; not. 5, s. 91, till Upp. 5: 9—10; Upp. 5: 13 å s. 92 bör utgå ur bibelstoffet, enär detta bibelspråk ej förtjänar en plats bland huvudställen rörande försoningen; not 5, s. 102, rättas till Luk. 2: 26; noten å s. 104 till Apostlag. 2: 37—38 — ännu bättre till två noter —; not 3, s. 105, uppdelas på två noter; not 3, s. 108, ändras till Apostlag. 4: 32; jfr 2: 46; not 1 (obs. ej 3, r. 11) å s. 109 till Matt. 16: 18; i noten å s. 122 bör Luk. 4: 42 strykas, eftersom där ej talas om bön; å s. 123 fattas en not om var »Fader vår» står att läsa i bibeln: Luk. 11: 1—4 (jfr Matt. 6: 9—13); i not 1, s. 136, bör 16: 22 strykas, eftersom Satan där var Petrus. Även i åtskilliga andra fall bör större noggrannhet iakttagas i hänvisandet till bibelställen.

Vid sjunde budets behandling äro med rätta flera ställen hämtade från Ordspråksboken. — Å s. 53 bör ett särskilt bibelspråk anföras som exempel på skryt, t. ex. 1 Sam. 2: 3. — Bättre ex. på att Jesus tänkte väl om sin nästa än det å s. 55 anförda erbjuda Luk. 19: 5 och Matt. 9: 10; bättre ex. på att han talade väl Matt. 11: 2—11. — I tionde budet bör ett skriftställe läggas till grund även för förbudets behandlande. — Gott är, att orden om sådd och skörd, Gal. 6: 7—9, kommit med i denna katekesförklaring (s. 64).

Andra artikeln har förf. med rätta behandlat historiskt.

Som en egendomlighet må anmärkas, att Jesu födelse ej direkt omtalas (ehuru den naturligtvis förutsättes) i skildringen av Jesu liv på jorden.

2. Luthers lilla katekes som stoff.

Rektor J. har på flera ställen givit en bättre översättning av Luthers lilla katekes' urtext än den traditionella, som varken är »texttrogen» eller språkligt tillfredsställande. En mer trogen översättning kräves emellertid även med avseende på särskilt förklaringarna till fjärde budet, första artikeln, tredje artikeln, begynnelseorden till Fader vår och fjärde bönen samt svaret till »Was giebt oder nützet die Taufe?» Den fetstil, varmed inledningsorden till dekalogen äro tryckta (s. 27), kunde giva anledning till den missuppfattningen, att också dessa tillhöra Luthers lilla katekes. Detsamma gäller om Rom. 6: 3 å s. 165. — Varifrån har förf. fått fjärde budets lydelse? Från bibeln är det icke men ej heller från Luthers lilla katekes.

Granskar man nu förhållandet mellan den lilla kostliga bekännelseskraften och förf:s förklaring av den, så finner man, att den förra verkligen »både i fråga om innehåll och tankegång» utgör »underlaget» för den senare. Denna handledning i den kristna tros- och sedeläran är verkligen »bestämd» och »behärskad» av framställningen i Luthers lilla katekes, m. a. o. en verklig förklaring av denna. De äkta lutherska huvudtankarna komma tydligt och klart fram. — Man kan emellertid tycka, att förf. bort i anslutning till Luthers förklaringar till buden tydligt skilja mellan det negativa och positiva i dessa, förbudet och befallningen (med undantag av första och sjätte buden). I tredje budets behandling saknas en närmare förklaring av Luthers »icke förakta predikan och Guds ord utan hålla det heligt» (jfr kat. st. 36 och 39); i fjärde budets behandling saknas en utredning av vad Luther menar med »herrar».

3. Psalmboken som stoff.

En av de största förtjänsterna i rektor J:s katekesförslag är det utmärkte sätt, varpå han använt vår härliga psalmskatt

som stoff. Hans stora insikter i vår psalmdiktning ha här burit rik frukt. Mot anmärkningen, att psalmstoffet är *alltför rikligt*, har förf. själv skyddat sig genom den metodiska anvisningen i förordet, att endast Luthers lilla katekes samt en del bibelord och *en del* psalmverser skola läras utantill — *huru stor* del måste bero på omständigheterna. Psalmverserna äro synnerligen väl valda och placerade.

4. Historien som stoff.

Ur Josefus' Arkeologi XVIII, 5, 1 har förf. hämtat material å s. 58 och s. 62 f., ur ibdm XVIII, 7, 2 å s. 63. Från kyrkohistorien har detta katekesförslag hämtat mera stoff än något föregående. Det bjuder på notiser om den åldrige aposteln Johannes (s. 42), Augustinus (s. 52 f.) och Krysostomus (s. 75). Men framför allt har Luthers liv med all rätt fått giva ett rikligt stoff. »Förklaringen» inledes med en synnerligen väl skriven skildring av Luthers liv, å ej mindre än 24 s. Detta är ett fint pedagogiskt grepp, som mig veterligen ej kommit till användning i någon föregående katekesförklaring. Luthers lilla katekes är en personlig bekännelse av honom, hans förklaringar äro uttryck för hans egna livs- och troserfarenheter. Hans liv är därför den bästa »förklaringen» till hans lilla katekes. Genom hänvisande noter i den följande framställningen drager förf. oupphörligt nytta av den i början meddelade levnadsteckningen.

5. Livet som stoff.

Oupphörligt öser ock förf. ur den dagliga erfarenheten. Förhållandet mellan far och barn får, som sig bör, gång på gång belysa förhållandet mellan Gud och människan, o. s. v. Den å s. 94 berörda tilldragelsen är förmodligen en verklig händelse. Till grund för läran om dopet lägges med rätta en skildring av huru ett barndop tillgår efter kyrkohandboken.

Vilka anmärkningar med avseende på stoffvalet kunna i övrigt vara att göra?

Man har uttalat det önskemålet, att den efterlängtrade nya

katekesen skulle jämväl taga »hänsyn till nutidens krav på det socialt etiska området». Och den anmärkningen har ju framställts mot rektor J:s förslag, att det tar för liten hänsyn till de sociala frågorna i vår tid. Men jag undrar, om ej, då läroboken tillika skall vara »*efter barnaålderns mottaglighet och behov avpassad*», det är nog med de antydningar, som finnas t. ex. under sjunde budet och fjärde bönen, om nämligen dessa av läraren rätt utnyttjas. Men fjärde budet har förf. behandlat alldeles för knapphändigt! Samhället har rätt att fordra, att barnen i dess enda obligatoriska skolor få lära sig undersåtars, tjänares och åhörars plikter, »lydnad för konung och lagar» m. m. Både själva budordet och Luthers förklaring kräva detsamma. Ordet fosterland nämnes visserligen en gång under femte budet (s. 42), men det är ej nog: hela fjärde budet måste nu, liksom när det första gången gavs åt Israel, ses ur fosterlandskärlekens synvinkel. — Åt nykterhetsfrågan är hela sidan 41 anslagen; däremot vidröres ej alls faran av de narkotiska ämnenas bruk, trots att kgl. cirkuläret den 4 nov. 1892 (och normalplanen) stadgar, att även denna fara bör med allvar och kraft framhållas vid undervisningen i kristendoms-kunskap. Den i samma cirkulär berörda »rätta insikten om människans plikter mot djuren» söker förf. i stor korthet meddela under femte budet (s. 39 f.). — Åt missionen, som visserligen antydes under andra bönen (s. 133), hade nog något mera rum kunnat beredas. — Då man besinnar, vilken roll läran om världsdomen spelade i den apostoliska kristendomsförkunnelsen (jfr Apg. 10: 42 och 17: 31), måste man anse, att förf. alltför knapphändigt å s. 98 f. behandlat denna viktiga läropunkt. — Å s. 109 slår en fläkt av kyrkotanken emot läsaren; en vän av våra dagars kyrkliga renässans skulle önska, att den fläkten vore starkare. — Att femte huvudstycket helt och hållet utslutits ur denna för folkskolan avsedda lärobok, förutsätter förändring av gällande normalplan och stämmer för resten ej väl överens vare sig med konfirmationsundervisningens frivilliga karaktär eller med handledningens egenskap att vilja vara en förklaring till Luthers lilla katekes.

B. Läroinnehållets riktighet.

En stark sida i rektor J:s katekesförslag är dess renlärlighet och innehållets korrekthet. Det är alldeles tydligt utarbetat med stor omsorg och noggrannhet. Här finns ingen öppen eller fördold rationalism, utan allt är bibliskt och lutherskt. Förslaget ger klart ljud ifrån sig i fråga om bibelns gudomliga auktoritet, Kristi gudom och övernaturliga avlelse, Kristi försoningsdöd och uppståndelse m. m. Rörande de eviga straffen ger det emellertid ej klart besked. Förf. fortsätter ej med Matt. 25: 41—46 å s. 99.

Några små anmärkningar må tillåtas mig. Å s. 39 kunde nog förf. valt ett bättre ex. på *liv* än en blomma, *som man tagit i handen*: en sådan blomma är ju på väg att dö. Då det är åtminstone ovisst, om Jesaja författat Jes. 40—66, Jeremia Klagovisorna och David ps. 143, borde förf. ej ha så bestämt uttalat sig därför som å s. 77, 90, 102 och 143. Den helige Andes sista stora gåva är ej kroppens härliggörelse (s. 115) utan evigt liv (jfr tredje artikeln och Luthers förklaring därtill). S. 122, r. 10 står: svarar Luther i det följande — bör vara: svaras det i det följande.

C. Läroinnehållets disponerande.

Förf. följer i sak den traditionella indelningen i fem huvudstycken. Efter en inledning å 1 s. om den heliga Skrift kommer:

[I.] *Hurudana Gud vill att vi skola vara* [= 1:a hvdst.].

[II.] *Vad Gud gjort och gör för oss* [= 2:a hvdst.].

[III.] *Huru vi skola kunna bliva delaktiga av Guds nåd och därigenom bliva sådana, som Gud vill hava oss* [= 3—5 hvdst.].

Detta är ju ett aktningvärt försök att åstadkomma det omöjliga: en logisk indelning av Luthers lilla katekes. Men 3:e art. kan lika väl hänföras till III och 4:e och 5:e hvdst.

lika väl till II. Bättre är att avstå från alla dylika försök och helt enkelt ta de fem huvudstyckena, som de stå.

Se här några detaljanmärkningar! Girigheten (s. 48) bör omtalas vid det nionde, ej det sjunde, budets behandling. Bibelspråket 2 Kor. 5: 10 bör flyttas från 3:e art. (s. 116) till 2:a art. (yttersta domen). Det längre stycket å s. 163 handlar även det om »vad döpelsen skänker oss» (s. 162) och bör ej stå under rubriken »varpå döpelsens kraft och välsignelse beror».

I nu gällande katekesutvecklings andra artikel genomgås Kristi verk — underligt nog — *tre* olika gånger från olika synpunkter (st. 117, 118—121, 122—131), och läran om Kristi tre ämbeten har för övrigt intet stöd i lilla katekesen. Rektor J. däremot omnämner flyktigt Kristi tre ämbeten på tal om hans dop, som var invigningen till dem (s. 84), och får Kristi tveggehandla tillstånd som avslutning på andra artikeln (s. 100).

II. Läroformen.

Förf. använder den sammanhängande läroformen, och om dess pedagogiska företräde framför den erotematiska även i en katekes tycks numera blott en mening råda.

Språket är först och främst *enkelt*. Meningarna äro korta, satsbyggnaderna enkla. Stilen är vidare *uppbygglig*. Jag vågar försäkra, att läsningen kan skänka verklig uppbyggelse, och det är väl bland det bästa, man kan säga om en katekes. Denna förslagens styrka sammanhänger nog med dess relativa utförlighet. En viss ordriktedom fordras väl, för att en framställning skall sätta den religiösa föreställnings- och fantasi-förmågan i rörelse. Men kravet på att den önskade katekesen skall vara kort föreligger som bekant ej heller längre från kyrkomötets sida. Nu gör verkligen framställningen intryck av att vara ett mellanting mellan lärobok för barnen och handbok för läraren. Men det behöver kanske ej ligga något ont däri? — Det måste anses som riktigt, att bibelställen och psalmverser äro avtryckta. Jag har nämligen funnit, att t. o. m. vuxna anse det för oviktigt, som boken blott hänvisar till, och ej bry

sig om att läsa dylikt. Men å andra sidan är det ock rätt tänkt av förf. (s. VII), att barnen i alla fall själva skola under lektionerna slå upp ställena i bibel och psalmbok.

Språket är slutligen *präglad av värme och religiös stämning*.

Med avseende på läroformen, denna viktiga faktor i en barnakatekes, synes mig alltså rektor J:s förslag motsvara ganska höga anspråk och vara avpassat efter »barnaålderns mottaglighet och behov».

III. Lärogången.

Även med avseende på lärogången motsvarar »försöket» till fullo — det kan först som sist sägas — som ett helt betraktat moderna pedagogiska krav. Förf. går från det närmare till det fjärmare, från det mer konkreta till det mindre konkreta (eller kanske rent av till det abstrakta),¹ från exemplet till lärosatsen, från det bekanta till det obekanta. Den vanliga lärogången är följande.² Förf. utgår från ett känt faktum i förhållandet mellan far och barn, tager vidare ett motsvarande exempel ur Jesu liv eller bibl. historien i övrigt, kommer så fram till text-(bud-, artikel- o. s. v.)ordet, analyserar detta historiskt-systematiskt-praktiskt under användande av lämpliga bibelställen och låter framställningen utmynna i Luthers förklaring som en sammanfattning; till sist anföras psalmverser som avslutning. Avvikelser från denna typ förekomma emellertid ofta. En särskild tillämpning förekommer ibland, t. ex. en till hela 3:e artikeln å s. 119 f.

Alldeles nödvändig vid en dylik läroboks begagnande i folkskolan är lärarens handledning och hjälp till att förstå samhörigheten mellan de föregående begreppsutredningarna och den efterföljande luthersförklaringen, t. ex. mellan utredningarna av gamla och nya människan å s. 164 och själva dessa uttryck i Luthers förklaring å s. 165 eller mellan tolkningen av Rom. 6: 3, 4 å s. 164 f. och själva detta bibelord å s. 165 f.

¹ Guds treenighet kommer t. ex. här *efter* de tre artiklarna.

² Jag tager som typiskt exempel tredje budets behandling.

På ett par ställen rättar sig förf. ej efter ordningen i Luthers lilla katekes. På s. 29 f. utreder han begreppet gudskärlek först, sedan gudsförtröstan och sist gudsfuktan, och detta oaktat han å s. 30 sätter fruktan som villkor för kärlek och förtröstan. Vid nionde och tionde budens behandling tagas resp. negativa sidor först och sedan budordens positiva sida förnöjsamhet gemensamt. Fordran, att handledningen skall vara bestämd av framställningen i lilla katekesen, synes mig böra framkalla en ändring härutinnan i en eventuell ny upplaga.

Jag för min del skulle också önska lärogången mer enhetligt och likartat genomförd samt framställningen mer »kristocentrisk».

Jag hoppas, att ovanstående anmärkningar ej skymt undan förslaget betydande förtjänster. Mitt totalomdöme om det är, att det på grund av dessa sina stora förtjänster har fört vår segslitna katekesfråga ett duktigt steg närmare sin lösning. I stort sett torde det ganska väl motsvara de av sista kyrkomötet uttalade önskemålen.

Hj. Nordin.

Litteratur.

Läsebok för folkskolan. Särskild parallellupplaga till tionde upplagan ordnad i avdelningar med var för sig enhetligt innehåll. *Första avdelningen*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris inbunden 1 kr. 20 öre.

Förevarande upplaga har ett omväxlande och tilltalande innehåll. Läsebok för folkskolan bör i sin nya form kunna upptaga konkurrensen med hvilken annan läsebok som helst.

Af de många författarna till de olika styckena anteckna vi Zacharias Topelius, Eugenia Beskow, Bo Bergman, Amanda Kerfstedt, Albert Gellerstedt, Jeanna Otterdahl, Per Hallström, Mathilda Langlet, Verner von Heidenstam, Laura Fitinghoff, Gustaf Fröding, Selma Lagerlöf. Dessutom förekomma stycken ur Andersens sagor, bearbetningar af norska stycken m. m.

Redaktionskommittén, d:r Carl Grimberg, adj. fröken Marie Louise Gagner, fil. kand. Anna Sörensen, öfverläraren Per Holmén och läraren Per Thomée, synes oss på ett mycket lyckligt sätt ha löst sin uppgift, och vi äro öfvertygade om att de lärare, som använda denna upplaga, skola erfara, att barnen nu finna intresse af att sysselsätta sig med »Läsebok för folkskolan».

Uppfostrans och skolans historia af Niels Bang, öfversatt och bearbetad af B. Rud. Hall, gifver utan tvifvel en intresseväckande ledning åt den, som begär en öfversikt öfver de betydelsefullaste företeelserna och märkesmännen på uppfostringsväsendets område. Med en viss utförlighet dröjer framställ-

ningen vid flera af de mest anmärkningsvärda partierna inom pedagogikens historia. Proportionerna mellan bokens afdelningar synas ej vara så lyckligt afvägda. Så ägnas icke mindre än vid pass en tredjedel af dess innehåll åt tiden före reformationen, ehuruval denna period, om än i och för sig af rikt intresse, icke äger någon större praktisk betydelse för vår tids uppfostrings-teorier och skolväsen. Däremot affärdas det nittonde århundradets utveckling på dessa områden på ungefär en femtedel af bokens sidoantal, änskönt våra bestående förhållanden närmast äro rotfästade i den.

Som framställningen af skolans historia ej bestämts från synpunkten af en viss skolarts utveckling, så har teckningen af såväl den lärda som folkskolans ej kunnat nå önskvärd fyllighet och, då arbetet är författadt af en utlänning, ha helt naturligt vårt fäderneslands skolförhållanden icke blivit i arbetet så tillgodosedda, som en svensk läsare väl önskar. De tillägg, som öfversättaren tillfogat, synas ej fylla behofvet. Då en anmälan i denna tidskrift närmast har folkskolans behandling för ögonen, kan den ej underlåta att påpeka t. ex. att vid framställningen af folkskolan under nittonde århundradet (sid. 137 ff.) dess utveckling i Sverige tecknas på ej fullt tvenne sidor eller på ungefär samma utrymme, som förunnats åt Frankrikes skolväsen, vidare att ingen redogörelse där lämnas för folkskolan i det protestantiska Tyskland och Schweiz, liksom ej heller för dess ställning i t. ex. den österrikiska monarkien. Öfver hufvud torde man kunna säga, att boken mera är en historia om uppfostran och teorier därom under en äldre tid än om skolan under en senare tid.

Efter hvad vi erfarit, användes ifrågavarande historik vid profärskursen för lärare, och i förening med en framställning af svenska uppfostringsväsendets historia synes den väl lämpa sig för detta ändamål.

Folkskoleseminariet i Härnösand. Historisk öfversikt af *Gideon Sandahl*, seminarieadjunkt. Kalmar 1910. Tidningen Kalmar Aktiebolags boktryckeri.

I »Förr och Nu» lämnade rektor Lundgren förra året en skildring af Stockholms seminariums öden från dess början till den nya seminariebyggnadens fullbordan. Nyligen har adjunkt Sandahl i Kalmar (förut i Härnösand) utgifvit en historik öfver Härnösands seminarium. Detta började sin verksamhet år 1843 under anspråkslösa förhållanden, såsom i regeln varit fallet med de svenska seminarierna.

Efter en kort inledning behandlar författaren sitt ämne under följande rubriker:

I. Undervisning: 1. 1843—1861. 2. 1861—1866. 3. 1866—1878. 4. Tiden f. o. m. höstterminen 1878.

II. Inspektion, lärare och läkare. Biografier öfver hädangångna lärare.

III. Elever: Stipendierna; premierna (Bäckmanska fonden); eleverna som donatorer; intagningsåldern; ordningsnummern; inträdespröfningarna; vandeln (ordningsnämnden).

Hälsotillståndet (sjukvårdsfonden); föreningsväsendet; elevbiblioteket; hushållsföreningen.

IV. Ekonomiska förhållanden: 1. Löner och arvoden m. m. 2. Inventarier och anslag till sådana. 3. Trädgården.

V. Lokaler: 1. Seminariet utan eget lärohus. 2. Det gamla lärohuset. 3. De nya lärohusen. Lokaler för undervisning i vissa öfningsämnen.

Såsom af innehållsförteckningen framgår, hade seminariet i början ej egna lokaler utan måste hyra sådana först i privat byggnad, sedan i folkskolehuset. Då seminariet 1866 utvidgades, gjorde sig behovet af nya lokaler gällande, och år 1871 afläts en skrifvelse till Kungl. Maj:t om eget läroverks-hus. Resultatet häraf blef, att medel beviljades, och år 1874 kunde byggnaden tagas i bruk för sitt ändamål, ehuru den ännu ej var fullt färdig.

Behovet af nya utvidgade lokaler blef dock under årens lopp alltmera kännbart, och år 1900 ingick seminariets rektor med en anhållan om bemyndigande att för uppgörande af ritningar och kostnadsförslag till nytt läroverkshus få använda seminariets disponibla medel. Många skrivelser växlades nu

mellan rektor, domkapitlet och Kungl. Maj:t, och resultatet häraf blef, att anslag till nybyggnad beviljades. År 1905 kunde arbetet begynda, i augusti 1907 blefvo byggnaderna afsynade, och den 25 oktober ägde seminariets högtidliga invigning rum. En fullständig beskrifning öfver det nya, präktiga seminariet har rektor G. W. Bucht lämnat i redogörelsen för läsåret 1907—1908. Intressant och belysande är hvad förf. nämner om undervisningen under seminariets äldre skede. Redogörelsen för läsåret 1870—1871 gifver oss en god inblick i de olika läroämnenas behandling vid seminariet, och förf. refererar hufvudinhållet däri. Förf. har för sitt arbete använt domkapitlets, seminariets, pastorsexpeditionens och kungl. ecklesiastikdepartementets arkiv och af tryckta källor Svensk författningssamling, seminariets årsredogörelser (f. o. m. 1892—93), stifts- och läroverksmatriklar, tidningar och pedagogiska tidskrifter m. fl. Källorna synas ha begagnats med stor noggrannhet.

Det enda vi skulle vilja anmärka, är, att förf. någon gång går väl långt in i specialiteter, som numera knappast torde hafva ens lokalt intresse (t. ex. å sid. 142). Därigenom undanskymmas vissa hufvudsaker. Så är det af historiken (sid. 141, 142) ej lätt att leta sig till, hvilket år det gamla lärohuset blef färdigt.

Vi böra vara förf. tacksamma för hans arbete. Vi ha nu genom hans, rektor Lundgrens och rektor Westlings (denna tidskrift 1907, 1908) framställningar fått kännedom om huru seminariernas arbete gestaltade sig under de första decennierna af deras tillvaro och huru de sedermera utvecklats sig.

Lärobok i naturkunnighet af Hjalmar Berg och And. Lindén. Lärare vid Stockholms folkskolor. N:r 3. Andra omarbetade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 45 öre.

Bergs och Lindéns läroböcker i naturkunnighet ha vunnit en vidsträckt utbredning och torde vara de, som allmännast begagnas i våra folkskolor.

Den mindre upplagan, n:o 3, har nu blifvit omarbetad. Läran om djuren har blifvit tillökad i enlighet med erfarenheter, som gjorts på flera håll. Afdelningarna om jordytans beståndsdelar, himlakropparna och spritdryckernas inverkan på kroppens förrättningar hafva också utvidgats. Hvad som rör de fysiska och kemiska företeelserna har förenklats och praktiskt tillämpats.

Boken bör i sitt nya skick mycket väl lämpa sig för skolor, där man ej hinner genomgå en vidlyftigare kurs efter författarnes större läroböcker.

Sprogpedagogikens Psykologi. Forsøg paa en Fremstilling af *Sprogundervisningens Principer* i deres Sammenhæng med Sprogets psykologiske Natur af Chr. B. Flagstad, Adjunkt ved Metropolitanskolen i Kjøbenhavn. Kjøbenhavn og Kristiania, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1911.

Ett omfattande (384 sidor) och intressant arbete, till hvilket vi ämna återkomma.

Från arbetsfältet. Tidskrift utgifven af Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran genom Oscar Mannström, sällskapets sekreterare. H. 2—3, 1911.

Dessa häften ha särskildt intresse för skolmän genom artikeln »Till frågan om vår folkbildning. En undersökning och ett förslag» af Carl Edquist.

I början af år 1907 anställde författaren, som då var folkskoleinspektör i en del af Gäfleborgs län, ett prof med konfirmanderna inom hela inspektionsområdet med undantag af Gäfle stad. Utgången af pröfningen visar, huru klent resultatet eller behållningen af skolarbetet är hos en stor del lärjungar något eller några år efter slutad skolgång. Stor noggrannhet i bedömandet af svaren har iakttagits. Konfirmandernas prof ha granskats och bedömts af dåvarande öfverläraren vid Sandvikens folkskolor N. J. Jonsson.

Det statistiska arbetet har ombesörjts af amanuensen vid Statistiska Centralbyrån, fil. kand. Sam Larsson.

Artikeln rekommenderas till läsning och öfvervägande af lärare i allmänhet och särskildt af lärare i folkskolan.

Sifferförskrift utgiven av Henning Bäckström, läroverksadjunkt. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 20 öre.

Man hör ofta matematiklärarna klaga öfver att lärjungarna skrifva slarfviga och otydliga siffror. Utgifvaren har tänkt att genom denna förskrift i någon mån afhjälpa nämnda missförhållande.

Den synes oss väl lämpa sig som supplement till de vanliga förskrifterna. Äfven romerska siffror äro upptagna.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening h. 4 och 5 1910 samt h. 1 1911. Det förra af häften för år 1910 innehåller *Några upplysningar och råd till småskolekåren af Bertha Nilsson*. Det senare häftet utgör *En minnesskrift* på uppdrag af Centralstyrelsen utarbetad af Sven Nylund, föreningens sekreterare, med anledning af Sveriges allmänna folkskollärareförenings trettioåriga tillvaro.

Första delen af häftet är ägnad åt Emil Hammarlunds minne. Sekreteraren har lämnat en kort biografi, i hvilken Hammarlunds utveckling, verksamhet och betydelse för föreningen skildras. I samband därmed meddelas motioner vid riksdagen af Emil Hammarlund under åren 1885—1908.

Därefter följer *En återblick på de gångna 30 åren*: I. Föreningens stiftande år 1880. II. Föreningens utveckling. III. Program, organisation och arbetssätt. IV. Föreningens organ. 1. Svensk läraretidning. 2. Tidskriften »Föreningen». V. Styrelse och ledning. 1. Centralstyrelse. 2. Revisorerna. 3. Länsombuden. 4. Ombudsmöten. VI. Arbete och arbetsresultat. VII. Ekonomiska förhållanden. I ett *Bihang* uppräknas Länsombuden 1895—1910, Kommittéer, tillsatta af centralstyrelsen, Småskrifter utgifna af föreningen samt Anslag och stipendier.

Till sist meddelas *Tankar om föreningen vid de 30 årens slut* af ett flertal personer.

Det innehållsrika häftet prydes af ett stort antal porträtt: främst af Emil Hammarlunds, vidare af Centralstyrelsen 1910, Förutvarande centralstyrelseledamöter och Föreningens länsombud. Därjämte bifogas bilder af Svensk läraretidnings redaktion, Tidskriften Föreningens expedition samt af Vetenskapsakademiens hörsal.

Häftet 1 för år 1911 innehåller: Årsberättelse; Föreningens tionde ombudsmöte i Stockholm; Revisionsberättelse; Stadgar; Anvisningar för länsombud och sockenombud; Föreningens centralstyrelse, revisorer; Föreningens länsombud; Kommittéer och styrelser; Representanter i andra institutioner; Ombud för främjande af resor; Katalog öfver föreningens medlemmar; Öfversiktstabell; Alfabetiskt register öfver krets-föreningarna; Pedagogiska litteratursällskapets medlemsförteckning.

Rostads elevförbunds årsskrift 1911. Åttonde årgången. Årsskriften inledes med ett föredrag, hållet i Kalmar domkyrka den 24 febr. 1911 af *biskop Tottie*, om *Världsmissionen* och innehåller för öfrigt ett flertal kortare artiklar och poem, såsom *Hemmet och skolan, skolan och hemmet, Från arbetsfältet, Hemförlofvade från arbetet* m. fl.

Den Danske Realskole. N:o 3 (15 Mars) 1911.

Bog og Naal. Mars och April 1911.

Pedagogisk Tidskrift. Mars 1911. (Februarihäftet ha vi ej erhållit.)

Pedagogisk Tidskrifts aprilhäfte innehåller följande:

Olsson, Ingvar, Olika språkvärderingar och deras praktiska betydelse; Göransson, Edvard, Berichte und Mitteilungen veranlasst durch die schwedische Abteilung der Internationalen mathematischen Unterrichtskommission; Renlund, P., Anmälan af Sven Zetterström, Översättningsövningar till engelska; Gn, E., Anmälan af J. S. Hedström och C. Rendahl, Trigonometri för läroverken; Kortare meddelanden; Kungliga beslut; Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter; Insänd litteratur.

Meddelande till föräldrar och målsmän om *Åsgårds skolkoloni*, Birka, Tång, Jämtland. *Skolprospekt* för arbetsåret 1911—1912.

Åsgårds skolkoloni, som började sin verksamhet år 1906, lämpar sig bäst 1) för gossar, hvilka tidigt afsluta sina studier för att ägna sig åt något praktiskt yrke, 2) för gossar, som tagit realskoleexamen och behöfva vänja sig vid praktiska sysslor, 3) för gossar, som utan att taga realskoleexamen skola utbildas till jordbrukare, 4) för gossar, som tänka fortsätta sin skolgång men anses böra för 1 à 2 års tid afbryta sina studier för att därunder erhålla den praktiska utbildning, disciplinära fostran eller kroppsliga utveckling, som allmänna läroverket i förening med hemmet ej förmår gifva.

Fördelaktiga uttalanden om kolonien från f. statsrådet Hugo Hammarskjöld, landshöfdingen Johan Widén, förste provinsialläkaren Axel Häggqvist m. fl. meddelas.

Läsning för svenska folket. Häft. 1 1911. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 30 öre.

Innehåller följande artiklar: Träd och blommor i folksagan af Elias Grip; En frihetens riddare af Arthur Nordén (slutet); Kort öfversikt af järnhandteringen, 1. af Nils Kjellberg; Fosterlandskärlek och fädernetro af E. N. Söderberg; Dråparen af Otto Vesterlund.

Den svenska gymnastikens dekadans. Af gymnastikdirektör O. M. Uhlin. Östersund 1911. Pris 1 krona.

Vi föreställa oss vanligen och man hör ofta uttalas, att den svenska gymnastiken står mycket högt och är ett mönster för andra land. Enligt författaren är det ej så helt bestämdt härmed. Vi ha, menar han, ej tillgodogjort oss den Lingska gymnastiken i dess fullhet eller arbetat på dess utveckling och tillämpning. Följden däraf har blifvit, att vi kommit efter vissa andra land, t. ex. Danmark och Belgien. Hufvudorsaken till vår efterblifvenhet ligger enligt förf. i det svenska skaplynnet med dess ringaktning för allt svenskt och förkärlek för hvad som är af utländskt ursprung.

Förf. behandlar först den pedagogiska gymnastiken, sedan den medicinska, hvarvid han riktar mycket skarpa angrepp mot d:r Emil Kleen, som utgifvit handböcker i sjukgymnastik och massage. Därefter behandlas den moderna idrotten och sporten, som råkat in på afvägar, och som betecknas som ett »sport-fåneri».

Förf. håller starkt på professor Törngren och yttrar bland annat om honom: »Den otacksamhet prof. Törngren fått skörda för sitt vackra, plikttrogna lifsarbete utgör ett talande bevis för den nuvarande ståndpunkten i P. H. Lings fädernesland. Men i en mera sundt tänkande och handlande eftervärld torde man förvisso se tillbaka på prof. T. och nutiden såsom den ende förnuftige bland en samling dårar.»

De följande afdelningarna ägnas åt Gymnastiklärarefrågan, Kungl. Gymnastiska Centralinstitutet, Svenska gymnastikens ställning i några af Europas länder, där den vunnit terräng. Säkert är mycket af hvad författaren framställt, särskildt rörande sporten, berättigadt, ehuru uttryckssättet ofta ej är så modest. Förf. skräder ej orden utan uttalar sig synnerligen skarpt mot dem, som ha en annan åskådning eller praxis än han.

Boken har sitt intresse och kan i alla händelser anbefallas åt alla, som ha med gymnastik att göra.

Feriekurser vid tyska universitet sommaren 1911.

Vid *Greifswalds* universitet hålles feriekurs 10 juli—29 juli. Program från »Ferienkurse, Greifswald»; i *Jena* 3—16 augusti. Program från Fräulein Clara Blomeyer, Gartenstrasse 4, Jena. I *Marburg* hållas två kurser, hvardera på tre veckor, från den 22 juli till den 23 augusti. Program från »Marburger Ferienkurse», Schwanallee 48, Marburg a. d. Lahn.

13.

Ett förslag till skolväsendets anordning.

En österrikisk pedagog, Johannes Barolin, har till firande af kejsar Frans Josef I:s sextioåriga regeringsjubileum författat ett arbete, som han gifvit namnet »Skolstaten» (Der Schulstaat). Han har tillägnat det till »skolmyndigheterna i alla stater, land och folk». Det innehåller, säger författaren, »förslag till folkförsoning och till åstadkomande af en varaktig fred genom skolan».

Anledningen till att Barolin framställt sitt förslag till anordning af skolväsendet är, att enligt hans förmenande åtskilliga brister vidlåda nutidens skola och uppfostran. Vi vilja här fästa uppmärksamhet på några af dessa förmenta brister.

Skolan tar ej tillbörlig hänsyn till vår tids kulturlif, oakadt den har sig förelagdt att såvidt möjligt förbereda de unga för de uppgifter, som vänta dem i lifvet.

Tillbörlig omsorg ägnas ej åt utbildningen af lärare vid skolan. Det klagas från åtskilliga håll öfver att lärarna ej motsvara de rättmätiga kraf, som böra ställas på deras sedliga hållning, formella och materiella bildning samt kroppsliga beskaffenhet, som ägna sig åt uppfostrarens högviktiga kall.

I nutidens skola bedrifves arbetet ensidigt, i det man förnämligast sörjer för de intellektuella krafternas utveckling men allt för mycket åsidosätter den sedliga och kroppsliga bildningen.¹

¹ Med kroppslig bildning förstår Barolin icke endast kroppskrafternas utveckling i styrka och smidighet, utan ock sinnesorganens och handens utbildning och öfning.

Beträffande den sedliga bildningen säger Barolin, att de unga visserligen få läsa sedespråk och uppbyggliga berättelser, som äro införda i deras läroböcker; men värdet af den sedliga bildning, som därigenom vinnes, synes honom tvifvelaktigt, enär den sedliga uppfostran består i viljans stränga disciplinerande samt i den unga människans systematiska vänjande vid aktning för dess egna och andras personlighet.

Hvad den kroppsliga bildningen åter angår, fäster Barolin uppmärksamhet på att redan i medeltidens klosterscholor hufvudsaklig vikt lades vid själskrafternas utbildning, under det att kroppskrafternas utveckling och öfning allt för litet beaktades. Detta ensidiga uppfostringssätt medförde ej vid den tiden så stor våda som i våra dagar. Medeltidens lärare hade att arbeta med ett helt annat lärjungematerial än vår tids. I den förstnämnda tiden voro barnens föräldrar i allmänhet fullt sunda, »fulla af ur- och naturkraft», och barnen voro då duktiga, sprudlande af kraft. Åt en dylik ungdom kunde man utan så stor våda gifva i skolan en sådan ensidig uppfostran, som här ofvan blifvit beskrifven, ty just en sådan medförde, att de ungas själs- och kroppskrafter blefvo harmoniskt utvecklade. Utan en ensidig utveckling af själskrafterna under skoltiden skulle kroppskrafterna haft en sådan öfvervikt, att någon jämvikt mellan själens och kroppens krafter ej skulle hafva kommit till stånd. Besinna vi, att vi i våra dagar, ej endast i storstäderna, utan ock i mindre städer, ja, till och med på landsbygden, i synnerhet i industriorter, hafva att arbeta med ett helt olika lärjungematerial, skola vi förstå, huru mycket vi försynda oss mot vårt släkte, när vi äfven i vår tid arbeta i skolorna enligt en läroplan och ett undervisningssätt, som lämpade sig för en tid, som var mycket olika vår, och för helt annorlunda beskaffade lärjungar än våra. Samma uppfostran kan ju ej passa för vår tids nervösa, ofta undernärda, blodfattiga, hålogda, med allehanda sjukdomar ej sällan ärftligt belastade ungdom och en länge sedan förgången tids kraftiga, af hälsa sprudlande barn. Men det är ej nog därmed, att vårt nuvarande uppfostringssätt är olämpligt. Äfven den lärokurs,

som är fastställd för våra skolor, passar ej för vår tid. Den antagna lärokursen är ett stycke- och lappverk. Allt sedan klosterscholans, medeltidsuniversitetets och Comeniiskolans dagar har ett och annat blifvit lagdt till och hängdt vid lärokursen. Men i våra dagar, då omfattningen af det mänskliga vetandet ökats i så hög grad, kan man ej förfara på samma sätt. Det nyutforskade och nyupptäckta kan omöjligt fogas in i den lärokurs, som hittills varit bestämd för skolan.

De särskilda slagen af skolor stå ej i något organiskt samband. Det finns skoltyper, från hvilka man ej kan öfvergå till annat slag af skolor.

Såsom skolorna nu äro anordnade, måste föräldrar och lärjungar allt för tidigt bestämma sig för i hvilket slag af skolor de senare skola insättas. Endast undantagsvis torde tio- å elfvaåriga barns anlag och böjelser samt deras lämplighet för det ena eller andra slaget af lefnadskall framträda med den tydlighet och styrka, att man på grund därav kan afgöra, hvilket slag af skola är det mest lämpliga för dem med hänsyn till deras förberedande för den kommande verksamheten.

En brist i det nuvarande skolsystemet är det också, att elever, som af en eller annan anledning nödgas afbryta sina studier, innan de genomgått hela mellanskolan, stå där i det praktiska lifvet utan att rätt veta, för hvilket lefnadskall de under de många åren förberedt sig.

Våra dagars skola tar ej tillbörlig hänsyn till en hel mängd saker, som hvar och en bör känna i det praktiska lifvet, i hur enkla förhållanden han än lefver. Skolan gifver t. ex. ingen tillfredsställande förklaring öfver de enklaste juridiska och ekonomiska begrepp.

För kroppens utveckling har man hittills åtgjort något nästan endast under den från skolarbetet fria tiden.

Nutidens skola tar ej tillbörlig hänsyn till kroppens rationella närande, ej till kroppens vård i öfrigt och ej heller till andra moment, som höra till ett ordnadt lefnadssätt.

I nutidens skola behandlas sinnena styfmoderligt. Detta gäller i synnerhet det förnämsta af dem, ögat. Huru många

saker finns det ej i naturen, för hvilka vi äro blinda! Barnet har dock en starkt utpräglad iakttagelseförmåga. Skolan utvecklar ej tillbörligt denna förmåga. Den åskådningsundervisning, som förekommer där, är endast en torftig början. Barnen böra vänjas att alltid och öfver allt hafva ögonen öppna för att iakttaga företeelser omkring det, äfven om dessa äro ganska obetydliga.

Bättre ställt är det med värden om hörselsinnet; i de allra flesta skolors läroplan har en plats blifvit inrymd för undervisningen i sång.

Däremot vanvårdas gemenligen lukt-, smak- och färgsinna. Oaktadt naturen har begåfvat oss med en förmåga att kunna åtskilja intrycken på dessa tre sinnen, som kan i hög grad utvecklas, fäster skolan på deras utbildning och öfning mycket mindre afseende än på att lära barnen känna föremål, som för dem ej äro af någon större betydelse.

Saker, som följa oss från vaggan till grafven, får ungdomen icke lära sig känna igen eller riktigt bedöma. Skolan ger nämligen icke tillfredsställande undervisning t. ex. om råämnen, hvaraf våra kläder förfärdigas, äfvensom icke heller om sättet, hvarpå dessa råämnen bearbetas. Öfver hufvud taget sörjer skolan icke tillbörligt för spridande af kunskap om de viktigaste råämnena till våra dagliga förbrukningsartiklar och om sättet för dessas beredande.

Skolan ger icke heller sina lärjungar kännedom om de förfälskningar af våra förbrukningsartiklar med afseende på både kvalitet och kvantitet, som vanligen förekomma.

När de unga männen lämna mellanskolorna och framför allt gymnasierna, sakna de allmän praktisk bildning. Deras hjärna är fullproppad med bråkdelar af abstrakt vetande, historiska fakta och tal, matematiska formler m. m., under det de sakna den för en framgångsrik verksamhet i lifvet nödvändiga skarpblicken att kunna klart uppfatta ekonomiska, politiska och etiska frågor. Till följd af denna brist sjunka de ej sällan ned till viljelösa verktyg åt sluga svindlare och komma ofta

utan att ana det att skada ej endast sig själfva utan ock samhället.

I mellanskolan få barnen icke vederbörliga anvisningar och upplysningar, som kunna vara dem till gagn vid val af lefnadsyrke. Sådana upplysningar äro dock så mycket mer nödvändiga, som största delen af de unga har alldeles falska föreställningar rörande de olika yrkena samt om de insikter och färdigheter, som utöfvandet af dem kräfver. Därtill kommer, att skolans lärjungar vanligen ej hafva rätt uppfattning af de särskilda yrkenas sociala värde, och ej heller af de med dem förbundna rättigheterna och plikterna.

De ekonomiska och sociala missförhållanden, som råda i många familjer, tvinga lärarna att samtidigt undervisa sjuka och friska, svaga och starka barn, hvarjämte på skolbänkarna sitta bredvid hvarandra litet och rikt begåfvade. Häri genom försvåras och förökas lärarens arbete, och hinder läggas i vägen för dess framgång.

Sedan vi angifvit några af de brister, som Barolin anser vidlåda nutidens skolor, öfvergå vi till att meddela något om det skolsystem, han vill sätta i stället för det nuvarande.

Först uppkastas frågan, huruvida skolreformen bör företagas inom det beståendes ramar eller om ett helt nytt skolsystem bör införas? Barolin svarar härpå sålunda: »Endast en stort anlagd ändring af det hittillsvarande systemet kan motsvara krafvet på nödvändiga reformer däraf», och stöder sitt svar på ett yttrande, som år 1907 var infördt i tidskriften *Die Schulreform*: »Vi betona, att endast en reform, som spränger det beståendes ramar, kan göra anspråk på någon betydelse. Visserligen kan åtskilligt ändras inom det beståendes ramar, men mycket blir det icke, och faran är icke utesluten, att ett sämre träder i stället för det dåliga.» Ett annat stöd för en genomgripande reform hämtas från doktor Angerers yttrande i Kärntens landtdag: »De på mellanskolans område rådande förhållandena motsvara i många hänseenden icke vår tids andliga och ekonomiska lifs berättigade kraf och behöfva därför snarast möjligt en genomgripande nygestaltning.»

Visserligen hafva varningar mot en totalomstöpning af skolväsendet framställts, men Barolin hyser den förhoppningen, att, om hans nya skolsystem blir någorlunda samtidigt infördt i några länder, skall det visa sig hafva så stora förtäden, att den dag skall komma, då det blir infördt i alla länder. Och detta nya skolsystem skall visa sig hafva en sådan folkförsonande kraft, att sedan det blifvit allmänt infördt, en varaktig fred skall blifva rådande i världen.

En af de många, som framlagt förslag till förändringar i skolornas anordning, har tillagt sitt förslag, som är mycket kortfattadt, anmärkningen: enskildheter fastställas af fackmännen. Denna anmärkning har föranlett Barolin att uppkasta frågan: »Hvilka äro fackmän i skolangelägenheter?» »Härpå», säger Barolin, »skall hvar och en svara: 'lärarna och skolmyndigheterna.'» »Men», fortsätter han, »om vi uppfatta frågan på annat sätt och framställa spørsmålet: »Hvilka äro fackmän, då det gäller att afgöra, hvad som bör läras i skolorna, då är svaret icke så lätt.» Barolin förmenar, att svaret bör blifva, att lärarna äro fackmän, då det är fråga om undervisningssättet, metoden; men då det gäller att bestämma, hvad som bör läras i skolorna, då kunna endast fackmän i det praktiska lifvet afgifva ett sakligt omdöme.

Ett reformförslag af de många, som sett dagen, är, att skolorna böra så anordnas, att lärjungarna få frihet och tid att söka komma till egna tankar öfver hvad som meddelas dem. Med anledning därpå säger Barolin, att det förekommer honom, som om de egna tankarna bäst skulle mogna om eftermiddagarna vid mekaniskt arbete. Lärjungen kan då för sig själf genomgå hvad han under förmiddagen hört. I samband därmed kunna de egna tankarna snarast komma till genombrott. Barolin föreställer sig också, att det skulle vara i pedagogiskt hänseende värdefullt och från uppfostrans synpunkt viktigt att få höra en sammanfattning af den unge mannens tankar öfver alla de föredragna disciplinerna. Han borde vara berättigad att fritt framställa denna. Lärarna hade då tillfälle att ingripa förbättrande och undervisande. Men han skulle va-

ra skyldig att med allvar och aktning samtala rörande hvarje mening, som vittnade om ett själfständigt tänkande. Genom en sådan anordning skulle helt visst lusten att pröfvande tänka genom allt mycket tilltaga.

Den öfversta principen vid ungdomens uppfostran är, enligt Barolins förmenande, individualisering. För att komma från schablonen och för att kunna draga ungdomen från det tryckta tillstånd, som är så mångas lott i hemmen, föreslår han en allmän undervisning från fyra till tjugu år. Denna skulle meddelas i fyra afdelningar (skolor), och hvarje sådan afdelning skulle genomgå på fyra år. Skolorna borde så vidt möjligt vara internater, och undervisningen borde i hög grad specialiseras. Som tidsgräns för den teoretiska undervisningen skulle det tjugonde året bestämmas.

Under dessa skolår skulle å ena sidan den kroppsliga uppfostran beaktas och å den andra en harmonisk-teoretisk utbildning eftersträfvast.

Flyttningen från ett land till ett annat skulle för familjer med barn i skolåldern underlättas, om skolorna i alla land anordnades enligt samma läroplan.

»Det måste», säger Barolin, »finnas en väg, på hvilken vårt så oändligt vidgade vetande må kunna teoretiskt och praktiskt förmedlas för ungdomen till fromma för deras kommande verksamhet. Den nu rådande ensidiga ansträngningen af själskrafterna får icke längre äga rum.»

Med en viss inskränkning bör samuppfostran förekomma. Skolan skall nämligen icke såsom hittills vara endast en undervisningsanstalt utan äfven ett uppfostringsinstitut.

I skolan bör den af så många pedagoger med synnerlig värme förordade handfärdighetsundervisningen införas på det sätt, att de ungas — från tolf till tjugu år — arbetskraft tages i anspråk, så vidt icke den teoretiska undervisningen därigenom lider. Under öfningen i handfärdighet kunna användbara saker förfärdigas. Genom dessas användande eller försäljning skulle medel kunna fås till att delvis eller fullständigt bestrida kostnaderna för uppfostringsanstalterna.

Anordnades skolorna enligt Barolins förslag, skulle valet af lefnadskall ej behöfva företagas, förrän barnens anlag för det ena eller andra kallet tydligt framträdde.

Riktlinjen för skolans arbete måste blifva att inlemma den i det moderna lifvets oerhörda organism. Skolan måste blifva universellare, mera praktisk. Den måste lära det, hvaraf man har behof i lifvet. Skolan kan ej lära de unga allt, som är nödvändigt för dem att kunna i lifvet, men den bör lära dem jämte positivt vetande hur de kunna skaffa sig själfva insikter i de särskilda vetenskapsgrenarna. I våra folkliga vetenskapliga boksamlingar är en stor mängd vetande samlad. Lärjungarna i skolan böra få undervisning om huru de kunna göra sig till godo dessa vetandets skatter.

Barolin uttalar därjämte den åsikten, att ynglingarna borde i skolorna få tillräcklig öfning i vapnens bruk, så att särskilda öfningar i krigskonsten ej längre skulle blifva behöfliga.

Energiskt bör man vid skolornas anordning sätta sig mot pjunk och förveklung. Det är icke till gagn, menar Barolin, att ungdomen ängsligt skyddas för ansträngningar och faror. Härigenom förvekligas den. I våra dagar visar sig en falsk humanitet på alla områden — i stort och smått. Som bevis på att en falsk humanitet gör sig gällande i Österrikes skolor framdrager Barolin seden att, när i somarmånaderna värmen har stigit till öfver 18° R., afkortas den dagliga undervisningstiden, och »dock», säger han, »heter det — vi lära icke för skolan utan för lifvet». Det är ett hån mot verkligheten, och man förvekligar ungdomen i förskräcklig grad, om man håller den för så oskicklig att fördraga strapatser, att man vid en temperatur, som i vårt klimat under somarmånaderna är att anse som »genomsnitts-dagtemperatur», upphör med undervisningen. Vår plikt är det att vänja ungdomen vid att anpassa sig efter hvarje miljö, att fortsätta sitt arbete till och med under svåra förhållanden. »Vid den temperatur, som här är i fråga, fortsättes i allmänhet arbetet på fältet, i verkstaden, på fabriken, på kontoret och i ämbetsrummet, hvarför skall det då upphöra i skolan?»

Men Barolin uppträder mot den ifrågavarande ledigheten från skolarbetet icke så mycket för att tid går bort, som för att det gör i moraliskt hänseende ett dåligt intryck på barnen, att man upphör med arbetet därför, att detta inverkar obehagligt på dem. Därför ger han rådet, att, om verkligen ingen fruktbärande undervisning kan meddelas vid en viss temperatur, man då säger till lärjungarna: »I dag hafva vi en passande temperatur för att göra en utflykt ut i skog och mark», eller »I dag kunna vi anställa lekar i det fria», eller »I dag skola vi bada och simma». Barnen böra ej få höra jämmer öfver för stark hetta vid en sådan temperatur, som är vanlig nog, och vid hvilken arbetet rundt omkring dem fortsätter, och vid hvilken de i framtiden själfva nog få arbeta.

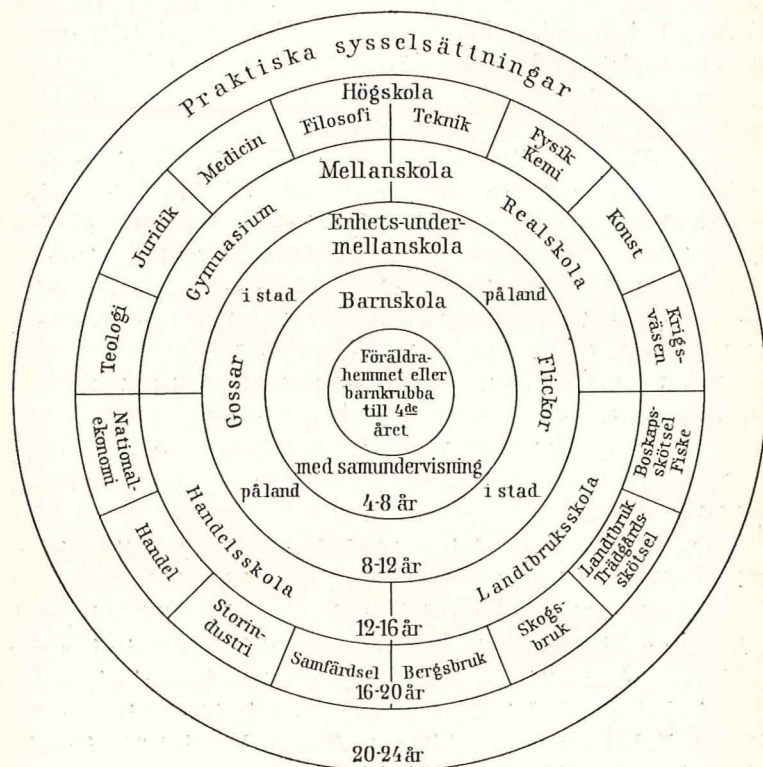
Barolin har sökt gifva en åskådlig bild af sitt skolsystem genom följande grafiska framställning. På denna synes, att undervisningen strålar ut från ett gemensamt centrum, samt att den specialiseras mer och mer, i ju högre skolformer den meddelas.

Genom denna anordning af skolorna vill Barolin vinna, att man får fördelen af ett enhetligt, organiskt skolsystem; att kropps- och själskrafterna blifva harmoniskt utbildade; att lärjungarna ej öfveranstängas — teoretisk undervisning får meddelas endast 24 timmar i veckan; att arbetsprincipen införas i skolan, på det lärjungarna måtte i lifvet vinna »stor själfständighet och rörelsefrihet»; att man kan inträda i praktisk verksamhet tidigare än hittills; att lärostoffet blifvit specialiseradt; att mellanskolan afslutas vid 16 års ålder; härigenom samt genom införande af internatsystemet blir det möjligt äfven för de fattigaste föräldrars barn att deltaga i skolarbetet tills de fyllt 16 år, och att de sålunda gå ut i lifvet bättre förberedda än hittills.

Därefter öfvergår Barolin till att tala något närmare om de särskilda slagen af skolor, som han föreslagit:

1. Barnskolan.

Denna är afsedd för barn från det fyllda fjärde till det fyllda åttonde året och bör vara samskola.

Anordnas en sådan skola, blifva barnträdgårdar och dem motsvarande anstalter öfverflödiga.

Barnskolan bör inrättas som internat, där föräldrarna göra ansökan därom, eller där allmänt intresse kräfver, att barnen dragas undan förhållanden, som hämma eller annars skadligt inverka på deras andliga och kroppsliga utveckling. Dock böra föräldrar, som det önska, hafva rätt att skicka barnen till skolan endast under de timmar, då undervisning där meddelas.

Staten bör bestrida kostnaderna för undervisningen; föräldrarna åter böra bekosta barnens kläder och kost. Då föräldrarna äro medellösa, bör kommun eller stat bestrida kostnaderna för barnens kläder och kosthåll.

2. Goss- och flickskolor för barn från det åttonde till det tolfte året.

Särskilda goss- och flickskolor böra anordnas för barn efter fyllda åtta år. Skadorna af samundervisning för barn af denna ålder torde öfverväga fördelarna. Den afgörande invändningen mot gemensam uppfostran af barn i denna ålder är, att enligt biologiska lagar flickorna utveckla sig hastigare än gossarna. För Barolin synes den omständigheten, att man bör hafva ett olika undervisningsprogram för de båda könen, tala ännu kraftigare mot samskola för barn af den ålder, som nu är i fråga. Han vill, att mannen och kvinnan skola vara likställda, hafva lika rättigheter; men han ser ej likställdheten däri, att båda få undervisning i samma ämnen och kurser, utan däri, att båda blifva lika bra utbildade för den verksamhet i det kommande lifvet, som är för dem den naturligaste.

3. Mellanskolan.

I denna intagas barn efter fyllda tolf år. Äfven denna skola är fyraårig. Den sönderfaller i fyra afdelningar: gymnasium, realskola, handelsskola och landtbruksskola.

Lärokursen bör så fördelas mellan de fyra åren, att lärjungen får under de två första genomgå en sådan lärokurs, att han både i teoretiskt och praktiskt hänseende blir nöjaktigt förberedd för verksamhet i praktiska lifvet. Det är ju åtskilliga lärjungar, som ej hafva tillfälle att längre tid besöka skolan.

I alla slagen af mellanskola bör halfva undervisningstiden anslås åt sådana ämnen, som höra till den s. k. allmänbildningen; den andra halfva tiden bör användas för undervisningen i de ämnen, för hvilka de särskilda slagen af skolor äro afsedda. Så bör t. ex. i handelsskolan halfva tiden vara anslagen åt undervisningen i de ämnen, hvori den blifvande han-

delsmannen bör hafva insikter för att vara tillfredsställande förberedd för sin verksamhet.

I gymnasierna böra de filologisk-historiska och i realskolorna de matematiska, fysikaliska, kemiska ämnena vara hufvudämnen. Af realskolans hufvudämnen bör i gymnasierna genomgås endast det, som nödvändigt hör till allmänbildningen, och i realskolan bör undervisning i gymnasiet hufvudämnen meddelas i samma mått.

Beträffande mellanskolan för flickor anser Barolin, att äfven den bör vara fyraårig. Den bör vara en högre hushållsskola samt meddela undervisning i det nödvändigaste af de ämnen, som förekomma i real-, handels- och landtbruksmellanskolan.¹

Fördelaktigt vore, om både goss- och flickskolor samt alla slag af mellanskolor kunde anordnas som internater.

För dem, som vid utträde ur goss-skolan ännu icke bestämt sig för något visst kall, och för dem, som ej vilja hafva något slag af fackbildning, borde finnas en »enhetsmellanskola», hvari skulle genomgås en lärokurs, som omfattade lärokursen i de allmänt bildande ämnena i alla slagen af mellanskolor.

4. Högskolan, afsedd för ungdom mellan 16 och 20 år.

Lärostoffet, som skall genomgås i högskolan, bör så fördelas, att en tredjedel af tiden användes för studier i ämnen, som tillhöra allmänbildningen, en tredjedel för att studera något hufvudämne och en tredjedel för att sätta sig in i någon gren af ett ämne.

Vid högskolan skall lärjunge fortsätta de studier, för hvilka han förberedt sig i mellanskolan. De finnas visserligen, som förmena, att den, som genomgått mellanskolan, bör vid högskolan få studera hvilket ämne han vill. Detta, säger Barolin, vore visserligen idealet, men att genomföra en sådan anordning synes honom icke gärna möjligt, ty människovetandets

¹ Den nuvarande flickskolan lider, menar Barolin, af det felet, att den ej tager tillbörlig hänsyn till kvinnans naturliga kall, samt att den i det stora hela är nästan endast en kopia af goss-skolan.

oerhörda omfattning kräfver en ämnesfördelning, på det studietiden måtte kunna förkortas och på det att lärjungarna måtte kunna undgå att tyngas med alltför stora studiebördor. Fördens skull bör, enligt Barolins förmenande, val af lefnadskall äga rum vid fyllda tolf år. Före inträde i högskolan borde sålunda afgöras, hvilket ämne där skulle hufvudsakligen blifva föremål för studier, och två år därefter om icke förr borde man bestämma sig för något specialstudium.

»I våra dagar», säger professor Schwiedland, »nyttjas friheten vid högskolan, i synnerhet under de första åren, ofta mycket illa. Fria från skolans tvångströja begynna många lefva oförnuftigt. Åtskilliga tro, att de böra begagna friheten på det sättet, att de af princip försumma föreläsningarna; för andra faller det sig svårt att utan lärares ledning ändamålsenligt fördela lärostoffet. Så blir ofta ett år illa använt, och därefter hälsan undergräfd genom ett under några veckor öfveranstängande studium, som hufvudsakligen tager minnet i anspråk.»

5. Praktisk sysselsättning, beräknad för ungdom mellan 20 och 24 år.

Den bildning, som bör gifvas de unga under detta tidske-
de, bör vara uteslutande praktisk. Hvar och en bör få tillfälle till arbete i det kall, för hvilket han har bestämt sig.

Den, som under denna tid ägnar sig åt vetenskaplig verksamhet, bör vara förpliktad att skriftligen redogöra för resultaten af sina forskningar.

Hvarje halfår böra kontrollpröfningar anställas med dem, som äro på ett eller annat sätt sysselsatta med praktiskt arbete. De böra få besvara frågorna: »Hvad har ni själf upptäckt, iakttagit och utforskat? Hvilka mindre goda sidor eller fel har ni funnit? Huru tänker ni, att dessa kunna afhjälpas?» o. s. v. De kunna också få uppgiften: Gör reda för det hufvudsakliga i er verksamhet!

Blifvande läkare kunna efter fullbordade teoretiska studier få sin praktiska utbildning på sjukhus; de, som ägna sig åt tekniska yrken, på konstruktionsbyråar, byggnader, kontor

eller genom deltagande i själfva grofarbetet o. s. v. Men all praktisk utbildning bör äga rum under vederbörlig ledning och kontroll.

Hur kan det af Barolin föreslagna skolsystemet hafva en folkförsonande kraft och därigenom bidraga till att en varaktig fred blir rådande mellan folken? En hufvudsaklig faktor till att folk, som bo nära hvarandra, lefva i fred med hvarandra, är, att de lära känna hvarandra. Visserligen komma folk i förbindelse med hvarandra genom handel m. m., men det klagas dock på senare tider öfver att föräldrar icke kunna skicka sina barn i andra folks skolor, emedan i det främmande landet följes en annan läroplan och annan undervisningsordning, så att gossen eller ynglingen från ett annat land ej kan utan stor ansträngning följa med vid undervisningen, oaktadt han i hemlandets skola har redt sig godt och tillfredsställande uppfyllt sina åligganden som skolgosse.

Om skolorna anordnades lika i alla land, och om vid undervisningen följdes lika läroplaner och undervisningssätt i alla land, skulle det blifva mycket lättare för föräldrar att skicka barnen i ett annat folks skolor, och ju allmänare det bruket blefve, ju mer skulle folken lära känna och akta hvarandra.

En fransk gymnasist skulle t. ex. efter att hafva gått två år i ett franskt gymnasium kunna gå in i tredje klassen af ett tyskt och därefter fortsätta i fjärde klassen af gymnasiet i hemlandet. En tysk yngling t. ex. skulle, för att anförä ett annat exempel, kunna gå ett år i hemlandets gymnasium, ett år i ett italienskt, ett år i ett engelskt och ett år i ett franskt och därefter kunna fortsätta vid en högskola i hemlandet eller i ett annat land. Härigenom hade han lärt känna folken i tre mäktiga grannstater, och han skulle hafva kommit till öfvertygelse om att det öfverallt finns goda människor, som hafva lika värde. Därjämte skulle han hafva förskaffat sig vänner bland alla dessa folk, och sedan skulle han kanske komma att förblifva i vänskapligt tankeutbyte med åtskilliga af dessa under hela sitt kommande lif.

Om på detta sätt många i ett land komme att lära känna

och värdera många i ett annat land, skulle, om tvistigheter uppstode mellan folken, obenägenheten att låta dessa afgöras genom vapen blifva större än nu, däremot skulle önskan att de måtte slitas genom skiljedom blifva lifligare.

För att studiet i ett annat lands skola skall blifva framgångsrikt och icke alltför ansträngande, torde det stundom blifva nödvändigt, att den, som vill fortsätta studierna i en främmande skola, på förhand studerar det lands språk, i hvars skola han har för afsikt att inträda.

För att folken skola kunna föras närmare hvarandra genom skolan, måste undervisningen i de ämnen, som möjliggöra en olika utläggning, blifva mycket objektiv.

I skolorna böra de unga öfvas i vapnens bruk, så att de vid utbildningstidens slut hafva så stor färdighet däruti, att någon vidare utbildning för duglighet i krigstjänst ej är erforderlig. Barolin är visserligen fredsvän, men han förmenar, att ingen sådan kan vilja taga från staten förmågan att kunna försvara sin själfständighet, helst i en tid, då fredstanken ännu är platonisk. Ännu är, säger han, ställningen sådan, att våld går före rätt. Dagligen förekomma händelser, som vittna därom. Till den tid, då alla tvister folken emellan lösas genom skiljedom, måste de särskilda staterna vidtaga åtgärder för att skydda sig. Hvarje stat, som under nuvarande förhållanden skulle afväpna, skulle löpa fara att förlora sin själfständighet.

Enligt Barolins mening borde de unga i mellanskolan och högskolan deltaga i militära öfningar, och i åldern mellan 20 och 24 år borde de hvarje år under fulla två månader och under den öfriga tiden af året enskilda dagar eller timmar på dagen öfvas i krigstjänst.

Om ej Barolins förslag till skolreform för närvarande kommer att antagas, föreslår han, att skolorna i Österrike tills vidare måtte anordnas på följande sätt: från 4 till 10 år folkskola. Denna skulle anordnas som samskola i mindre städer och på landet. Från 10—14 år borgarskola (undermellanskola). Från 14—18 år öfvermellanskola. Denna skulle sönderfalla i gymnasium, realskola, handelsskola och landtbruks-

skola (hufvudtyper), högre industriskola, konstskola, militärskola och lärarebildningsanstalt (facktyper). Från 18 till 22 år högskola.

Vid en sådan anordning af skolorna skulle val af lefnadskall behöfva äga rum först vid 14 års ålder. Vidare vore det önskvärdt, att talrika barnkrubbor anordnades, för att barn från 2 till 6 års ålder skulle i dem kunna få vård och jämväl någon undervisning.

Slutligen uttalar Barolin åsikten, att det skulle vara mycket lämpligt, om skolor af ofvan nämnda slag blefve anordnade äfven på landsbygden.

Carl K—n.

14.

Uppmärksamhetens psykologiska och pedagogiska problem.

(Forts. från föreg. häfte.)

Parallellt med det psykologiska förloppet går en *fysiologisk* process. »Uppmärksamhetens egenartade företeelser ha otvivelaktigt sitt materiella underlag i alldeles motsvarande egendomligheter hos de nervösa centralorganens funktionssätt» (Ebbinghaus).¹ Vi kunna då fråga oss, huru denna process är gestaltad. Flera förklaringar ha blivit försökta: man har tänkt sig ett visst intrycks segerrika framträngande bero av en hämning av andra intryck (Wundt) eller av understöd från andra (Ribot, James, Pilzecker m. fl.) eller av det större, resp. mindre motståndet i nervbanorna. Ett av dessa försök — *Ebbinghaus'* berömda »*Bahnungs*»-teori — vill jag något utförligare omnämna, även av det skäl, att vi därigenom erhålla en föreställning jämväl om de s. k. »Hemmungs-» och »Unterstützungs»-teorierna.

Det är ett faktum, att om flera av varandra oberoende intryck samtidigt inverka på medvetandet, störa de varandra, liksom att ett intrycks verkan förhöjes utomordentligt, om det i själen redan finnes föreställningar, som stå i associativ förbindelse med det nya eller föregripa eller komplettera detta. Dessa båda drag hos uppmärksamhetsupplevelsen erinra om de kända företeelser inom det lägre nervösa området, som kallas reflexhämning och reflexbaning. Experimentellt har man funnit, att om flera retningar samtidigt verka på de subkortikala centra, framkalla de icke summan av reflexer, utan mer eller

¹ Grundzüge, s. 788.

mindre, alltefter omständigheterna. Antingen störa och upphäva de varandras verkan eller understödja och främja de varandra. Det ligger nu nära till hands att antaga sådana hämnings- och baningsprocesser icke blott i de ledningar, som gå till de subkortikala centra, utan även i dem, som föra till stora hjärnans bark, det högre själslivets centrum. Alltså: om flera intryck samtidigt tränga sig in på själen, bli de icke alla beaktade och vidare använda, emedan de olika till hjärnbarken samtidigt dragande irritationerna störa och skada varandra, å andra sidan gynnas ett visst bestämt själsinnehåll av föregående, likartade eller associativa, föreställningar, emedan en redan förefintlig likartad eller eljest besläktad irritation i hjärnbarken underlättar och förstärker en ny irritation i nervcellerna.

Denna förklaring gör livligheten i intrycket fysiologiskt förståelig, men icke klarheten och tydligheten i uppfattandet. Ebbinghaus kompletterar därför antagandet av en hämmande och understödjande inverkan på följande sätt. Nervsystemet består av flera över varandra byggda skikt av nervösa element, begynnande med de yttervärlden närmast liggande gangliacellerna i sinnesorganen och slutande med cellmassan i stora hjärnans bark. Men elementen i denna byggnad äro icke ordnade i rad efter varandra, i vilket fall retningen av en cell skulle upptagas och fortplantas blott av en efterföljande, utan elementen äro genom många *tvärförbindelser* sammanfogade till ett rikt förgrenat helt. Därför kunna irritationerna, t. ex. en retning av näthinnan, utstråla åt alla håll, så att de komma som en oordnad massa till hjärnbarken. På detta sätt uppstå irritationssområden i denna utan skarp avgränsning, motsvarande en otydlig och oklar förnimmelse. Ursprungligen kan ett periferiskt intryck av viss form omöjligt komma i lika form till hjärnan. Det måste förgrena sig och fördela sig alltmör; å andra sidan omgestaltas det på grund av ständigt ny anslutning av delirritationer. Först småningom sker en förändring, därigenom att liknande irritationer återkomma. Vissa banor tagas av dem i övervägande anspråk, emedan de bjuda på mindre motstånd o. s. v. Det uppstår således huvudvägar och bivägar.

På de glättade huvudvägarna kan en bestämt formad irritation komma till centrum utan att förlora sin form och framkallar där ett väl avgränsat intryck. Detta motsvaras av klarhet och tydlighet i själens uppfattning av föremålet. Om olikartade retningar samtidigt äro på väg till hjärnan, tränga de varandra från huvudvägen in på bivägar, hämma varandra; associativa irritationer understödja varandra, så att diffusionen blir mindre. Uppmärksamheten är alltså betingad av den genom inre och yttre intryck framkallade irritationen av stora hjärnans celler och av *irritationsområdets bestämda avgränsning*.

Att denna teori endast är en hypotes, betonar Ebbinghaus själv. Den utgör ej heller en uttömmande förklaring: den tager endast upp frågan om betingelserna för medvetenhetsinnehållens livlighet samt klarhet och tydlighet. Han finner förklaringen främst i beskaffenheten av irritationsområdet i cellmassan, i dess bestämda begränsning, men pekar dock jämväl på andra faktorer, såsom hämning och samverkan samt retningens intensitet. En tredje fysiologisk betingelse för en hög medvetenhetsgrad torde emellertid vara att finna i *organets mottaglighet* för intryck. Denna egenskap sammanhänger troligen med blodets fördelning: till det parti, där en stark retning äger rum, strömmar blodet och skänker cellerna arbetskraft, samtidigt som det drages ifrån andra delar, vilkas förmåga att mottaga intryck därigenom väsentligen nedsättes. Så torde det kanske kunna förklaras, att någon, som sitter fördjupad i läsning av en bok, ej hör eller ser, vad som försiggår omkring honom.

Till den fysiologiska processen hör slutligen även *sinnesorganens adaptation*. Här äro vi ej längre på hypotesernas osäkra mark utan inne på allmänt bekanta förhållanden. Envar känner av erfarenhet till denna sinnenas inställning: när vi lyssna ivrigt, hålla vi andan och »spänna öronen» (trumhinnan); ögonen ackommodera sig efter avståndet; vi blunda, då vi lyssna eller smaka; vi vrida huvudet; känna oss för med handen eller foten m. fl. slag av muskelspänningar, som positivt eller negativt främja organets verksamhet. Inställningen av organen, som sker reflexlikt, när ett föremål omedelbart inverkar på dem,

bidrager till ett klart och tydligt uppfattande av föremålet och är förbunden med en känsla av verksamhet. Man kunde förmoda, att en sådan inställning äger rum blott vid beaktande av den sinnliga uppmärksamhetens föremål, men så är ej fallet. Fechner beskriver en motsvarande förnimmelse vid intellektuellt beaktande: »Nun aber habe ich ein ganz analoges Gefühl der Spannung, als wenn ich etwas recht scharf mit Gesicht oder Gehör auffassen will, wenn ich mir ein Erinnerungs- oder Phantasiebild möglichst deutlich vergegenwärtigen will; und dieses ganz analoge Gefühl ist ganz anders lokalisiert. Während bei möglichst scharfer Auffassung von objektiven sichtbaren Gegenständen, so wie von Nachbildern, die Spannung deutlich nach vorn geht und bei Wendung der Aufmerksamkeit zu anderen Sinnessphären nur die Richtung zwischen den äusseren Sinnesorganen wechselt.... zieht sich bei der Beschäftigung der Erinnerungs- oder Phantasietätigkeit die Spannung dem Gefühle nach ganz von den äusseren Sinnesorganen ab und scheint vielmehr den Teil des Kopfes, den das Gehirn ausfüllt, einzunehmen; und will ich mir z. B. eine Gegend oder Person vor mir recht lebhaft vergegenwärtigen, so wird sie um so lebhafter vor mir auftauchen, nicht je mehr ich die Aufmerksamkeit nach vorn spanne, sondern je mehr ich sie sozusagen dahinter zurückziehe.» Om denna känsla av »ein Zug nach rückwärts» förmodar James, att den beror på förnimmelser av verkligt utförda ögonrörelser, i riktning uppåt eller utåt.¹

Vilket är sammanhanget emellan uppmärksamheten och de ifrågavarande motoriska fenomenen? Äro de betingelser eller verkningar?

Somliga psykologer, t. ex. Ribot och James, antaga det förre. Den sistnämnde påpekar, att inriktandet av sinnesorganen jämte dessa verktygs oklanderliga beskaffenhet är en betingelse för objektets klara och tydliga uppfattning. Adaptationen är dock ej det väsentliga i det fysiologiska förloppet utan »ett sekundärt resultat, som kan undertryckas».² Ribot anser,

¹ James: Psychologie, s. 229.

² Ibid.

att hjärnans verksamhet understöddes av de aktivitetsförmimmelser, som rörelserna framkalla, så att uppmärksamheten stegras och bevaras. Denna betydelse av energikälla tillmäter han f. ö. alla motoriska yttringar av uppmärksamheten, således även de mimiska rörelserna, t. ex. pannans rynkande vid tankeanstängning, gapandet med munnen såsom tecken till förvåning o. s. v. I motsats härtill betecknar Dürr alla muskelkontraktioner i samband med uppmärksamhet som verkningar (»Begleiterscheinungen») av denna, på vilken de emellertid å sin sida kunna återverka.

I likhet med vad fallet är vid muskelspänningarna åtföljas även nervernas och hjärnans starkare ianspråktagande och större arbetsprestation vid uppmärksamhet av en känsla av verksamhet. Vid längre tid fortsatt, ensidigt riktad uppmärksamhet, t. ex. vid lösningen av ett svårare räkneproblem, efterträdes den av en känsla av slapphet och *trötthet*; de irriterade cellernas funktionsförmåga avtager, och klarheten i själens uppfattning minskas. Det är de i cellerna till följd av arbetet hopade toxinerna, som nedsätta kraften och genom sin retning av sensorium framkalla denna förnimmelse, tecknet till det ansträngda organs behov av vila. Tröttheten och trötthetskänslan ökas genom muskelverksamheten — enligt somliga är orsaken till tröttheten uteslutande att söka i detta arbete.

Erfarenheten visar emellertid, att trötthetskänslan icke smyger sig på oss lika fort vid varje fall av durativ uppmärksamhet. Jag tänker härvid icke på vigören. Att en person med nedsatt kropps- och själskraft icke kan »hålla sina tankar samlade» lika länge som den friske, är ett sakförhållande, som det icke är min mening att här upprepa. Vad jag åsyftar, vill jag belysa med ett par exempel.

Utanför en smedja står en liten parvel och tittar in genom de nedröktade fönstren på den flammande elden. Han ser, huru de sotiga smederna lägga den glödande järnklumpen på stället, huru gnistorna flyga; han står där troget, så länge han får, han kan icke slita sig ifrån det märkvärdiga skådespelet, som fånglar honom lika starkt, som vi vuxna fångas av ett skådespel

av Shakespeare eller Ibsen. I dessa fall sträcker sig uppmärksamheten över en längre tid, likväl gör sig tröttheten icke påmind; först efteråt, när spänningen är förbi, känna vi, vilken ansträngning det varit för kropp och själ att så länge — timme efter timme — följa med spelet.

Annorlunda ställer sig saken i många fall. Man har bland andra reaktionstidsexperiment även gjort följande försök. Man lät elektriska gnistor med oregelbundna tids mellanrum springa fram. Genom att trycka på en knapp skulle försökspersonen markera varje ny gnista, så snart den visade sig. Den mellan gnistans framträdande och försökspersonens reaktion förflytande tiden uppmättes noga på mekanisk väg. Härvid konstaterades, att sedan försöket pågått tio minuter, blev reaktionstiden allt längre. Den skarpa uppmärksamhet, försökspersonen måste visa, medförde snabbt en avmattning av densamma och han kände sig lättad, då försöket var till ända.

Huru förklara den olika graden av uthållighet hos uppmärksamheten i dessa båda olika slag av fall? I det förstnämnda har vår själs verksamhet mitt i sin intensiva karaktär ett receptivt skaplynne: en rikedom av intryck, växlande och skiftande, väller emot oss, fyller vår själ, tankarna komma och gå, stämningarna avlösa varandra — vi hållas fångna av denna yttre och inre rikedom, som erbjuder sig åt oss och blir vår utan annat villkor än att vi låta den taga oss i sitt våld; i det sista åter är beaktandet beroende på vår vilja och förbundet med kravet på individens eget medvetna handlande, varför det kostar större ansträngning och möda.

Fästa vi oss mest vid den snabba trötthetsverkan, uppmärksamheten hade med sig i det skildrade försöket, vid ansträngningen, kunna vi kalla en sådan uppmärksamhet för *konativ* eller *mödosam*. Vanligen tänker man dock i stället på dess viljebestämda beskaffenhet och kallar den *frivillig* i motsats till den ofrivilliga eller, om all uppmärksamhet betraktas såsom viljebestämd, *avsiktlig* till skillnad från den driftartade, impulsiva formen. Det är ett *beslut*, som uppbär en viss tanke

eller föreställning och hindrar den från att drunkna i medvetenhetsinnehållens ständigt växlande ström.

Så var det vid försöket. På samma sätt är det vid andra tillfällen. Vi söka ett arbete på bokhyllan. Vi minnas, hur boken såg ut. Med erinringsbilden jämföra vi de olika bilder, som vi erhålla, när vi med blicken fara över bokraderna. Till slut, om vi ha tur, kommer en bild, som motsvarar den i vårt medvetande förvarade: vi ha funnit, vad vi sökte. Viljans roll är här tydlig. Målföreställningen: boken funnen och i våra händer, fasthålls av beslutet, så att vi fortsätta att söka; minnesbilden av boken, som dykt upp vid tanken på densamma, kvarhålls av viljan i medvetandet i full klarhet och tydlighet, tills vi påträffat boken, med ett ord: ej blott sökandet utan även medvetenheten och uppmärksamheten vid sökandet äro viljans verk.

Flera exempel på frivillig uppmärksamhet äro överflödiga. »Es ist ein Bewusstseinszustand, den jedermann kennt, von dem man aber ziemlich allgemein annimmt, dass er sich jeder Beschreibung entziehe. Wir erleben ihn in der sensorischen Sphäre jedesmal dann, wenn wir versuchen, einen Eindruck von äusserster *Schwäche* aufzufassen, eine Empfindung aus einer Masse anderer ähnlicher *auszusondern*, endlich dann, wenn wir den *Lockungen* stärkerer Reize *widerstehen* und unseren Geist auf irgendeinen Gegenstand gerichtet halten, der seiner Natur nach eindruckslos ist. Wir erleben ihn in der intellektuellen Sphäre unter ganz ähnlichen Umständen: sobald wir einen Gedanken, den wir nur in unbestimmten Umrissen zu haben scheinen, zu schärfen und deutlich machen bestrebt sind; oder bei dem mühseligen Geschäft der Unterscheidung einer Begriffsnuance von anderen ähnlichen; oder wenn wir energisch einen Gedanken festhalten, der so wenig unseren natürlichen Impulsen entspricht, dass er, sich selbst überlassen, aufregenderen und eindrucksvolleren Vorstellungen sofort das Feld räumen würde.»¹

Av det ovan nämnda reaktionstidsförsöket att döma skulle

¹ James, a. n., s. 222 f. Kursiv. av James.

den frivilliga uppmärksamheten utan att slappna kunna hållas koncentrerad på ett och samma objekt flera minuter i sträck. Detta är dock, strängt taget, icke förhållandet. Fastmer kan den frivilliga uppmärksamheten vidmakthållas högst för *ett par sekunder* åt gången, vadan det s. k. durativa beaktandet egentligen består i en serie av uppmärksamhetsakter. Och under detta repeterade iakttagande förändrar sig medvetenhetsinnehållet: nya sidor hos objektet dyka upp successive. »Vermutlich kann niemand dauernd ein unveränderliches Objekt beachten. Ein Gesichtsobjekt wird tatsächlich unsichtbar, ein Gehörsobjekt unhörbar, wenn wir es allzu regungslos betrachten.»² Denna »temats utveckling», som försiggår av sig själv under vissa betingelser, håller uppmärksamheten kvar — »tankeströmmen, i vilken man har störtat sig in, rycker en med sig» —, men endast för en stund; när det passiva intresset är slut, måste viljan genom en ny ansträngning hålla objektet uppe. Särskilt stor måste ansträngningen bli vid fasthållandet av vissa ämnen, som liksom »icke vilja utveckla sig». James pekar på flera sådana, t. ex. tanken på döden: man skyggar för den och flyr den. Eller tanken på ett förhatligt åliggande. »Jag känner», slutar han sin livliga framställning av detta faktum, »en person, som hela morgonen icke gör annat än rör om i brasan, ställer stolarna till rätta, griper efter sin tidning, putsar sina naglar, korteligen: slarvar bort hela morgonen, på vad vis han kan — helt enkelt därför, att det enda föremål, på vilket han *borde* rikta sin uppmärksamhet, att förbereda sig till sin eftermiddagsföreläsning i formell logik, är vad han avskyr. Allt, bara inte detta!»

Av stort intresse i pedagogiskt hänseende är psykologiens rön, att *objektet måste växla*, om vår vilja skall kunna hålla uppmärksamheten fäst därpå, och att objektet självt genom att framvisa nya sidor under beaktandet medverkar till uppmärksamhetens kvardröjande. Den viktiga metodiska grundsatsen, att läraren vid undervisningen skall anknyta det nya stoffet till det gamla och därigenom bereda åt det svagare nya ett större

² James, sid. 223, 225.

intresse, en grundsats, som särskilt av Herbart betonats genom hans krav på en livfylld och fruktbringande apperceptionsprocess, finner sin vetenskapliga (psykologiska) begrundning i denna lag, som av Helmholtz formulerats så: »Wollen wir sie (unsere Wille) an ein Objekt fesseln, so müssen wir eben an diesem selbst immer neues zu finden suchen.»

Ju större »apperceptionsmassan» är, i vilken det nya innehållet inordnas, desto rikare gestaltar sig detta, desto längre fasthålls uppmärksamheten därav. Men en dylik fond av kunskaper m. m. kan uppkomma endast under förutsättning av *tillräcklig intellektuell begåvning* hos subjektet; alltså är det egentligen på denna, den passiva uppmärksamhetens varaktighet beror. Temat utvecklar sig, men endast hos den, hos vilken det kan utveckla sig. Ju mera begåvad en person är, desto flera nya sidor upptäcker han hos föremålet, och desto mera tilldrager sig detta hans intresserade uppmärksamhet. Hans kunskapsförråd växer snabbt och i motsvarighet därtill hans förmåga att beakta. Ett trögt och svagt intellekt åter dröjer i allmänhet ej länge vid ett ämne. »Dess intressemöjligheter äro med en blick uttömda.»

Men även hos den »å huvudets vägnar» rikast begåvade uttömmes slutligen det av objektet framkallade intresset, och uppmärksamheten svävar bort till andra områden; det fordras då, såsom nämnt, ett nytt viljeuppbåd för att tankarna åter skola samla sig omkring det ursprungliga ämnet. Att detta sker, är dock icke givet; det mått av viljekraft och viljeövning, som kräves, kanske icke står till buds. Det är icke givet, därför att en person är rikt intellektuellt utrustad, snarare tvärtom: det måste för en sådan vara svårare att återhämta uppmärksamheten från dess nya, obehöriga föremål, därför att han finner ett så rikt innehåll i dessa; han behöver ett större mått av viljekraft än den, som är mera blygsamt utrustad, och ett dylikt mått är mera sällan förhanden. Vanligen är den kraftfulla viljans gåva, där den förekommer, förbunden med en medelmåttig intelligens. Och då bland de subjektiva betingelserna för den avsiktliga uppmärksamhetens vidmakthållande vilje-

kraften befunnits vara den yttersta och väsentligaste, torde därmed även vara avgjort, villkendera arten av begåvning — den geniala eller viljebegåvningen —, som bör sättas i främsta rummet. »Und die Fähigkeit, die wandernde Aufmerksamkeit immer wieder willkürlich zurückzubringen, ist die wahre Wurzel des Verstandes, des Charakters und dess Willens... Eine Erziehung, die diese Fähigkeit ausbilden würde, wäre die Erziehung par excellence.»¹

I James' ord om uppfostrans främsta uppgift antydes för oss, *huru den frivilliga uppmärksamheten uppstår och uppstår*. Denna sekundära form i individens och släktets uppmärksamhetshistoria är ett verk av uppfostran. Den är »un produit de la civilisation» (Ribot) eller, rättare sagt, civilisationen själv från en viss sida. Livet — förhållandena, existensvillkoren — framkallade den en gång, väckte det slumrande anlaget. Och med den kulturen. De äro årsbarn och ha utvecklat sig jämsides och under växelverkan. Ju högre människorna nådde i kultur, desto kraftigare och uthålligare blev deras förmåga att skänka sin uppmärksamhet åt ting, som ej omedelbart intresserade; omvänt var denna durativa uppmärksamhet en betingelse av främsta rang för framåtskridandet. Denna släktets historia upprepar sig i det oändliga, ty den upprepar sig i varje individs historia. I livets skola övas vi att med vår vilja styra uppmärksamheten, så att vi till slut kunna envist, orubbligt, ofta timme efter timme tvinga våra tankar att syssla med samma svåra, kanske motbjudande ämne, i syfte att nå ett visst, föresatt mål.

Den övning, livet skänker, är dels avsiktlig, dels oavsiktlig. Barnet kommer i beröring med kamrater och med vuxna, och umgänget med dem sätter otaliga spår, om också vi långt ifrån alltid kunna utreda sammanhanget. Från uppfostrarens sida, från föräldrars, från lärares, får det röna en avsiktlig, planmässig inverkan.

I detta fostrarens arbete kunna vi med lätthet urskilja två olika sidor, allt efter det sätt, på vilket syftemålet tjänas och

¹ James, a. a., s. 226 f.

främjas: det kan dels vara av huvudsakligen *understödjande*, dels av *motverkande* eller *hindrande* art.

Varje lärare vet av erfarenhet, huru lätt barnens uppmärksamhet låter locka sig bort från det ämne eller den uppgift, varvid han fäst den, vare sig av något yttre intryck eller av sidoföreställningar, som plötsligt dyka upp och rycka dem med sig till lek i minnets och fantasiens lustgårdar. Han kanske läser med dem om huru »kung Ring med sin drottning till gästafar». Då stötar det i den tysta korridoren utanför: grannklassen har blivit lössläppt några minuter i förtid och rusar nu ut med buller och bång. De dittills uppmärksam lyssnande och läsande barnen följa med lust i tankarna sina kamrater ut till frihet och lek, hem till frukost eller middag — för kung Rings och Ingeborgs vådliga färd äro de nu komplett likgiltiga.

Men det kan också vara tyst i korridoren. Intet stör undervisningen. Man är med på »isfarten». Och likväl, när en av gossarna skall »fortsätta», vet han inte, »var det är». Han har varit ute på en annan is »så spegelklar», »spänt stålsko i hast på fot» och »ilat fram på den glatta ban», han har åkt på Mälarens is, alltsedan han hörde om hur Fritiof på skridsko följde det kungliga paret och hur skicklig denne var att åka.

Det är detta vi praktiker kalla tankspriddhet eller ouppmärksamhet. Psykologiskt sett är det uppmärksamhet, och en livlig sådan, ehuru riktad på andra objekt än de av läraren bestämda. Att en dylik ouppmärksamhet kan ha sin grund i liknöjdhet och olydnad för lärarens bud, lärar väl ingen med praktisk erfarenhet vilja bestrida, men att häri se den enda grunden, vore ett misstag. Även en villig och flitig lärjunge kan vid tillfälle visa sig ouppmärksam. Förklaringen härtill är redan given: det primära naturliga tillståndet är ett tillstånd av ständigt växlande uppmärksamhetsupplevelser; medvetandets durativa samling kring ett visst ämne är ett sekundärt fenomen, ett verk av vilja och övning och vana. Innan viljan genom övning och vana behärskar föreställningarna, behärska dessa själen; desto lättare, ju mera begåvad en person

är, ju mindre av omedelbart intresse ämnet erbjuder och ju mera därav de obehöriga objekten äga.

Huvuduppgiften vid uppfostrarens arbete att åvägabrunga en uthållig uppmärksamhet är alltså — vad vi redan hört James säga — att utdana en kraftfull vilja; och vi ha därtill funnit, att vägarna till målet sammanlöpa i tvenne: att undanröja, vad som ställer sig hindrande i vägen för tankearbetets lugna, raka lopp, och att befordra allt, som kan fasthålla uppmärksamheten vid dess legitima föremål.

Den lärare som förstår att använda dessa *medel* — jag vill kalla dem *negativa* och *positiva* — skall så småningom lyckas vänja barnen vid uppmärksamhet, och genom vanan kommer uppmärksamhet slutligen att bli något lätt, enkelt och självfallet — »l'attention acquise est devenue une seconde nature» (Ribot).

N. Nyman.

15.

Bidrag till Sveriges officiella statistik.

Undervisningsväsendet.

Berättelse om folkskolorna för år 1908, utarbetad i Kungl. ecklesiastikdepartementet. Centraltryckeriet, Stockholm 1911.

Ur nämnda berättelse meddelas följande:

I. Högre folkskolorna.

Med högre folkskola förstås, enligt *Kungl. kungörelsen den 28 juni 1907*, en sådan skola, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt på landet eller i stad, där allmänt läroverk icke finnes, inrättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid arbete. Sådan skola kan, under vissa föreskrifna villkor, erhålla underhåll af statsmedel, dels till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass och för hvarje skola ej öfverskridande 2,400 kronor om året, dels ock därutöver två tredjedelar af de till lärarnas aflöning hörande ålderstilläggen. — Undervisningstiden skall fortgå 30 veckor hvarje år, därest ej Kungl. Maj:t på gjord ansökning annorlunda bestämmer.

Vid ifrågavarande 27 skolor, af hvilka ej mindre än 5 nytillkommit för året, nämligen de i Borrby, Burlöfs, Svedala, Marstrands och Ljusdals församlingar, voro anställda tillsammans 78 lärare, af hvilka 47 undervisade i läsämnen (ensamt eller i förening med öfningsämnena). Bland de förra voro 10 och bland de senare 9 kvinnor. Lärjungarnas antal utgjorde 925, af hvilka 735 (413 gossar och 322 flickor) voro under 15 år samt 190 (101 gossar och 89 flickor) 15 år och däröfver. Omkostnaderna uppgingo till 103,461 kr. 73 öre. Om man fördelar omkostnadsbeloppet på antalet lärjungar, finner man, att kostnaden för hvarje lärjunge uppgick till 111 kr. 85 öre mot 106 kr. 54 öre under närmast föregående år.

Utöfver de upplysningar, som kunna hämtas ur tab. 1, må följande här meddelas direkt från de inkomna primäruppgifterna.

Lärokursens längd uppgifves vid 1 skola till ett à två år, vid 23 till två samt vid 3 till tre år. — Läsveckornas antal har varit $24\frac{1}{2}$ vid en, 28 vid fyra (däraf vid en $28\frac{1}{2}$), $29\frac{1}{2}$ vid en, 30 vid tolf, 31 vid en, 32 vid två (däraf vid en $32\frac{1}{2}$) och 34 vid sex. — Läsdagarnas antal i veckan uppgick till 5 vid åtta och till 6 vid nitton skolor.

Undervisningen har vid alla skolorna omfattat kristendoms-kunskap, modersmålet, historia (vid 1 endast svensk historia), geografi, geometri, räkning och naturkunnighet, vid 1 af dem dessutom fysik samt vid 3 äfven hälsolära). Vid 26 skolor har undervisats i frihandsteckning eller linearritning, vid 22 i tyska, vid 16 i bokföring, vid 11 i välskrifning, vid 8 i engelska samt vid 1 i franska språket. Bland undervisningsämnena uppräknas dessutom vid 5 skolor statskunskap, vid 2 svensk statskunskap, vid 2 kommunalkunskap och vid 1 kunskap i lagfarenhet. Vid 3 skolor hafva flickorna undervisats i hushållslära och matlagning. Sång har förekommit vid 21 skolor, gymnastik vid 19, slöjd för gossar vid 7 och slöjd för flickor vid 8 samt trädgårdsskötsel vid 2 skolor. Vid 1 skola synes slöjden för gossar hafva omfattat endast metallslöjd.

Angående lärarna i läsämnen är, då afseende ej fästes

vid aflagda undervisningsprof, i sammanhang härmed att nämna, att bland föreståndarna 4 aflagt filosofie kandidatexamen och folkskollärareexamen, 1 filosofie kandidatexamen, teologie kandidatexamen och folkskollärareexamen, 1 filosofie kandidatexamen, teoretisk teologisk examen och folkskollärareexamen, 1 filosofie kandidatexamen, teoretisk och praktisk teologisk examen och folkskollärareexamen, 4 (däraf 2 extra ordinarie) filosofie kandidatexamen, 2 (däraf 1 extra ordinarie) teoretisk teologisk examen och folkskollärareexamen, 1 teoretisk teologisk examen, 8 mogenhetsexamen och folkskollärareexamen, 1 mogenhetsexamen och 4 (däraf 1 extra ordinarie) folkskollärareexamen, 5 voro prästvigda.

II. Allmänna folkskolorna.

Antal skoldistrikt, skolor, skolhus m. m.

Antalet *skoldistrikt* i riket uppgick år 1908 till 2,409 mot 2,408 år 1907. Skillnaden har sin grund däri, att Källunga i Älfsborgs län från och med år 1908 utbrutits ur Skölvvene m. fl. församlingars skoldistrikt och Ekeskog i Skaraborgs län utbrutits ur Bellefors skoldistrikt, hvaremot Trelleborgs stads- och landsförsamlingar, som förut bildat särskilda skoldistrikt, med 1908 års början sammanförts till ett skoldistrikt.

År 1908 funnos i riket 5,976 *folkskolor*, hvaraf 5,667 fasta och 309 flyttande, 2,306 *mindre folkskolor*, hvaraf 1,589 fasta och 717 flyttande, samt 6,205 *småskolor*, hvaraf 5,393 fasta och 812 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick sålunda år 1908 till 14,487 mot 14,269 år 1907. Af de nytillkomna 218 skolorna voro 99 folkskolor, 24 mindre folkskolor och 95 småskolor. De fasta skolornas antal hade ökats från 12,296 till 12,649 eller med 353, hvaremot de flyttande skolornas antal minskats från 1,973 till 1,838 eller med 135. — Vid fördelning af de i tabellen upptagna skolorna efter deras belägenhet på landsbygden eller i städerna finner man, att å landsbygden funnos 13,150 och i städerna 1,337 folk-

och småskolor. Motsvarande tal år 1907 voro respektive 12,976 och 1,293.¹

Antalet skolhus (skollokaler), egna eller förhyrda, uppgick enligt kolumnerna 19—21 af tab. 2 år 1908 till 13,064 mot 13,009 år 1907. Af dessa 13,064 skollokaler voro 10,045 skoldistriktens egna, under det att 3,019 förhyrdes eller voro hyresfritt upplåtna; motsvarande tal år 1907 voro respektive 9,885 och 3,124.

Antalet skoldistrikt, hvilka år 1908 erhöilo statsbidrag för *den fortsatta undervisningen*, uppgick till 1,032, hvaraf 968 voro belägna å landsbygden och 64 voro städer. Antalet fortsättningsskolor, som under samma tid erhöilo dylikt bidrag, uppgick till 1,967, hvaraf 1,816 på landsbygden och 151 i städerna. År 1907 meddelades statsbidrag för den fortsatta undervisningen åt 1,051 skoldistrikt, nämligen 990 på landsbygden och 61 i städerna; antalet fortsättningsskolor, som under samma tid erhöilo dylikt bidrag, uppgick till 1,964, hvaraf 1,817 å landsbygden och 147 i städerna. — För Stockholms stad finnas inga fortsättningsskolor upptagna, enär den fortsatta undervisningen därstädes ej är anordnad enligt de grunder, som äro fastställda för statsbidrags åtnjutande.

Antalet skoldistrikt, som år 1908 erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för gossar*, uppgick till 1,507, hvaraf 1,420 voro belägna på landsbygden och 87 voro städer; antalet slöjdfdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 4,872, hvaraf 3,585 å landsbygden och 1,287 i städerna. År 1907 utdelades statsbidrag för undervisning i slöjd för gossar åt 1,493 skoldistrikt, hvaraf 1,405 voro belägna å landsbygden och 88 voro städer; antalet slöjdfdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 4,692, hvaraf 3,439 å landsbygden och 1,253 i städerna.

¹ I sammanhang härmed må nämnas, att af rikets städer Skellefteå, med en folkmängd af 1,427 invånare, är fördd till landsbygden, emedan den tillsammans med respektive landsförsamling bildar ett skoldistrikt, hvaremot en sockendel och sex mindre landsförsamlingar med tillsammans 4,837 invånare af likartade skäl äro förda till städerna Vaxholm, Sigtuna, Mariefred, Vadstena, Visby, Skara och Falköping.

Antalet skoldistrikt, som år 1908 erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för flickor*, uppgick till 1,775, hvaraf 1,684 voro belägna på landsbygden och 91 voro städer; antalet slöjdfdelningar, för hvilka under samma år statsbidrag utbetalades, utgjorde 6,687, hvaraf 5,254 på landsbygden och 1,433 i städerna. År 1907 utdelades statsbidrag för undervisning i slöjd för flickor åt 1,748 skoldistrikt, af hvilka 1,656 voro belägna å landsbygden och 92 voro städer; slöjdfdelningarnas antal utgjorde samma år 6,309, hvaraf 4,971 å landsbygden och 1,338 i städerna.

Antalet skolträdgårdar uppgick år 1908 till 2,663, af hvilka 2,156 voro för barnens undervisning särskildt anordnade, under det att de öfriga 507 utgjordes af lärarens jordland, hans privata trädgård eller andra för tillfälligt bruk upplåtna jordområden. År 1907 uppgick antalet skolträdgårdar till 2,670, hvaraf 2,179 voro för barnens undervisning särskildt anordnade.

Med afseende på *skolornas anordning efter normalplanens olika littera* förekom litt. A-skolan vid 731 folkskolor, litt. B-skolan vid 718, litt. C-skolan vid 1,285, litt. D-skolan vid 182, litt. E-skolan vid 1,620, litt. F-skolan vid 1,131, litt. G-skolan vid 307 och litt. G² vid 2.

I procent te sig talen sålunda: litt. A 12,2, litt. B 12, litt. C 21,5, litt. D 3,1, litt. E 27,1, litt. F 18,9, litt. G 5,2, litt. G² 0.

Vid en jämförelse med föregående år visa ofvanstående tal en visserligen långsam men stadig ökning för de båda högre skolformerna litt. A och B samt en likaså stadig nedgång af de på två eller flera stationer flyttande folkskolorna, litt. G och G². De halftidsläsande skolorna (litt. C- och F-skolorna) synas äfven visa en tendens till nedgång.

De *mindre folkskolornas* antal uppgick år 1908 till 2,306 mot 2,282 år 1907. Af dessa 2,306 mindre folkskolor voro 1,589 (68,9 %) fasta och 717 (31,1 %) flyttande, hvaremot år 1907 funnos 1,549 (67,9 %) fasta och 733 (32,1 %) flyttande mindre folkskolor.

De mindre folkskolorna äro till sitt öfvervägande antal belägna på landsbygden; dock finnas 4 sådana, belägna inom stadsområden.

Antalet lärare och lärarinnor i läsämnen utgjorde i folkskolorna 9,119; i de mindre folkskolorna 2,313 och i småskolorna 7,497 eller tillsammans 18,929.

Antalet skolpliktiga barn (i åldern 7—14 år) var 867,813. Hela antalet i folkskolor, mindre d:o, småskolor, seminariernas öfningsskolor, högre folkskolor, allm. läroverk och fackskolor, skolor för abnorma barn, enskilda skolor och i hemmen undervisade barn utgjorde 794,164. 68,983 hafva ej åtnjutit sådan undervisning och om 4,666 saknas uppgifter.

Medeltalen af lärjungar på hvarje lärare eller lärarinna i läsämnen utgjorde i fasta skolor: för landsbygden 43, i städerna 37 eller för hela riket 41; i flyttande skolor: för landsbygden 38, i städerna 32 eller för hela riket 38. För samtliga skolor voro medeltalen för landsbygden 42, i städerna 37 eller för hela riket 41.

Skoldistriktens samtliga utgifter för år 1908 uppgingo till 39,751,823 kr. mot 35,556,735 kr. år 1907.

I rikets större städer uppgingo utgifterna för folkskoleväsendet till följande belopp: i Stockholm 4,200,659 kr., i Göteborg 1,362,269, i Malmö 1,146,810, i Norrköping 587,483, i Hälsingborg 340,798, i Gäfle 344,120, i Örebro 518,461, i Eskilstuna 268,470, i Karlskrona 177,364, i Uppsala 191,806, i Jönköping 453,852, i Borås 145,552, i Lund 155,383, i Halmstad 294,347, i Linköping 111,416, i Västerås 161,151, i Karlstad 202,569, i Sundsvall 148,873, i Landskrona 234,569, i Kalmar 96,779, i Uddevalla 103,780, i Kristianstad 108,040, i Söderhamn 95,959, i Falun 85,009, i Ystad 226,244, i Södertälje 250,044, i Västervik 48,728, i Visby 72,724, i Hernösand 66,850, i Luleå 105,198.

16.

Litteratur.

Johann Heinrich Pestalozzi. Hans lefnad, verksamhet och grundsatser af Carl Kastman. Stockholm. F. C. Askerbergs Bokförlags-Aktiebolag, 1911. Pris 1 kr. 75 öre

En af sakkunnig hand utgifven utförligare skildring af Pestalozzis lif och verksamhet var af behovet påkallad. Några af hans skrifter äro utgifna på svenska, och kortare biografier jämte utredning af hans läroplan förekomma i läro- och läseböcker i pedagogikens historia. Utförligast torde Schorn och Reineckes teckning af Pestalozzi i »Pedagogikens historia i förebilder och bilder» vara. Föredrag öfver Pestalozzi hafva också ofta hållits vid skilda tillfällen. Men en mera ingående framställning af den berömda pedagogens verksamhet ha vi saknat.

Förf. har begagnat de bästa källor, och då han äfven själf grundligt satt sig in i Pestalozzis åskådning, är hans arbete så mycket mera värdefullt. Först gör förf. en orienterande skildring af politiska och sociala förhållanden i Schweiz och särskildt i Zürich i 18:de århundradet samt af bildning och skolförhållanden i Zürich under sista hälften af nämnda århundrade. Sedan förf. talat om Pestalozzis föräldrahem och ungdom samt val af lefnadskäll och giftermål, följer en noggrann redogörelse för hans verksamhet på skilda ställen: på Neuhof, i Stanz, i Burgdorf, i Münchenbuchsee, i Ifferten och åter på Neuhof. De fyra sista afdelningarna äro ägnade åt Pestalozzis peda-

gogik, personlighet, förtjänster om folkundervisningen samt hans inflytande.

Pestalozzis personlighet är ej lätt att bedöma, då motsatta egenskaper framträdde hos honom. Han utmärktes af varm kärlek till särskildt de i ringa villkor lefvande folkklasserna, af viljestyrka och ihärdighet samt en utomordentlig flit. Men därjämte visar han sig hållnings- och regellös så i skolan som i umgängeslivet, saknade stundom förmåga att behärska sig och var i hög grad opraktisk, hvilket ådagalades både vid hans undervisning och isynnerhet i allt, som hörde till ekonomi.

Om Pestalozzis stora inflytande vittna de mest framstående pedagoger. En af dem, K. Schmidt, yttrar: »Pestalozzis inflytande på skolan var öfverväldigande. Man hör om mannen, som vill reformera världen. Man förvånas. Man beundrar och bekämpar. Glödande entusiaster och hänskrattande tviflare uppträda. Men man må strida för eller emot honom: Pestalozzi far in i skolan.»

Folkuppfostran och yrkesskolor af *Frans v. Schéele*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 2 kronor.

Det är en ytterst viktig fråga, förf. behandlar i denna skrift. Förf. yttrar därom i sitt företal. »Behovet av yrkesskolor för den från folkskolorna utgående ungdomen börjar även hos oss bliva allt allmännare insett och erkänt. — Men för att dessa skolor skola komma till fullt gagn för vår folkbildning, ligger det stor vikt på att de från början givas den rätta riktningen. Den väg, yrkesskolorna böra slå in på, har utstakats av den amerikanske pedagogen John Dewey och praktiskt förverkligats av Georg Kerschensteiner i Münchens yrkesskolor.»

Förf. uppdrager först en skildring af vissa riktningar inom den nutida arbetarengdomen, i det han talar om ungdomens förvildning, religionens förfall, klasshatet och arbetets förnedring. Sedan följer en redogörelse för Münchens yrkesskolor, som förf. besökt och närmare studerat.

Därefter komma vi till bokens viktigaste del: Framtida

yrkesskolor i Sverige, hvarvid förf. först betonar den praktiska riktningen hos yrkesskolorna, sedan redogör för de undervisningsmetoder, som enligt hans mening böra följas, samt läroplanerna. Yrkesskolorna kunna enligt författarens mening ej få den rätta formen och den riktiga lifskraften, om de ej omfattas af de praktiska yrkesmännens intresse, och därför måste också de ha den närmaste ledningen af dessa skolor om hand.

Angående öfverbyggnader på folkskolan anser förf. dem hvarken böra vara några högre skolor för allmänbildning eller lärdomsskolor af något slag utan yrkesskolor för praktiskt arbete.

Det är enligt vår mening fullt riktiga och sunda åsikter, prof. v. Schéele gör sig till tolk för, och hans bok innehåller så mycket, som förtjänar att tagas i öfvervägande, och som kan bidra till att den intresserade närmare får sätta sig in i en fråga, som på grund af sin betydelse nu står på dagordningen.

Läsning för svenska folket. Häft. 2, 1911. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande artiklar: Lars Lævi Læstadius och den læstadianska väckelsen af Viktor Södergren; Några minnen från Spanien af Fredr. Söderlund; Kort öfversikt af järnhandteringen (forts.) af Nils Kjellberg; Bilder ur Sveriges forntid. IV. Ryska rikets grundläggning från Sverige af Emil Svensén; Minnesvärda ord.

Huru våra åsikter bildas. Av *Gösta Setterberg*, fil. dr. Med förord av *Bertil Hammer*, professor i pedagogik. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 1 kr. 50 öre.

»Syftet med föreliggande arbete är», säger förf., »att ge även den, som förut ej tänkt öfver hithörande problem, impulsen att genom iakttagelser i det dagliga livet studera sitt eget och andras sjäsliv. På samma gång skulle boken kunna användas vid undervisningen i filosofi i gymnasiets tredje eller fjärde ring och därvid ersätta gängse kurs i logik.» I sitt förord säger prof. Hammer bland annat: »Sin betydelsefulla uppgift synes mig förf. ha löst på ett i det hela lyckligt sätt — naturligtvis

kan man tvista om ett och annat på hithörande logisk-psykologiska gränsgebit.»

Sedan förf. först talat om »åsiktslivets gestaltning», behandlar han förståndet, känslan, viljan och auktoritetstron som åsiktsbildande faktorer. Till sist göres en sammanfattning och tillämpning: Åsiktslivet under de olika faktorernas inverkan samt tolerans. Exempel för att belysa innehållet hämtar förf. från olika områden, såsom det religiösa, politiska och sociala. Så talas om helbrägdagörelsen genom tron, tungomålstalandet,orstrejken, socialismen och anarkismen (hinkeanismen), hvilka senare komma till tals i kap. om tolerans, och för hvilka förf. synes ha särskildt intresse.

Naturlära för folkskolan II. Hälsolära av Knut Kjellberg, professor i anatomi, och Anders Lindén, lärare vid Stockholms folkskolor. Tredje upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 65 öre.

I förevarande andra del af Naturlära för folkskolan behandlas inom måttligt omfång Organismens byggnad, förrättningar och vård samt Allmän hälsolära under följande rubriker: Föda, Luft, Värme, Tvättningar och bad, Arbete, Njutningsmedel och gifter, Smitta.

Illustrationer, bland dem några kolorerade, belysa innehållet.

Övnings- och lärobok i fysik för realskolan av Ivar Jönsson. Sjätte klassens årskurs. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 1 kr. 25 öre.

Denna bok utgör en fortsättning af författarens år 1909 utgifna övnings- och lärobok. Förf. har ägnat rätt stor uppmärksamhet åt väderleksläran, emedan han funnit, att lärjungarna ganska mycket intressera sig därför. Stormen i nordvästra Europa 19—21 febr. 1907 åskådliggöres genom 5 kartor. En synoptisk karta är vidfogad i slutet. Akustiken har uteslutits, emedan förf. kommit till insikt om att man svårigen hinner med att gå igenom den under denna årskurs. Framställningen stöder sig på försök och är enkel och lättfattlig.

Övningsbok för stammande barn till folkskolornas tjänst av Dr Karl Veinberg, spec. för hals-, ögon- och öronsjukdomar. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris häft. 1 kr., kart. 1 kr. 25 öre.

Denna övningsbok ansluter sig till plan och idé till A. Gutzmanns »Übungsbuch für stotternde Schüler», men den är dock i sin utarbetning fullt själfständig.

Förf. är af den åsikten, att utan en sådan övningsbok en behandling af stammande skolbarn med utsikt till någon framgång icke låter sig genomföras.

Svensk slagboll och andra friluftss lekar. Till skolornas och den offentliga idrottens tjänst utarbetade av I. W. Åkermark. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 40 öre.

Vid läraremöten ha vi flera gånger varit i tillfälle att höra, med hvilken entusiasm doktor Åkermark talat för lekens och idrottens utveckling bland skolungdomen.

Här har dr Åkermark i en liten skrift velat verka för upplifvande af slagbollsleken, »Sveriges finaste friluftss lek», som under de sista decennierna visat en tendens att aftaga. Större delen af boken ägnas åt boll-lekar. På de sista 10 sidorna nämnas andra gamla trefliga lekar, såsom Svart och hvitt, Kappas om rummet, Jakob hvar äst du?, Katt och råtta, Snappa mössan, Varpa, Dragkamp m. fl.

Trävaruindustriens debet och kredit af dr Frans Kempe. A.B. Nordiska Bokhandeln. Pris 50 öre.

Förevarande broschyr, författad af en på området i fråga synnerligen sakkunnig person, har sitt intresse för alla som vilja sätta sig in uti och opartiskt bedöma trävaruindustriens tillvägagångssätt i Norrland och Dalarna.

Malmö folkskolor. Berättelse för år 1910 af stadens folkskoleinspektör. Med porträtt af dr A. V. Stenkula.

Vi ha under flera år haft tillfälle att följa utvecklingen af Malmö folkskoleväsen. I förevarande berättelse lämnas redo-

görelse för allt hvad som rör folkskolorna i staden under år 1910 samt för de 22 skollofskolonierna, som underhållas af Malmö förening för skollofskolonier.

Jönköpings folkskolor 1910. Berättelse af stadens Folkskoleinspektör.

Äfven Jönköping har ett ganska utveckladt folkskoleväsen, för hvilket noggranna uppgifter här lämnas. Dessutom meddelas reseberättelser af tvenne af lärarepersonalen, redogörelse för ungdomsklubbarnas (vi skulle önskat ett annat namn) verksamhet och för Jönköpings folkskolors resebyrå (inrättad 1909), en uppsats »Om modellering på försöksstadiet» samt »Beskrivning över Ljungarumsområdet och dess skolor».

Till berättelsen är fogad en kartsbild öfver Jönköpings stad med det inkorporerade Ljungarumsområdet samt bilder af Sanna, Ljungarums och Kettilstorps folkskolor.

Från arbetsfältet. Tidskrift utgifven af Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran genom Oscar Mannström, sällskapets sekreterare. H. 4—7.

Häftet 5 innehåller »Berättelse om Svenska sällskapets för nykterhet och folkuppfostran verksamhet maj 1910—maj 1911». I h. 6 förekommer bland annat en med illustrationer försedd uppsats om »Dricksbrunnar och fontäner». I h. 7 märka vi en uppsats om »Stockholms nykterhetsautomater» (med illustrationer) samt en annan om »Landtskolbarns intresseriktning». Den senare utgör ett slags fortsättning af artikeln »Till frågan om vår folkbildning», hvilken var intagen i h. 2 och 3 af Sällskapets tidskrift. Vid den undersökning rörande konfirmanders kunskapsnivå, som våren 1907 verkställdes i Gästrikland och sydöstra Hälsingland af dåvarande folkskoleinspektören Carl Edqvist, framställdes också en del frågor, som afsågo att utröna, i hvilken riktning barnens friare intressen ginge. Frågorna voro följande: Hvilket ämne tyckte du bäst om i skolan? (Största antalet: Teckning). Hvilka böcker tycker du mest om? (Största antalet: Bibeln). Med hvilket arbete

sysselsätter du dig helst? (Största antalet flickor: Att sy, gossar: Att hugga ved). Hvilken sång tycker du bäst om? (Största antalet: Du gamla, du fria). Hvart skulle du helst vilja resa? (Största antalet: Till Stockholm). Flertalet lämnade frågorna obesvarade.

Pedagogisk Tidskrift. Häften 5, 6, 7, 8 och 9.

Den danske Realskole. N:r 4—10 1911.

Bog och Naal. Maj, Juni, Juli, Augusti, September 1911.

Kristna religionen. Tros- och sedelära för skolor. Hufvudsakligen afsedd för real och samskolans tre lägre klasser af *A. F. W. Lindvall*, adjunkt vid högre latinläroverket å Norrmalm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 1 kr. 50 öre.

Förf. utgår från bibliska berättelser och leder sig därur till den lärosanning, han vill utveckla, och detta räknar vi som en förtjänst hos arbetet. Läroinnehållet anslutes nära till Luthers lilla katekes, och äfven till den nuvarande katekesutvecklingen tages ofta hänsyn. Författaren har följt de metodiska anvisningarna i kursplanen för kristendomsundervisningen i realskolans tre lägre klasser. Detta är väl också orsaken till att han låter läran om bönen följa efter 2 artikeln i stället för efter den 3, hvilket är den naturliga ordningsföljden, såvida man ej inordnar bönen under 3 art. i anslutning till Den helige Andes nådeverkningar. I en lärobok synes också denna ordning vara den lämpligaste och hindrar ej, att man enligt kursplanen läser läran om bönen före nämnda artikel.

Anordningen af innehållet finna vi för öfrigt vara lämplig. Innehållet fördelas i följande kapitel: I. Gud i naturen. (Skapelsen.) II. Gud i samvetet och i historien. (Försynen.) III. Det ondas uppkomst i världen och de närmaste följderna däraf. (Syndafallet.) IV. Guds uppenbarelse i sin lag. (De tio budorden.) V. Guds fortsatta uppenbarelse genom profe-

terna. VI. Guds uppenbarelse i Kristus. (Uppenbarelsen genom evangelium.) VII. Gemenskapen med Gud i bönen. VIII. Gemenskapen med Gud genom hans Ande. IX. Gemenskapen med Gud genom hans sakrament: Afd. 1. Dopets sakrament; Afd. 2. Altarets sakrament eller Herrens nattvard. Till sist lämnas en Öfversikt af kyrkoåret.

Resultatet af de ur bibeltexterna hämtade lärdomarna sammanfattas i lilla katekesens stycken och stundom i en särskild öfverblick. Då innehållet är ganska omfattande, borde utom styckena i lilla katekesen sammanfattande öfverblickar efter behandlingen af de särskilda läropunkterna mera allmänt förekomma, detta för att lärjungarna lättare skola taga reda på innehållet.

Det etiska momentet (Budorden och Bönen) är jämförelsevis utförligast behandladt.

Bland enskildheter ha vi fäst oss vid att förf. vid utvecklingen af första budet begagnar den en tid gängse åtskillnaden mellan »groft» och »finare» afguder, hvilka uttryck ansetts olämpliga och för länge sedan äro bortlagda. —

Det ständigt återkommande »Slå upp bibeln och läs» eller »Läs» etc. verkar enformigt och torde ofta kunna utbytas mot andra inledningsord, eller ock kan man direkt föra lärjungarna in i det bibelställe, man vill utgå ifrån.

Ehuru denna lärobok ej kan fullt bedömas, förrän den blifvit närmare pröfvad och använd, vilja vi uttala som vår åsikt, att den utgör ett godt uppslag för en lärobok i realskolan.

Bibelske Historier fortalte for børn af *Morten Pontoppidan*. København, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1909 och 1911. 3 H. à 1 kr., kart. à 1,25.

I fråga om den bibliska historien ha två riktningar sökt göra sig gällande: den ena anser, att berättelserna så mycket som möjligt böra framställas med bibelns egna ord, den andra vill meddela innehållet på ett efter vår tid mera lämpadt språk och på ett sätt, som verkar tilltalande för barnen. Den förra meningen har på senare tiden hos oss varit den förhärskande,

och särskildt ha rektorerne Norlén och Lundgren uttalat sig därför och tillämpat den i sin bibliska historia. En afgjord anhängare af den senare åsikten är förf. till ofvannämnda Bibliska historier. Han yttrar därom i förordet: »Det er Meningen med denne Bog, at den skulde kunne læses af Børnene snarere som en Morskabsbog end som en Lektiebog. Derfor er uden Barmhjertighed alt udeladt, hvad der ligger over Børnenes Synkreds, eller hvad de af andre Grunde ikke kan have Opbyggelse af. Og jeg har ikke været bange for at sætte Kulør paa Begivenhederne ved en fri Udmaling.»

Förf. börjar med Moses barndom (Prinsessens Hittébörn) och låter världens skapelse och det följande innehållet i 1:sta Mosebok framträda som »historier», berättade af Moses moder (»Hvad Moderen fortalte sin lille Dreng om den gode Gud, der skabte Himlen och Jorden, Hvad Modern videre fortalte» etc.)

Stundom går förf. måhända väl långt i modernisering, såsom då han låter Josef en morgon komma in i fängelset och säga: »Godmorgen Hr. Bager og Hr. Mundskænk! Hvorfor ser I saa eftertænksomme ud?»

Förf. är vän af den nyare bibelkritiska riktningen och går därvid längre, än vi sett tillämpas i någon annan biblisk historia. Så t. ex. uteslutes berättelsen om Josefs frestelse och insättande i fängelse på grund af den källskrift (E.), som förf. följer. Enligt denna källa har Potifar nämligen ej någon hustru, och Josef sättes ej i fängelse, utan såsom Potifars slaf får han till uppgift att betjäna munsken och bagaren, då de voro förnåma män.

Framställningssättet är, som nämndt, tilltalande i synnerhet för mindre barn, och en allvarlig anda genomgår boken, som därför är värd att taga kännedom om, äfven om man icke gillar författarens tillvägagångssätt i allt. —

Utstyrsel och tryck äro präktiga, och vackra bilder pryda omslagen till de tre häften.

Måhända återkomma vi i ett senare häfte till den.

Hemuppföstran. Smärre uppsatser af *Jan Ligthart*. Bemyndigad öfversättning från holländskan af Amalia Fahlstedt. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris 1: 50.

Förf. är förut känd hos oss dels genom sina förra året hållna föreläsningar, dels genom sina skrifter »Om uppföstran» och »På landet».

Föreliggande bok utgöres af en samling uppsatser och berättelser, ur hvilka någon lärorik sanning drages. De olika uppsatserna äro: Om rädsla och principer; Ett enkelt medel; Skulle icke det kunna gå? På morfars sätt; En kinkig fråga; Hur Sankt Nikolaus bör firas (en holländsk festdag, som firas den 5 december); Ett onödigt ont.

Boken rekommenderas åt föräldrar och andra uppföstrare, som därur kunna hämta åtskilligt, som är af vikt att iakttaga vid samtal med barnen och behandlingen af dem.

Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner. Förlagskatalog n:r 3. 1904—1910. Stockholm 1911.

Är liksom firmans föregående kataloger fullständig och praktiskt anordnad samt försedd med utförligt alfabetiskt register.

Förhandlingar vid åttonde svenska seminarieläraremötet i Stockholm den 6 och 8 augusti 1910.

Innehåller föredrag, inledningsanföranden samt diskussion öfver de olika frågorna. Deltagarnes antal utgjorde 81, af hvilka 8 voro inbjudna. Till plats för nästa möte utsågs Växjö, och tiden skulle, sedan folkundervisningskommitténs betänkande offentliggjorts, bestämmas af Svenska seminarielärareföreningens styrelse, som äfven skulle anordna mötet.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening. Andra häftet 1911: *Föreningsärenden*. Tredje

häftet 1911: *Rättvisa lönegrunder. Några bidrag till lönefrågans utredning af Fridtjuv Berg.*

Innehåll: Löneförbättringen år 1906; Uttalanden från år 1908; Lönefrågans upptagande på nytt; Lönekonferensen 1911; Allmänna grunder för ett rättvist lönesystem; Lönekonferensens uttalanden; K. löneregeringskommitténs aflöningsgrundsatser; Vårt lönesystem; Det forna, det nuvarande, det blifvande; En lönlös lönetaktik; Rättvisa äfven utåt; Bilagor: 1. Jämlikhet i anställningsvillkor 2. Uttalanden i lönefrågan af Carl Lindhagen 3. Inlägg af hr Oscar Larsson och Stockholms folkskolläraresällskap.

Ljungstedtska Tekniska yrkesskolan i Linköping. Årsdogörelse 1910—1911.

Redogörelsen innehåller följande: Utdrag ur skolans reglemente; Styrelsen; Föreståndare och lärare; Undervisningen; Lektionsschema; Studieplaner; Ämnen och lärokurser; Eleverna; Skolans ekonomi; Fonder, anslagen till skolan; Stipendier och premier samt Afslutning af läsåret.

Skolan uppehålls förnämligast genom den Ljungstedtska donationen.

Generalkonsuln Anders Ljungstedt, född i Linköping 1759, död i Makao 1835, öfverlämnade år 1818 och 1819 som gåfva till en industriskola i Linköping ett belopp af 80,000 kronor, hvilken gåfva genom senare donationer ökades med ytterligare 91,761 kr. 40 öre.

Berättelse till Östergötlands läns landsting år 1911 af Styrelsen för Linköpings Småskoleseminarium.

Berättelsen innehåller redogörelse för småskoleseminariets verksamhet samt för de af Landstinget beviljade anslagen, som äro ganska betydliga.

Kataloger från seminarier:

Från Växjö. Elevernas antal 153, barnens i öfnings-skolan 104.

Från Linköping. Elevernas antal 106, barnens i öfnings-skolan 53.

F. G. Ljungkvist, Lärobok i psykologi. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1911. Pris 1 kr. 80 öre.

De läroböcker i psykologi, som under senaste år utgivits och kommit till användning vid våra gymnasier och seminarier, hava, i motsättning till äldre framställningar av ämnet, vanligen varit avsedda att blott lämna en rent empirisk redogörelse för samt en klassificering av själslivets viktigaste ytt-ringar. Deras framställningssätt har varit så vitt möjligt rent induktivt, och åt mera spekulativa betraktelser har föga eller intet utrymme lämnats.

Adjunkten Ljungkvists nyligen utkomna lärobok i psykologi betecknar i viss mån en återgång till äldre förebilder. Visserligen är det innehåll som meddelas huvudsakligen av empirisk art, även om mera metafysiska synpunkter här och var vinna beaktande. Men författaren har ställt sig som uppgift att lämna en framställning av psykologien »i form av ett på förklaringshypoteser byggt system». Han har därför sökt genomföra en strängt logisk systematisering av kunskapsstoffet och meddelar detta i en deduktiv framställningsform. Såsom förnämsta anledningen härtill anger han i förordet den övertygelsen, att »människligheten nu en gång icke kan finna sig i att stanna vid blotta fastställandet och registrerandet av erfarenhetsfakta; den vill nu som förr ock finna det logiska sammanhanget i tillvaron och sätter denna uppgift lika högt som den andra». Genom den använda framställningsformen vill han vinna »alla den systematiska formens fördelar: det logiska intresset, undanröjandet av alla källor till missförstånd, klarhet och reda från grunden».

Sin framställning börjar författaren med en redogörelse för psykologiens definition, varvid han får tillfälle att utveckla den huvudhypotes om det organiska livet och om förhållandet mellan själ och kropp (av författaren benämnd *neovitalism*), på vilka hans psykologiska system vilar och som väl knappast är så främmande för ett metafysiskt betraktelsesätt, som han själv försäkrar. Därefter följer en i vissa punkter jämförelsevis ingående framställning av nödiga lånesatser ur anatomen, fysiologien och psykofysiken. För den rent psykologiska översikten är författarens förnämsta källa Wundts »*Physiologische Psychologie*», vilken han dock i vissa punkter avvikit från, i andra kompletterat. Människan betraktas ur tre synpunkter, nämligen som förnimmelssubjekt, som övertygelsesubjekt och som viljesubjekt. Känslolivet inbegripes under »det inre medvetandet». Åt »det översinnliga medvetandet» ägnas större uppmärksamhet, än i de vanligen använda läroböckerna är fallet. I framställningen av »människan som övertygelsesubjekt» redogöres för de psykologiska grunderna till den formella logikens huvudregler.

Det systematiska framställningssättet har givetvis krävt användningen och genomförandet av en enhetlig terminologi med skarpa distinktioner, och författaren har i avseende på användningen av termer ingalunda visat någon njugghet. Därav följer, att stilen icke kunnat bliva lättflytande samt att framställningen i det hela kommer att ställa rätt betydliga fordringar på läsarens uppmärksamhet och tankereda.

Nekas kan icke, att en översikt av de psykiska företeelserna av den art, som lämnats i förevarande arbete, kan bidra till att hos studerande ungdom uppodla ett mera systematiskt tänkande och är ägnad att tillfredsställa det behov av kategoriskt giltiga förklaringar, som plägar yppa sig hos samma ungdom, icke minst hos seminariernas elever. Redan stilens tyngd och den rika, delvis främmande terminologien torde emellertid göra framställningen mindre lämpad för sistnämnda elevs utvecklingsståndpunkt. Det finnes därför icke anledning att i detta sammanhang ingå på någon granskning av författarens all-

männas ståndpunkt och grunduppfattning eller på någon diskussion av de många enskilda punkter, som inbjuda till en sådan.

Kan sålunda adjunkten Ljungkvists lärobok knappast anbefallas till användning i seminarieundervisningen, torde det däremot för de lärare, som undervisa i psykologi, löna mödan att göra bekantskap med detta intressanta försök på en ny väg. Förutom den uppmärksamhet och eftertanke, vartill författarens psykologiska grundståndpunkt och systematisering ge anledning, skall hans arbete helt visst genom sin mångfald av fina iakttagelser och skarpsinniga utredningar väcka intresse och lämna behållning. S.

17.

Från folkskolan i utlandet.

Sistlidna maj höll tyska lärareföreningen, som nu räknar öfver 120,000 medlemmar, sin årssammankomst i Strassburg. Viktiga ärenden voro där föremål för öfverläggningarna. Det är af stort intresse att göra sig reda för de åsikter, som därvid uttalades. Det kan bidra till att för oss klargöra, hvad vi för folkbildningens främjande böra söka genomdrifva eller undvika.

Ett af föredragen, som höllos under mötesdagarna, hade till ämne: Den tyska lärareföreningens uppgifter och mål. Det sades, att föreningens mål vore att främja folkbildningen genom höjande af folkskolan. Tyskt arbete, tyskt kapital, tyskt vetande och tyskt viljande hade gjort Tyskland stort. Fäderneslandets storhet vore också tyska lärareföreningens mål. Därför fordrade den för folkets skull en ställning i staten, som svarade mot lärares ståndets betydelse, höjning af lärarebildningen, bättre organisation af skolan, ledning af och tillsyn öfver skolan af fackmän, skydd i lag för lärarnas rättigheter och ställning samt en aflöning, som stode i samklang med skolans betydelse. Föredraget, som mottogs med lifligaste bifall, slutade med följande uppmaning: »Gören eder skyldighet! Varen trogna i skolans och eder förenings tjänst! Blifven trogna eder Gud och edert fosterland! Varen eniga! Alltid framåt i Guds namn!» —

Mången, som läser detta, förekommer det helt visst till en början väl och förträffligt sagdt, och han torde vara benägen att stämma in i applåderna, men vid närmare besinning torde han finna skäl för att uppskjuta med lofsägelserna, till dess det blif-

vit klart och tydligt framställt, hurudan bildning lärarna för sin del vilja arbeta för. Under bildning inbegripes nämligen stundom äfven sådant, som måste lända till ett folks fördärf, om det söker tillägna sig det och sedan tillämpa det i lifvet. Därför må vi först förvissa oss om att den bildning, lärarna vilja arbeta för, är äkta, är sådan, att den främjar folkets både andliga och lekamliga väl, innan vi afgöra, om vi böra understödja lärarnas här ofvan framställda kraf eller icke, kraf, som visserligen äro äfven våra lärares.

I ett annat föredrag talades det om ungdomsvården. Föredragshållaren upprullade en bedröflig bild af en del af den tyska ungdomen. I Preussen voro år 1909 icke mindre än 44,825 vanartade och i sedligt afseende försummade personer intagna i för ändamålet anordnade uppfostringsanstalter. Under året ökades antalet af dylika personer med 7,363. Antalet af unga män och kvinnor, som blifvit dömda för förbrytelser, var betänkligt stort. Och till och med de ungdomsdomstolar, som blifvit inrättade, kunde ej åstadkomma mycket till förändring af detta förhållande. Med hänsyn till späda barns dödlighetsprocent stode Tyskland redan i andra rummet. Enligt skolläkarnas berättelser vore i Berlin hälften af de barn, som inskrefvos i skolorna, bleka och blodfattiga; en tredjedel lede af engelska sjukan, och en tredjedel vore skrofulösa. I Berlin måste vid sista inskrifningen i skolan 2,200 visas tillbaka och 8,260 genast ställas under läkares tillsyn. Efter befolkningens storlek borde Berlin lämna 3,5 % af de värnpliktiga, men staden lämnar endast 1,3 %. Icke med orätt hade en preussisk statsman sagt: »Glansen af vår industriella utveckling betala vi med vår ungdom.» Och hvari låge väl felet? Kvinnorna dragas allt mera ifrån deras kallelse som mödrar och uppfostrarinnor, ty de förrätta redan i Tyskland en tredjedel af det ekonomiska arbetet. Det onda, som uppkomme häraf, kunde afhjälpas endast därigenom, att man i rätt tid och planmässigt toge hand om ungdomen. Det gällde att utöfva inflytande icke endast på den manliga ungdomen, icke endast på proletärbarnen, utan på hela ungdomen; man måste afhjälpa bristerna i undervisningen och uppfostran och

söka fullständiga dem. Hufvuduppgiften vore att förekomma, förebygga och borttaga orsakerna till barnens vanvård och försummelse af barnen. Man måste därför antaga sig så väl de barn, som ännu icke äro skolpliktiga, och dem, som utgått ur skolan, som de skolpliktiga. Man måste mer än hittills betona karaktärsutbildningen, införa (slöjd- och hand)arbetsundervisning, inrätta skolkök och anordna särskilda klasser för dem, som äro litet begåfvade. Hufvudvikten låge dock på att taga vård om ungdomen, som redan lämnat skolan. Handtverkslärningarna utgjorde endast en fjärdedel af den ungdom, som sysselsattes med industriellt arbete. De öfriga komme alltför tidigt i den ställningen, att de vore själfständiga. Under denna kritiska ålder vore de utan stöd och utan någon rådgifvare. Fördenskull borde man för båda könen anordna obligatoriska fortsättningsskolor, gymnastiköfningar, förädlade ungdomsunderhållningar, läsrum och boksamlingar. Både stat och kommun borde understödja dylika inrättningar. Uppgiften att lösa frågan om ungdomsvården borde ej tillkomma ett särskildt stånd, utan den borde anses som ett hela folkets åliggande. Icke heller borde den betraktas som en välgörenhetssak, ty barnet har rätt till uppfostran och sedlig omvårdnad. Lärarna hade gentemot folket i gemen plikten att såsom outtröttliga, om ock besvärliga, uppmanare skärpa samvetet. På det ungdomsvården icke måtte blifva utsatt för tillfälligheter, måste staten taga i sin hand högsta ledningen genom anordnande af ämbeten för ungdomsvården och af ett departement för folkvälfärden, men medverkan af enskilda föreningar vore dock ganska önskvärd. Vid detta arbete finge lärarna ej saknas, ty de kände bäst barnens lidanden och vore utbildade just för ungdomsvården. Dock kunde de ej låta sig nöja med en askungeroll, utan de begärde att behandlas som likvärdiga medarbetare med jurister, präster och medlemmar, tillhörande andra stånd.

Efter föredraget och därpå följande öfverläggning enade man sig slutligen om nedanstående satser:

Vår tids ekonomiska och sociala förhållanden nödgade att er-

känna som en af de mest trängande kulturuppgifter att i rätt tid taga hand om ungdomen genom en omfattande planmässig vård.

Ungdomsvården innefattar i sig alla mått och steg, som hafva afseende på det uppväxande släktets skyddande och bevarande, vård och uppfostran; den måste sträcka sig till folkets samtliga ungdom, såvida den i socialt hänseende nödvändiga säkerheten för dess sunda utveckling icke redan förefinnes i hemmets förhållanden och i familjeuppfostran.

Ungdomsvården är en hela folkets uppgift, i första hand statens och kommunernas. Det enskilda deltagandet i deras sträfvanen måste vara yttring af social plikt känsla.

De tyska lärarna anse ungdomsvården som en nödvändig fyllnad till och ett nödvändigt understödjande af deras pedagogiska verksamhet. I kraft af sina plikter såsom uppfostrare känna de sig kallade att på detta arbetsområde vara särskildt verksamma i förening med andra stånd.

Den tyska lärareföreningen förordar därför hos tyska lärareföreningens lokalföreningar och deras medlemmar, att de med alla krafter söka främja genomförandet af de till ungdomens skydd och vård utgifna lagar och föreskrifter, att de, då det synes nödvändigt, arbeta för deras fullständiggande; att de kraftigt deltaga i den förefintliga offentliga och enskilda ungdomsvården, och att de, där korporationer för denna verksamhet ännu ej finnas, arbeta för att sådana måtte komma till stånd och ändamålsenligt inrättas.

I sammanhang härmed vilja vi fästa uppmärksamheten på några tankar, som en författare, hvilken behandlat frågan om det stora antalet af unga förbrytare, uttalat. Han erinrar först om det stora inflytande, som de yttre förhållanden, hvari de unga lefva, utöfvar på dem. I detta allmänt bekanta och erkända faktum har man en enkel förklaring af anledningen till de många förbrytelser, som begås af unga personer. Tusenden af de unga förbrytarna äro offer för de förhållanden, uti hvilka de varit tvungna att lefva. Den, som ej vill tro detta, han må gå till vårdanstalterna och där göra sig reda för de där vårdades härkomst samt taga kännedom om huru många af dem

saknat fader eller moder; huru många växt upp i familjer, där fadern varit lättjefull och benägen för dryckenskap eller modern kanske något ännu värre. Orsaken till det stora antalet af förbrytelser, begångna af unga personer, ligger sålunda till stor del i usla ekonomiska och sociala förhållanden. Här af kommer, att familjens uppfostrande kraft är så beklagligt svag, och däri ligger en af de förnämsta orsakerna till att så många af det uppväxande släktet komma att sälla sig till förbrytarnas leder. Bostadsnöden, den för fadern och ofta äfven för modern tvingande nödvändigheten att söka arbete utom hemmet, bristen i förmågan att förståndigt ordna lefnadssättet, de ungas tidiga själfständighet i ekonomiskt hänseende, allt detta och mycket annat bidrager till att förminska en stor mängd familjers uppfostrande kraft. Det stora antalet förbrytelser, begångna af unga, är till stor del intet annat än en yttring af det beklagliga förhållandet, att värdet af uppfostran i hemmet blifvit i så hög grad förminskadt. Huru skall då det onda kunna afhjälpas? Man skall söka taga bort anledningarna till det. Man bör sålunda söka förbättra de ekonomiska förhållandena och bemöda sig om att förebygga, att familjens uppfostrande kraft mer och mer försvagas.

Nu gå vi åter till lärareföreningens förhandlingar. Med stor spänning hade man motsett det föredrag, hvari skulle talas om ledningen af skolan och uppsikten öfver den. För att ämnet skulle blifva allsidigt belyst, hade man så anordnat, att två, som hade olika uppfattningar om sakerna i fråga, skulle inleda öfverläggningarna. Den ene af inledarna företrädde en mera moderat, den andre en mera radikal riktning. Den moderate fäste uppmärksamhet på att staten, genom att införa allmän skolplikt, åtagit sig plikten att anordna och föra uppsikten öfver folkskolan. Den så ofta betonade »kyrkans naturliga rätt öfver skolan» är mycket tvifvelaktig. Det finns också andliga kretsar, som redan hafva uppgifvit kyrkans rätt att öfva tillsyn öfver skolan. I högsta instansen hör uppsikten öfver skolan till fackmännen. Folkskolan hör till folkskolepedagogerna. Bredvid kyrkan har äfven, särskildt i stora städer, ortens skolstyrelse

tagit sig rätten att öfva tillsyn öfver skolan, ehuru endast förvaltningsuppgifter borde tillkomma dem. Lärarens utbildning är dock redan så fullständig, att han i sin pedagogiska verksamhet kan vara själfständig och bära ansvaret. Vid skolans ledning bör hela lärarekollegiet medverka. En sådan medverkan ligger äfven i statens intresse. I stora kommuner ligger faran nära, att arbetet i folkskolan blir ett fabriksarbete, och skolan borde dock först och främst vara en uppfostringsanstalt. Fortfarande måste någon myndighet på orten hafva ledningen af skolan; ty den flerklassiga folkskolan är en enhetlig organism, som behöfver en enhetlig ledning. Men denna ledning behöfver ej läggas uteslutande i skolföreståndarens händer, utan en stor del af arbetet bör tillkomma lärarekollegiet. Skolföreståndaren, vid hvars utnämmande hänsyn bör tagas till hans personlighet och takt, tillkommer det att öfvervaka, att kollegiets beslut genomföras. Någon disciplinär myndighet tillkommer honom icke.

Den radikale inledaren förkastade den byråkratiska skolförfattningen och kunde ej gå in på att skolföreståndaren valdes af kommunala myndigheter. Skolföreståndaren borde väljas af och bland de vid skolan anställda lärarna, hans åliggande vore att vara lärarekollegiets ordförande. Där skolföreståndarna i allmänhet äro byråkrater och utan noggrann bekantskap med skolarbetet, måste skolans reform bestå uti att återvinna skolan åt lifvet. Lärarna och föräldrarna äro de krafter, som främja skolväsendet. Skolmyndigheterna måste naturligtvis hafva rätt att pröfva lärarekollegiets beslut; dock måste i dessa myndigheter äfven lärarna hafva sin representant, på det att stellet i skolväsendet måtte försvinna och skolarbetet åter blifva anpassadt efter barnen. I skolmyndigheterna måste äfven föräldrarna hafva sina representanter, och dessa måste hafva rätt att deltaga i behandlingen af alla skolfrågor.

Efter de inledande föredragen uppstod en långvarig debatt, hvori många olika meningar uttalades. Af dessa anföra vi följande: ledningen af och tillsynen öfver skolan bör anordnas enligt parlamentariska grunder, ingen ortsmyndighet utom sko-

lan bör hafva ledning af denna, skolföreståndaren bör hafva makt endast öfver yttre ordningen; föräldrarna äro icke lämpliga företrädare för barnens rättigheter; ledning af och uppsikt öfver skolan böra ej åtskiljas; de böra vara så enkelt anordnade som möjligt; hvarken skolföreståndaren eller kretsinspektören bör äga någon disciplinär myndighet; den disciplinära myndigheten bör tillkomma en af lärare och lekmän bestående korporation.

Slutligen förenade sig flertalet om följande satser:

Tillsynen öfver skolan bör ordnas enligt följande grundsatser: Tillsynen öfver skolan är uteslutande en statens rätt. Ända upp i högsta instansen bör tillsynen ligga i fackmäns händer. Någon ortsmyndighet bör ej få tillsyn öfver skolan. Kretsinspektionen, som bör innehafvas endast af män, som tjänstgjort i folkskolan, bör vara den första inspektionsinstansen för folkskolan.

Med hänsyn till ledningen af skolan antog flertalet följande satser: Den flerklassiga skolan, som enligt sitt väsen ej bör vara ett hopande af själfständiga, bredvid hvarandra bestående afdelningar, utan som i uppfostrings intresse bör vara en arbetsgemenskap med ett och samma mål, måste bilda en enhetlig organism. Den bör förvaltas af lärarekollegiet och en af vederbörande myndigheter tillsatt skolföreståndare. Vid tillsättningen bör ej hänsyn tagas till särskilda aflagda prof utan till den ifrågasatta personens personlighet, insikt och erfarenhet. Skolföreståndaren är skolförvaltningens verkställande organ. Därför tillkommer honom ej någon disciplinär myndighet; ej heller har han rätt att gifva läraren några förhållningsregler med hänsyn till hans förhållanden utom tjänsten. Principenligt bör tillerkännas skolföreståndaren rätt att åhöra öfriga lärares undervisning för att öfvervaka hvad som hör till skolförvaltningens område och tillse, att lärarekollegiets beslut genomföras. Under inga omständigheter bör genom skolföreståndarens ingripande de särskilda klasslärares själfständighet och ansvar begränsas eller hans frihet i metodiskt hänseende inskränkas. Hvarje lärare bör hafva rätt att deltaga i kollegiets öfverläggningar och beslut rörande skolans angelägenheter. —

I sammanhang härmed vilja vi fästa uppmärksamhet på att i Österrike framställt klagomål öfver att i undervisningsministeriet fackmän ej hafva tillbörligt inflytande. Mera skulle man helt visst gagna skolan, om man inrymde åt fackmännen, åt skolarbetets män, afgörande inflytande vid handläggningen af skolans angelägenheter. Den administrativa myndigheten måste mycket bestämdare än nu är fallet skiljas från befattningen med skolans pedagogiska och didaktiska angelägenheter. En studiebyrå borde inrättas, på det man skulle kunna vara i jämnhöjd med reformsträfvandena på undervisningens och uppfostrans områden. Det vore ett misstag, att fackmän endast i utomordentliga fall inkallades för att deltaga i något arbete i undervisningsministeriet. Sådant förhållandet vore i undervisningsministeriet, sådant vore det jämväl i skolmyndigheterna i öfrigt. Fackmännen hade alltför litet att säga i fråga om skolförvaltningen.

Stora äro i sanning de tyska lärarnas kraf på själfständighet i sin ämbetsgärning och på inflytande vid afgörande af skolans angelägenheter. Skulle dessa kraf blifva uppfyllda, då blefve skolan en byråkratisk anordning — en styrelseform, som på detta område är synnerligen olämplig. Vi skola en annan gång gifva oss närmare in på denna fråga. Nu vilja vi endast fästa uppmärksamhet på den åsikten, som förmenar, att de pedagogiskt utbildade skolmännen ej äro de enda fackmännen inom skolans område. Enligt den meningen äro lärare fackmän, då det gäller rent pedagogiska och metodiska frågor; men då fråga är att bestämma, hvad som i de särskilda slagen af skolor bör läsas, då äro lärarna ej ensamma fackmän. Då böra de särskilda yrkenas och ämbetenas män samt vetenskapens idkare hafva ett ord med i laget.

Nu lämna vi tyska lärareföreningens årssammankomst för att sysselsätta oss med ett par på dagordningen stående frågor. Den första gäller folkskoleinspektionen.

Beträffande frågan om folkskoleinspektionens ställning i Österrike synes regeringen på administrativ väg vilja komma därhän, att årligen några inspektörsbeställningar besättas med

män, som nämnas till ordinarie innehafvare af platsen. Småningom skulle man på detta sätt vinna målet, att kretsfolkskoleinspektörerna blefve ordinarie ämbetsmän.

Ur den nya instruktionen för kretsfolkskoleinspektörer i Württemberg anföra vi följande: Inspektören skall årligen i början af sommarhalfåret hålla ett kretsmöte, till hvilket alla kretsens lärare och lärarinnor äro förpliktade att komma. Därjämte skola till mötet inbjudas styresmannen öfver amtet, skolläkaren, medlemmar af skolråden i de särskilda orterna m. fl. Förhandlingarna vid mötet skola hafva till mål att främja det allmänna intresset för folkskoleväsendet. På sensommaren skall en »hufvudkonferens» äga rum. I denna skola lärare och lärarinnor till fyllda sextio år vara skyldiga att deltaga. Vid denna konferens skola speciellare pedagogiska frågor behandlas. Dessutom skall inspektören årligen hålla två möten med icke ordinarie lärare och lärarinnor, som ännu icke varit anställda vid skolan under sex år. Dessa möten hafva till syfte att främja de unga lärarnas och lärarinnornas fortsatta utbildning. För inspektionsområdet skall anordnas ett pedagogiskt läsesällskap, till hvilket hvarje ordinarie lärare och lärarinna skall betala åtminstone 2 mark, och hvarje extra ordinarie minst 1 mark. Till läsesällskapets underhållande erhålles äfven statsanslag. Inspektören skall stå i ständig förbindelse med skolmyndigheter och lärare inom kretsen; öfverallt ingripa rådande och främjande; han skall ock öfva tillsyn öfver enskilda skolor med samma mål som folkskolan. Inspektören skall beifra tjänstefel, som begås af läraren; svårare fel skall han undersöka tillsammans med amtets styresman samt frikänna läraren eller öfverlämna saken till afgörande af öfver skolrådet. Hvert annat år skall han företaga en »hufvudpröfning» i skolorna inom sin krets med undantag af de skolor, som ligga i den ort, där han bor. Dessa behöfver han inspektera endast hvar tredje år. I de skolor, där han under året ej företager någon hufvudpröfning, kan han anställa en kortare inspektion utan föregående anmälan. Undervisningens beskaffenhet skall bedömas icke så mycket på grund af det minnes-

stoff, som barnen tillägnat sig, som på grund af den utveckling, deras själskrafter nått, och de insikter, de arbetat sig till på ett deras formella bildning främjande sätt.

En folkskoleinspektör i Frankrike har utfärdat till lärarna i sitt inspektionsområde ett cirkulär, som synes oss i mer än ett hänseende af stort intresse. Vi anföra därur följande: »I arbeten för mycket; I låten edra lärjungar arbeta för mycket! Jag sätter ej stort värde på skolarbeten, som utförts i arbetsstunden¹ eller i hemmet. Hemuppgifterna borde egentligen helt och hållet afskaffas. I det larm, som uppstår vid utförande af de husliga sysslorna eller vid umgänget människor emellan, sittande böjdt öfver hörnet på ett litet, oändamålsenligt bord, under vintern vid en dålig eller uselt skött lampa kan barnet ej utföra något godt arbete; det måste genom arbete under sådana förhållanden taga skada till sin hälsa och åter glömma bort vanor, som det lärt sig att iakttaga i skolan. Gifven barnen efter skoltiden fritt, på det de må kunna hjälpa föräldrarna genom att utföra åtskilliga små förrättningar; gifven den unga själskraften tid att spänna ut sig och att återhämta sig! Om jag likväl ej helt och hållet förbjuder hemuppgifter, måste jag yrka därpå, att de äro mycket korta: till äfventyrs en eller två små uppgifter: ett läsestycke eller förberedelse för en lärotimme under närmast påföljande dag. Därtill kan äfven arbetsstunden efter den egentliga skoltiden användas.¹ Men hvad finner man ofta. Arbetsstunderna blifva verkliga lärotimmar. Det förekommer, att man förlängt undervisningstiden och börjat den före klockan åtta, ja, till och med att man håller skola på torsdags förmiddag. Mina kära kolleger, tillåten mig att skydda er mot er själfva! Den-na alltför stora arbetsbörda skolen I nödgas betala med er hälsa. I sägen: 'Vi äro starka', men i dag eller i morgon skolen I känna er trötta. Era unga hjälplärarinnor, mina ärade föreståndarinnor, kunna vara betänkligt öfveransträngda, utan att

¹ I åtskilliga franska skolor är det brukligt, att barnen stanna kvar i skolan någon stund efter den egentliga skoltiden, för att förbereda sig för nästföljande dags undervisning.

någon märker det. Därunder kunna, ja, måste äfven era skolflickor lida. 'Men pröfningarna', ropen I mot mig. 'Vi skola ej kunna nå målet!' Jo, I skolen uppnå målet och till och med än mer. Tron I verkligen, att istoppande och fullpropande gagnar till något? Vill man hafva framgång, måste man förstå att förlora tid för att låta efterskänka, söka och finna. I en timme med lugn öfverläggning, då I kanske menen, att man har gått fram alltför långsamt, vinnen I verkligen många timmar, och vinsten skall öfverträffa den, som I skullen hafva erhållit under tio eller ännu flera mönsterlektioner. Alltså: korta hemuppgifter, intet öfverskridande af dagens lärotid och inga lärotimmar på torsdagen.»

I samband med den franske inspektörens cirkulär vilja vi gifva ordet åt en tysk pedagog, som talar om det omfattande, i detalj gående lärostoffet i läroplanerna. »Hvad vinnes», säger han, »med detta öfvermått.» Det skall alstra människor, hvilka redan vid fjorton år skola vara fullkomliga. Att det är omöjligt, inser hvar och en. Det kan ej blifva annat än ett ytligt vetande, en påsmetning. Och det är just det farliga. Där kommer begäret att veta allt och förstå allt, att veta bättre och förstå bättre än andra. Det förhåller sig så, att man i vår tid träffar på endast få människor, som öppet tillstå, att de ej förstå det eller det; som säga, om det eller det kan jag ej fälla några omdömen. Tvärtom. Man talar vidt och bredt om allt möjligt, utan att man har något rätt förstånd om det, hvarom man talar. Detta är en skada för vår tid. Det är en skada för vår skola, i hvilken allt skall läras, så att den, som i kommande tid skulle fråga efter något, måste skämmas. Det alltför omfattande lärostoffet har därjämte med sig det onda, att barnen få leda för att läsa, i stället för att i skolan borde väckas lust att i den följande tiden fortsätta studierna och på egen hand söka utvidga och fördjupa sitt vetande. Det alltför rika lärostoffet blir ett hinder för själskrafternas utveckling.

Alla, som uppgöra läroplaner, böra betänka detta. Både lärare och barn lida af det allt för rika lärostoffet. Den,

som tror, att skolan skall skadas, om lärostoffet inskränkes, bedrar sig. Blevde lärokurserna mindre omfattande, skulle vi få se flera glada barnansikten, och barnens arbetsförmåga skulle blifva större. Mycket af det, som nu skall meddelas i skolan, måste förvisas därifrån. Det kan ju ej vara en skada, att det, som ej kan uppfattas af barnet i den ålder, hvori det befinner sig, strykes bort från läroplanerna.

Beträffande frågan om de folkskollärare, som efter att hafva genomgått seminarium vilja fortsätta sina studier, böra hänvisas till en pedagogisk akademi eller till universitetet, bryta sig nu i Tyskland meningarna mot hvarandra. Vi vilja här nedan redogöra för några framstående pedagogers yttranden härom: Doktor Andree yttrar, att han länge af alla krafter arbetat för att universitetet måtte öppnas för folkskollärare, som vilja af en eller annan anledning fortsätta studierna. Han vore tacksam för att han upplefvat den tid, då i Bayern universitetet komma att mottaga folkskollärare, om äfven med någon inskränkning. De erfarenheter, man i Tyskland vunnit beträffande den ifrågavarande saken, vore hoppgifvande. I hela Tyskland sökte man därför anordna seminarierna så, att undervisning i dem blefve både med hänsyn till form och innehåll likvärdig med den, som meddelades i de högre skolorna. Skulle folkskolläraren för fortsatt utbildning hänvisas till en pedagogisk akademi, komme han från en anstalt med ett speciellt ändamål till en annan af samma slag. Han komme ej i åtnjutande af förmånen att vistas i en gemenskap, hvars medlemmar fullföljde olika mål och hade mycket olika intressen.

Doktor Kerschensteiner har samma åsikt: »För folkskollärarnas utbildning kan han ej tänka sig någon annan anstalt än universitetet eller sådana institut, som stå i närmaste samband med universitetet. Doktor Menman förklarar, att han anser, att universitetet böra öppnas för folkskollärarna. Den, som föredrager framför universitetet en pedagogisk akademi, eller att studiet i pedagogik vid den senare institutionen skulle blifva det centrala vid lärarens fortsatta studier, uppskattar

ej betydelsen för folkskolläraren att få idka universitetsstudier. Viktigare för läraren än mera omfattande pedagogiska studier är det oinskränkta deltagandet i vetenskapliga studier, sådana dessa bedrivas vid universitetet. Endast därigenom kan bristen vid folkskollärarnas utbildning häfvas, nämligen den, att de fått tillägna sig ett redan tillredt vetande, i stället för att med egna krafter hafva fått arbeta sig till sådant. Viktigare än studiet af pedagogiken och åhörandet af pedagogiska föreläsningar måste för folkskolläraren vara denna indirekta pedagogiska verkan, som deltagandet i 'den arbetande och sökande' vetenskapen måste utöfva på honom.»

Professor Rein är jämväl af den meningen, att universitetet böra öppnas för folkskollärare, som eftersträfvat en vidgad utbildning. Men seminarierna böra så anordnas, att de kunna jämföras med de högre skolorna. För det ändamålet böra seminarierna blifva sjuåriga. De första fem åren böra användas för den allmänt vetenskapliga och de två sista för den fackvetenskapliga utbildningen. Men af vikt är, att seminarierna erhålla en lärarekår, som är tillbörligt utbildad för sin uppgift.

Doktor Robert Rissmann åter talar för en pedagogisk akademi. Den pedagogiska akademien skall, när den blir fullt färdig, vara en högskola i pedagogik i den moderna pedagogiken, både i teoretiskt och praktiskt hänseende. Den skall omfatta läroämnets alla väsentliga sidor. Å ena sidan skall den arbeta för den pedagogiska vetenskapens utveckling; å den andra skall den bereda tillfälle åt de lärare, både akademiskt bildade och seminariebildade, som vilja eftersträfvat en högre utbildning, att genom studier och deltagande i akademien praktiska arbeten förvärfva sig kännedom om den pedagogiska vetenskapens och den pedagogiska verksamhetens nuvarande ståndpunkt.

Den pedagogiska akademien bör förläggas till en universitetsstad och bör, utan att upphäfva sin självständighet, träda i förbindelse med universitetet. Detta är nödvändigt. Pedagogiken måste ju stå i kontakt med andra vetenskaper, ty an-

nars skulle den sjunka ned till innehållstomt schema. Dessutom komma helt visst de flesta af dem, som vilja studera vid akademien, att vara sådana, som studera vid universitet. Akademien måste vara själfständig, enär det är ett oundgängligt villkor för pedagogikens utveckling såsom vetenskap att vara oberoende af icke endast partipolitik och byråkrati utan ock af teologiska och filosofiska läromeningar. Särskilda anstalter för studier af teoretisk och praktisk pedagogik bredvid universitetet hafva redan förekommit och förekomma ännu.

Carl K—n.

18.

Folkskolorna i Linköpings stift år 1836.

Som väl varje bidrag till kännedomen om vårt folkskoleväsendes utveckling bör äga ett visst intresse för folkbildningens vänner, må här med ledning av uppgifter i Linköpings konsistoriums ämbetsbrev N:o 7 för år 1837 lämnas en översikt av folkskolorna inom Linköpings stift det närmast föregående året. Inom domkapitlet funnos vid den tiden flera för folkundervisningen intresserade ledamöter, såsom t. ex. lektorn i matematik A. F. Sondén. Även dess chef, biskop J. J. Hedrén, visade sig vara vän också till denna gren av undervisningsväsendet. Domkapitlet sade sig velat lämna prästerskapet ifrågavarande meddelanden »i avsikt att, då en god början med sådana skolors anläggning redan är även inom detta stift gjord, densamma måtte i övriga församlingarna, så fort tillfällen därtill efter förmåga och särskilda lokala förhållanden kunna beredas, leda till efterföljd».

Skolornas namn.	Stiftelse- år.	Växel- under- visnings- införande.	Barnens antal vid slutet av år 1836.		
			Gos- sar.	Flic- kor.	Sum- ma.
Finspongs bruksskola	175—	1830	27	18	45
Säby sockenskola ¹	1770	—	8	2	10
Eksjö växelundervisningsskola	1795	1825	32	19	51
Palmgrenska skolan i Västerlösa . . .	1801	1829	48	42	90
Fogelviks skola vid Hornsberg i Tryse- rum	1813	1819	73	37	110
Vists sockenskola	1813	1835	40	10	50

¹ Enligt skoldirektionens beslut den 16 okt. 1736 skulle växelundervisningsmetoden införas där.

Skolornas namn.	Stiftelse- år.	Växel- under- visnings införande.	Barnens antal vid slutet av år 1836.		
			Gos- sar.	Flic- kor.	Sum- ma.
Söderköpings fattigskola	1820	1820	17	3	20
Ljungstedtska friskolan i Linköping ¹	1824	1824	108	—	108
Västerviks växelundervisningsskola .	1824	1825	42	10	52
Ebersteinska skolan i Norrköping . .	1825	1825	112	—	112
Renströmska skolan i Regna	1825	—	30	20	50
Tjällmo sockenskola	1825	—	23	15	38
Adelövs »	1826	1834	13	7	20
Flisby ambul. växelundervisningsskola	1826	1833	39	26	65
Solberga »	1826	1833	51	24	75
Höreda »	1827	1827	29	35	64
Skedevi sockenskola	1827	1829	26	8	34
Ö. Ny »	1829	1834	16	1	17
Rogslösa »	1830	1832	56	9	65
Ödeshögs »	1831	1831	17	13	30
Vånga ambulatoriska sockenskola . .	1832	—	17	7	34
Ö. Ryds »	1832	—	—	—	31
Gistads sockenskola	1833	1833	47	28	75
Linderås växelundervisningsskola . .	1833	1833	18	14	32
Eds bruksskola	1834	1834	31	8	39
Gusums »	1834	1834	13	11	24
Ö. Husby sockenskola	—	1834	32	7	39
Kvillinge »	1834	1834	—	—	—
Risinge »	1834	1835	23	17	40
Gammalkils »	1835	1835	22	6	28
Slaka »	1835	1835	74	33	107
Sonstorps bruksskola i Hellestad . .	1835	1835	21	17	38
Vadstena fattigskola	1835	1835	26	13	39
Hults bruksskola i Kvillinge	1836	1836	—	—	—

¹ Dessutom fanns i staden sedan år 1831 en flickskola, där 50 barn undervisades efter nämnda metod; jämväl en söndagsskola, där handtverks-
lärlingar och gesäller kunde bekomma undervisning.

Utom dessa nu nämnda skolor funnos vid ifrågavarande tid i Norrköping: Gustavianska barnhusskolan, med av Kungl. Maj:t 1777 stadfäst reglemente, Swartziska friskolan, med av Kungl. Maj:t 1772 stadfäst reglemente, Ebersteinska söndags-
skolan, med särskild lärare, enligt det reglemente, som Kungl. Maj:t stadfäst 1825. I Östra Stenby existerade den s. k. Hunterska sockenskolan, med av domkapitlet 1794 fastställd läs-
ordning.

Utan tvivel funnos ännu flera skolor, ehuru deras tillvaro ej hunnit komma till konsistoriets vetskap. Det antyder själv sannolikheten därav genom att i det här citerade ämbetsbrevet anmoda herrar pastorer att inkomma med meddelande därom, i händelse några skulle finnas, som icke blivit upptagna i den här nämnda förteckningen. I prästerskapets uppgifter 1814 till uppfostringskommittén nämnas flera, som icke förekomma i det nämnda ämbetsbrevet. Åtskilliga av dem hade väl skattat åt förgängelsen. Ingen lag tvang församlingarna att hålla dem vid makt, och det inträffade nog, att de tröttnade vid kostnaderna för dem, hur minimala de än voro, men å andra sidan kan man förmoda, att skolor, som mer eller mindre voro baserade på donationer, ännu fortlevat, änskönt de saknas i 1836 års lista. De uppgifter, som där lämnas för vissa skolors stiftelseår, stämma icke med dem, som ingingo till uppfostringskommittén 1814, men detta torde kunna förklaras därav, att en del av de skolor, som då existerade, hade en mera tillfällig tillvaro och blevo först senare återupprättade och fullt organiserade.

Av intresse är att beakta, hurusom flertalet skolor 1836 anträffades i stiftets nordliga och sydliga delar, det vill säga i dess folkfattigare bergs- och skogstrakter, medan i den mera välburgna och tätare befolkade slättbygden deras antal var färre, vilket törhända något sammanhänger med det mera livliga och vakna folklynne, som möter en i de förstnämnda bygderna. I dessa voro ock belägna flera bruk, såsom Sonstorp, Hult, Finspong, Gusum och Ed, vilkas barnskaror manade ägarna att vidtaga åtgärder för barnens undervisning i ordnad skola.

Att intresset för folkundervisning var vid ifrågavarande tid

i tillväxt inom stiftet, synes framgå av den anförda tabellen. Under vart och ett av de år, som lågo närmast det berörda, framväxte en eller flera folkskolor. Opinionen bland de tänkande mögnade för den reform i folkundervisningsväsendet, som så livligt dryftades av ständerna vid 1840—1841 års riksdag, och som reglerades genom Kungl. Maj:ts nådiga stadga om folkundervisningen av den 18 juni 1842. I de djupa lederna fortlevde dock länge obenägenhet för denna reform.

Vid en blick på den anförda tablån över skolorna 1836 lägger man lätt märke till, att barnantalet ingalunda var störst i de största och folkrikaste socknarna. Lämna man ur räkningen skolorna i Linköping, Norrköping och i Sveriges äldsta Växelundervisningsskola, den i Fogelvik, träffar man flera av de mest besökta skolorna i församlingar med relativt liten folkstock, såsom t. ex. i Slaka, Västerlösa och Gistad, ett förhållande, som härrör av det mera betydande intresse, som folkundervisningen tillvunnit sig där. Likaledes måste man beakta, hurusom flickornas antal allestädes var ringare i skolorna än gossarnas. Ännu vid den tiden hade man ej fattat, att flickornas behov av allmänbildning var lika trängande som hos deras jämnåriga av det andra könet. Därför funnos folkskolor, där det kvinnliga elementet t. o. m. totalt saknades.

G. W-g.

19.

Tolkningen af § 31 mom. 4 i Seminariestadgan.

Förestående moment lyder: Ingen må under samma år mer än en gång undergå inträdespröfning till seminarium. (K. kung. d. 9 dec. 1898.)

Häraf hafva vid tillämpningen olika tolkningar förekommit vid olika seminarier. Det händer ej sällan, att inträdessökande deltaga i skrifningarna vid inträdespröfningen på våren vid ett seminarium, men då dessa ej lyckas bra, afbryta pröfningen för att sedermera till hösten försöka med ny inträdespröfning vid ett annat seminarium.

Det är nu fråga om huruvida dessa hafva rätt att på hösten undergå ny inträdespröfning. Enligt vårt förmenande äga de det icke, ty de ha i själfva verket undergått inträdespröfning, i det resultatet, om de fortsatt pröfningen, blifvit, att de underkänts på grund af skrifningarna, och det är ett kringgående af författningen, om de ånyo försöka få deltaga i pröfning under samma år.

Då vi veta, att en och annan seminarierector hyllar den åsikten, att förnyad pröfning är tillåten för elever, som endast deltagit i skrifningarna, vore det af vikt, att i stadgan bestämdt angäfvos, hvilken meningen är. Där kunde orden »helt eller delvis» inskjutas före »undergå inträdespröfning till seminarium».

Vid de flesta seminarier hålles numera inträdesexamen vid vårterminens slut, men vid några är den ännu förlagd till höstterminens början.

J. F. B.

Folkskoleseminariernas årsberättelser.

Enligt Kungl. Cirkuläret den 27 maj 1898 skola årsberättelserna för folkskoleseminarierna hvar annat år tryckas, medan hvarannat år en skriftlig årsberättelse skall inlämnas. Det år, då årsberättelsen tryckes, skall denna innehålla äfven en sammanfattande redogörelse för det närmast föregående läsåret.

Då numera årsredogörelser för folkskolor i större och medelstora städer hvarje år utgifvas från trycket, vore det verkligen önskligt, att anslag beviljades till tryckning af seminariernas årsberättelser hvarje år. Ty utom det myckna arbete, som redogörelsens skrifvande i två exemplar medför, blir det ena årets redogörelse ej tillgänglig för andra än k. ecklesiastikdepartementet, konsistorium och det egna seminariets lärare. Det är 100 kr. om året eller tillsammans 200 kr., som nu anslås åt tryckningen, och ett anslag af ytterligare 100 kr. årligen blir ej någon stor summa för rikets 15 seminarier.

Måhända har seminariekommittén afgifvit förslag i sådant syfte.

Litteratur.

Svenska folkskolan efter år 1842 av *Gottfr. Westling*, f. d. seminarierector, fil. d.r.

Författaren har förut (år 1900) utgifvit »Huvuddragen av den svenska folkundervisningens historia», hvori han mera kortfattadt behandlar tiden efter 1842. Som denna tid isynnerhet bör intressera oss, har han nu lämnat en mera utförlig historik öfver folkskolans utveckling efter den första folkskolestadgans tillkomst.

Boken är fördelad i två delar, af hvilka den förra utgör en allmän historisk öfversikt af folkskoleväsendets utveckling efter 1842, och den senare behandlar enskilda viktigare moment rörande folkundervisningen. Den förra delen sönderfaller i följande afdelningar: Folkskolans grundläggningstid (Växelundervisningsperioden 1842—omkr. 1862), Nydaningstiden (omkr. 1862—1882), Normalplantiden under åren 1882—1900, Kort överblick över utvecklingen intill 1911.

Den första af dessa perioder har för oss det största intresset, ty vi få där se, huru folkskolan från en ringa anspråklös början oaktadt alla brister, som vidlådde den, och allt motstånd, den från olika håll fick röna, småningom arbetat sig fram. Många intressanta punkter beröras här. Vi få göra bekantskap med Anders Oldberg, förf. af Hemskolan och den första metodiken för undervisningen i folkskolan, Herman Ekendal, O. E. L. Dahm, Thorsten Rudenschiöld, kapten L. W. Kylberg och andra personer, som skarpt kritiserade folksko-

lan, sådan den i början gestaltade sig, och verkade banbrytande för en ny ordning. Meddelaren af dessa rader erinrar sig väl från sina tidigare år det möte, som hölls af kapten Kylberg på hans egendom Sätenäs i Västergötland, då Rudenschiöld var närvarande. Ett stort antal lärare voro där samlade, men de tycktes i allmänhet ej vara benägna att lyssna till de idéer, som Kylberg och Rudenschiöld verkade för. Betecknande för folkskollärarnas mening är följande yttrande af läraren i anmälares hemförsamling: »Ja, se Rudenschiöld äro de emot alla.»

I den senare delen, som är den mest omfattande, redogöres utförligt för olika slag af skolor, deras ledning och undervisning, lärotider, lärare, lokaler, möbler och inventarier, hygien m. m. Till sist talas om förordnandet af folkskoleinspektörer år 1861 och inrättandet af en byrå för folkskoleärenden. Af särskild betydelse för undervisningen, är hvad förf. nämner om de olika läro- och öfningsämnenas behandling under olika tider; man får där en liten historik öfver folkskolemetodikens utveckling.

Författarens vana vid historiska forskningar och hans kända noggrannhet därvid utgöra en borgen för att man kan lita på hans uppgifter. Det man möjligen skulle ha önskat, är ett något noggrannare angifvande af källorna; nu är det förnämligast läraretidningar, han hänvisar till.

Framställningen är mycket objektivt hållen och bör därför kunna tillfredsställa olika läger på folkskolans område.

Då det för hvar och en skolman, särskildt för dem, som ha något att skaffa med folkundervisningen, bör vara af vikt och intresse att närmare taga reda på vår folkskolas utveckling under perioden i fråga, så hänvisas till läsning af rektor Westlings historik, som erbjuder ett mycket godt tillfälle därtill.

Den Daglige Undervisnings Form. Kortfatted Didaktik ud fra Praksis af *Dr. Ernst Kaper*, Rektor ved Ordrup Gymnasium. 2:den, en Del forandrede, Udgave. København og Kristiania, Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1911.

Förf., som har en mångsidig erfarenhet såsom skolman, utgaf år 1902 under ofvannämnda titel tre afhandlingar, som enligt hans egna ord »optager den pedagogiske Droftelse på det punkt, hvor den videnskablige Pædagogik sædvanlig standser». Förf. har besökt skolor i Sverige, Norge och Danmark och kommit i beröring med ett stort antal skolmän, bland hvilka han med tacksamhet omnämner rektorerna Almqvist och Wærn.

Först förekommer en inledning med följande innehåll: Den danske Skoles Fortrin og Skyggesider. Fremstillingens Art og Øjemed. Læreruddannelsen. Formel og materiel Uddannelse. Skole og Hjem. Lærerens idealitet. Den enkelte Lærers Selvstændighed.

Den första afhandlingen besvarar frågan: »Hvorledes bør den daglige Undervisning anlægges?» Den andra redogör för »Spørgsmål og Svar i Undervisningen», och i den tredje meddelas »Nogle Overvejelser angående disciplinære Forhold.»

Förf. röjer en vacker och opartisk blick för hvad som rör skolan. Därom vittnar först hans framställning om den danska skolans förtjänster och skuggsidor. Hvad de förra beträffar, har Danmarks lärarekår klart för sig, att den enskilde lärarens inflytande på den enskilda eleven är en afgörande faktor i skolarbetet. »Den jævne og fornøjelige Omgangsform, som falder oss Danske naturligst, er netop den Form, Barnenaturen kræver for at kunne udvikle sig frit og selvstændigt.» De olika skolförmernas administrativa ordning har också varit gynnsam för utvecklingen af ett godt förhållande mellan lärare och lärjungar. En sådan »Intimitet» står för förf. såsom den danska skolans väsentligaste kännemärke. Intressant och väckande är hvad som nämnes om den »Idealitet», lärarearbetet fordrar af sina utöfvare, samt om disciplinära medel för nybörjare på lärarebanan och om lärarens förhållande till eleverna. För öfrigt beröras en mängd frågor, som äro af vikt att komma till klarhet om, för att skolarbetet må hafva framgång.

Bokens utstyrsel är, såsom vanligt från Gyldendalske Boghandel, nätt och trefflig.

Johann Friedrich Herbarts Pædagogik. Med en kritisk Fremstilling av dens Grundlag, hans Psykologi og Etik, av *Einar Aas*, C. R. Bestyrer av Sandnes komm. høiere Almen-skole og Inspektør ved Folkskolen sammesteds. G. E. C. Gads Forlag. København 1911.

Herbart intager en så framstående plats i pedagogikens historia, att hvar och en, som studerar pedagogik, måste taga kännedom om hans åskådning och grundsatser. Herbarts psykologiska system är för den oinvigde tämligen svårfattligt, hvarföre en mera populär framställning däraf är välkommen. Inom pedagogiken har Herbart gifvit upphof till en läroplan, som blifvit metodiskt utarbetad af Ziller och praktiskt genomförd af prof. Rein i Jena. Denna läroplan har visserligen, där den tillämpats, betydligt modifierats, men det är dock på grundvalen af Herbarts åskådning, som förändringarna vidtagits. Äfven där den icke antagits, spåras dess inflytande, så t. ex. i den nu vanliga gången vid en lektion.

Förf. till föreliggande arbete gör en sammanfattande framställning af Herbarts psykologi, etik och pedagogik. Det är, såsom ofvan är antydtt, ej lätt att på ett populärt sätt meddela grunddragen af Herbarts psykologi. Förf. har sökt klargöra det väsentliga däri, ehuru därvid ännu större enkelhet varit önskvärd. Då Herbart anser föreställningen vara sjäslifvets centrum, komma känslan och viljan ej att intaga den ställning, som de ha i den nyare psykologien, och den herbart-ska psykologien torde numera ej följas vid några läroanstalter.

Herbarts stora förtjänst är, att han satt pedagogiken och psykologien i nära samband med hvarandra. Det är ur de psykologiska lagarna, som pedagogikens regler härledas. I detta afseende var det i några årtionden stor brist i vårt land, i det den psykologiska kurs, som genomgicks, ej ställdes i något väsentligt sammanhang med pedagogiken.

Förf. redögor på ett ganska ingående sätt för innehållet i de olika delarna af Herbarts pedagogik. I den sista afdelningen af boken: »Vurdering av Herbarts Pædagogik», talas bland annat om Kant, Spinoza och Herbart, Herbart och Pes-

lalozzi, Herbarts och andra uppfostringsidealer. Det är många intressanta iakttagelser, förf. här gör.

Herbarts förnämsta pedagogiska arbeten äro »Allgemeine Pädagogik» och »Umriss pädagogischer Vorlesungen». Förf. har hufvudsakligen följt Umriss men äfven tagit hänsyn till Allg. Pädagogik.

Då vi på vårt spår ej äga någon utförligare sammanhängande framställning af Herbarts pedagogik (Herbarts »psykologiska grundtankar» ha i denna tidskrift blifvit utvecklade af prof. F. v. Schéele), har förf. — då norsk-danska språket torde kunna läsas af de allra flesta lärare — gjort pedagogikens studium en stor tjänst, i synnerhet som det är på pedagogikens område Herbart skrivit så mycket, som är förträffligt.

Jämförande tysk-svenska ordlistor med kortfattade regler av *P. Rödström*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 60 öre.

Undervisning i tyska språket förekommer numera, vad skolvärlden beträffar, ej blott inom de allmänna läroverken och de högre flickskolorna. Som bekant har nämligen studiet av detta språk införts äfven i en del överbyggnader på den egentliga folkskolan, liksom ock vid några seminarier frivilliga kurser i detta ämne blifvit anordnade. Under sådana omständigheter torde en anmälan av ovanstående arbete i denna tidskrift vara på sin plats.

Bokens författare har genom sina tidigare skrifter gjort sig känd såsom en lärd och intresserad klassisk filolog. I detta sitt senaste arbete åter framställer han »till skolornas tjänst» vissa resultat av de undersökningar, som blifvit gjorda på ett av den moderna lingvistikens fält. Det utgör nämligen en kortfattad exposé av de ljudlagar, som, då man jämför svenskan och den yngre nyhögtyskan, faktiskt visa sig vara gällande. Denna sin uppgift har han löst på följande sätt: Inledningsvis lämnar han en översikt av den germanska språkfamiljens olika förgreningar. Genom denna översikt förkla-

ras den frändskap mellan de nyss angivna språken, som visar sig däri, att i det senare av dem en stor mängd ord »hava alldeles samma utseende som de motsvarande i vårt modersmål». Härpå följer bokens huvudavdelning. I denna framställer han de för såväl konsonanterna som vokalerna framträdande ljudlagarna, varjämte han i anmärkningar berör de viktigaste undantag, som i varje särskilt fall äro att beakta. De konsonantiska lagarna äro inalles tolv. Av dessa gälla de fem första konsonanter i ställning av uddljud och de sju följande konsonanterna, fungerande såsom inljud och slutljud. De vokalisiska lagarna åter äro inalles fyra. Såsom avslutning bifogar han en kort redogörelse för dels de indoeuropeiska språken, dels den germanska och den högtyska ljudskridningen.

Rikta vi nu vår uppmärksamhet på den metod, förf. i sin exposé av nu angivna språklagar följt, så finna vi, att han med synnerlig noggrannhet ställt sig den moderna pedagogikens krav på detta område till efterrättelse. Varje regel är på samma gång kort och lättfattlig. Härigenom bildar lektor Rödströms bok en behaglig motsats till åtskilliga språkliga läroböcker av äldre datum och typ, vilkas regler voro dels onödigt långa, dels åtminstone för barn svårförståeliga. Härtill kommer, att förf. illustrerat varje regel genom en mångfald exempel, som i det allra närmaste undantagslöst utgöras av i det bildade svenska och tyska nutidsspråket allmänt förekommande ord. Men en sådan exempelsamling är oförnekligen i två hänseenden betydelsefull. Å ena sidan få nämligen reglerna en mångsidig belysning, å andra sidan har nybörjaren härav den fördelen, att genom de anförda exemplen hans ordförråd vinner en lika behövlig som avsevärd ökning. Det är emellertid ej blott reglerna, som försetts med en mångfald exempel, utan detsamma gäller proportionsvis även i fråga om undantagen. Bemärkas må dock, att reglerna föregå exemplen. — Vidare får anmälaren beteckna denna framställning av nu åsyftade språklagar såsom jämväl i det hänseendet förtjänstfull, att förf. bifogat en mängd sammanställningar av svenska och tyska ord, i fråga om vilka han fordrar, att lärjungen

skall övertänka, huru många och vilka ljudlagar i var och en av dem äga sin tillämpning. Gör man sig nämligen mödan att besvara dessa spörsmål, så får man därigenom anledning till en mångsidig repetition av det förut inhämtade, och att en dylik repetition skall befästa ens lingvistiska vetande, lär väl ej kunna bestridas. — Och slutligen anser sig rec. böra framhålla, att korrekturläsningen är synnerligen omsorgsfull, ity att, såvitt han kunnat finna, blott på två ställen tryckfel förekomma, nämligen sid. 18 rad. 5 nedifr. (*gud* i st. f. *Gud*) och sid. 20 rad. 15 nedifr. (*per* Bolz i st. f. *der* Bolz). Huru många skolböckers användbarhet har icke just på grund av tryckfelen blivit i rätt avsevärd grad förminskad! Men denna dom drabbar åtminstone icke lektor R:s bok.

Detta å ena sidan. Å andra sidan må även följande påaktas.

Då förf. genom sina exempelsamlingar haft för avsikt att illustrera de vid jämförelse mellan svenskan och den yngre nyhögtyskan framträdande ljudlagarna, så är det ju helt naturligt, att han vid översättningen av de tyska orden begagnat sådana svenska, genom vilka dessa olika ljudlagars förefintlighet klart och tydligt bekräftas. Utan tvivel är det emellertid förf:s mening, att hans bok skall kunna sättas i händerna även på *nybörjare*. Men för deras räkning hade det varit önskligt, att en del tyska ord blivit försedda med en tydligare översättning än den, man i boken påträffar. Det låter nämligen tänka sig, att nybörjaren, då han t. ex. (sid. 9) läser: *schlecht*, *slät* (*dålig*), (sid. 10) *schnell*, *snäll* (*hastig*) och *springen*, *springa* (*hoppa*), antar det förra utav de på varje ställe anförda svenska orden utgöra den egentliga översättningen och det senare angiva endast en bibetydelse. Ävenså är det ej otänkbart, att han tror *der Bube* (sid. 15), *der Tisch* (sid. 13 och 17) och *das Zimmer* (sid. 12, 21 och 30) blott betyda resp. *boven*, *disken* och *timret*. För mera försigkomna lärjungar däremot är det nu påpekade givetvis utan betydelse.

Då lagarna för konsonanter såsom *begynnelse*ljud skola genom exempel belysas, torde det få anses tämligen överflö-

digt att anföra såväl ett substantiv som det mot substantivet svarande verbet, i synnerhet om stammen i det senare icke genom omljud skiljer sig från det förras. Denna överflödiga utförlighet påträffar man emellertid här och var, t. ex. (sid. 8) *der Schall* — *schallen*, *der Schein* — *scheinen* o. s. v. Helt annat blir naturligtvis förhållandet, när det är fråga om exempel på lagarna för såsom *inljud* eller *slutljud* stående konsonanter.

Vidare har enligt rec:s mening ej i alla hänseenden full konsekvens iakttagits. Bl. a. ha i ett par av anmärkningarna de därstädes förekommande orden kursiverats, i de andra åter icke. Bäst hade nog varit, om alla nu avsedda ord blivit kursiverade. — Därjämte fordrar konsekvensen, att, när å sid. 25 dubbelt genus anges för ordet *Bauer* (= bur), detsamma å sid. 13 iakttagits med avseende på ordet *Teil*. — I analogi med not. 1 å sid. 28 hade ock till rad. 1 och 2 nedifr. å samma sida, d. v. s. till *zwei* och *zähmen*, bort ansluta sig en not, så lydande: Se I, A, Reg. 2 (sid. 11).

Slutligen vill rec. fästa uppmärksamheten på följande enskilda ord:

Sid. 9 rad. 7 uppifr. står: *der Schütze, skytten*; tydligare: *der Schütz(e), skytten*; *die Schütze, skytteln*. — Sid. 12 rad. 7 uppifr. står: *die Zinnen, tinnarna*; varför pluralisformen? — Sid. 13 rad. 2 nedifr. står: *das Tor, die Tür, dörren*. I rec. tillgängliga tyska lexika översattes *das Tor* endast med *porten*. — Sid. 14 rad. 3 nedifr. står: *die Pfirsich*; fullständigt: *die Pfirsich(e)*. — Sid. 24 rad. 14 uppifr. står: *die Pein*; ordet är mindre brukligt.

Enligt vad av det sagda framgår, är det endast mindre betydande anmärkningar, som rec. haft att göra, och totalomdömet om lektor R:s bok blir, att han i stort sett löst sin uppgift på ett förträffligt sätt. Förvisso skall ock arbetet av skolmän erkännas äga sitt stora värde såsom en komplettering av de vanliga tyska skolgrammatikernas framställning av ljudläran. Särskilt får man enligt rec:s mening vara förf. tacksam för den översikt av de indoeuropeiska språken samt av den

germanska och den högtyska ljudskridningen, som han i form av tillägg bifogat sin redogörelse för de ovan omnämnda ljudlagarna. En dylik översikt bör nämligen bliva till stort gagn såväl för den språkligt intresserade ungdomen i allmänhet som särskilt för dem, vilka i framtiden skola ägna sig åt studier av klassiska språk. Ty därigenom vidgas de lingvistiska vyerna, så att man redan på skolbänken lär sig i någon mån fatta den sanningen, att även på det språkliga området en storartad utveckling gjort sig gällande, en utveckling, vars gång genom årtusendena forskningen lyckats upptäcka, och vars lagbundenhet den åtminstone på de flesta punkter lyckats uppvisa.

Läsning för svenska folket. Häft 3, 1911. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Innehåll: Ett besök i Berchtesgaden och ett par sägner från Alperna af *Elias Grip*; Lästadianerna förr och nu, af *Viktor Södergren*; Kort öfversikt af järnhandteringen. Historisk och nutida gestalt af *Nils Kjellberg*; Telegrafering utan tråd af *Martin Jansson*; En insänd uppsats.

Häft 4. 1911.

Föreläsande häfte, det sista för året, innehåller följande mycket läsvärda artiklar: Fredrik Ferdinand Carlson. Uppfostraren, statsmannen, häfdatecknaren; Genom Tyskland till Frankrike af *B. O. Aurelius*; Sveriges strömmar och vattenkrafter. En populär framställning af *Nils Kjellberg*.

Pedagogisk Tidskrift. H. 10, 1911.

Den danske Realskole. N:r 12 (15 november), 1911.

Bog og Naal. Oktober och november 1911.

C. A. Bergström, Den kristna Tros- och Sedeläran i läseboksform, I: 2 (Buden). Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911.

Anmodad att recensera den för någon tid sedan utkomna del av ovannämnda arbete, i vilken dekalogen behandlas, går jag med nöje att fullgöra detta uppdrag. Till en början får jag då hänvisa på den recension av det föreliggande arbetets första del, som återfinnes i häftet 1 av denna tidskrift för år 1910. Samma förtjänster, som denna del äger, tillkomma nämligen även den senast utgivna delen. Detta innebär i *formellt* avseende, att boken utgör en med i marginalen anbragta *underrubriker* försedd och alltigenom i *sammanhängande form* samt i ett såväl *enkelt* som *värdigt språk* framträdande utveckling av de tio buden. Något »innehållssammandrag» har förf. emellertid ej låtit inflyta i denna del av sitt arbete, men ett sådant skall utkomma såsom ett särskilt häfte. Vad åter de *reella* förtjänsterna beträffar, vill rec. i främsta rummet sätta de väl valda och synnerligen talrika *bibelcitaten*. Då man ju i allmänhet enligt nutidens pedagogiska åskådning bör söka så långt möjligt är, föra ungdomen fram till »vetandets källor», så torde det få anses helt enkelt nödvändigt, att en översikt av »den kristna tros- och sedeläran» från början till slut ej blott är byggd på utan ock undan för undan innehåller citat ur eller åtminstone hänvisningar till den hel. skrift, som härvidlag för den lutherske kristne utgör »vetandets källa». Detta har också pastor Bergström med största omsorg beaktat. Och visserligen är detta en förtjänst, som bör särskilt betonas, i synnerhet som de åberopade bibelorden äro *inarbetade i den fortlöpande framställningen* och ej anförda, så att säga, i klump före eller efter den utveckling av de olika buden, som förf. givit. Även för de talrika citaten ur *psalmboken* är förf. värd allt erkännande. Och slutligen bör såsom något värdefullt i denna bok antecknas, att förf. haft blicken fäst på *livet*, sådant det i *våra dagar gestaltar* sig runt omkring oss, och jämväl riktat barnens uppmärksamhet på nutidslivet i samma mån, som han funnit en utveckling av dess frågor vara för det unga släktet å ena sidan viktig, å andra sidan fattbar. På så sätt blir kristendomsundervisningen i bästa mening »praktisk».

Emellertid nödgas rec. också påpeka ett och annat i denna

bok, som ej motsvarar de fordringar, man bör ställa på en läro-utveckling, som är i främsta rummet avsedd för *barn*. — Vad nu först och främst de i boken förekommande *tryckfelen* beträffar, så anser sig rec. ej behöva förteckna dem, alldenstund förf. tillkännagivit det vara sin avsikt att bifoga en tryckfelslista. Ej heller kan rec. anse det lämpligt att upptaga tidskriftens utrymme med en förteckning över i arbetet anträffade avvikelser från för bruket av *skiljetecknen*, speciellt *komma*, nu för tiden inom skolorna gällande bestämmelser. Men väl får han härmed uttala såsom sin bestämda åsikt, att barnen i alla sina skolböcker böra ej blott i fråga om stavning utan även i fråga om skiljetecknens bruk få se tillämpning av alla regler, som de genom undervisningen inhämtat och själva äro förpliktade att ställa sig till efterrättelse. — Med hänsyn till de i marginalen anbragta *underrubrikerna*, om vilka ovan framhållits, att de höra till bokens förtjänster, måste rec. påpeka följande. Där till ett bud en inledande framställning givits — och en sådan förekommer, strängt taget, vid alla buden utom 1:sta och 8:de — hade det för tydlighetens skull varit önskvärt, att *inledningen* på ett i ögonen fallande sätt blivit *skild* från den egentliga *utvecklingen*. Detta har emellertid iakttagits endast med avseende på 4:de budet. Vidare hade vid utvecklingen av de särskilda budens bägge sidor *samma termer* överallt bort användas, nämligen termerna »förbudet» och »befallningen». Men så har icke skett i fråga om 2:dra budet, vars båda sidor angivas med uttrycken: »I Missbruk av Guds namn» (sid. 10) och »II) Om det rätta bruket av Guds namn» (sid. 14), 3:dje budet, i vars utveckling underrubrikerna: »Att hålla Guds ord heligt» (sid. 21) och »Ohelgandet av vilodagen» (sid. 23) beteckna resp. »befallningen» och »förbudet», samt 4:de budet, vid vars behandling det, som hör till förbudet, inarbetats i det, som avser det ifrågavarande budets befallande sida.

Slutligen märkas på tal om underrubrikerna å sid. 87—89 tvenne *inkonsekvenser*. Dels har nämligen blott det första momentet av »den egentliga högmässan» betecknats med en (romersk) siffra, dels vore väl termen »avslutningen» såsom

svarande mot »inledningen» (sid. 87) mera lämplig än termen »böneavdelningen» (sid. 89) och detta så mycket mer, som ju även »inledningen» i viss mån är en »böneavdelning». För övrigt borde väl förf., sedan han omnämnt, att »böneavdelningen» avslutas med Herrens bön: Fader vår», hava satt en särskild underrubrik för det återstående partiet av högmässan (lovsägelsen och välsignelsen). — Taga vi nu i betraktande det *sätt*, varpå förf. *ordnat* sitt rika och värdefulla material, så finna vi, att jämväl med avseende härför en och annan inkonsekvens i hans arbete förekommer. Till en början borde väl de särskilda budens *ordalydelse* hava *överbalt* återgivits på *samma ställe*, d. v. s. enligt rec:s mening helst omedelbart efter angivandet av budens nummer. Detta har emellertid iakttagits endast i fråga om 1:sta, 2:dra, 6:te och 8:de budet. Huru 3:dje, 9:de och 10:de buden lyda, få barnen veta i resp. inledningar, och, noga taget, gäller detta även 4:de budet, under det 5:te budets ordalydelse återfinnes i avdelningen om »förbudet» (sid. 43) och 7:de budet återgives i det parti, som avhandlar den i detta bud givna »befallningen» (sid. 57). Vidare talas i den del, som tydligen utgör inledning till utvecklingen av 6:te budet, å sid. 50 ej mindre om »makarnas plikter» (enligt kyrkohandboken) än ock »om otrohet i äktenskapet». Men det förra utav dessa moment hör oförnekligen till »befallningen», det senare åter till »förbudet» i detta bud. Dessutom kan det med skäl sättas i fråga, huruvida det ej varit minst lika lämpligt att i texten inarbeta de olika »bilagornas» innehåll som att sätta det efteråt. Ty dels är den längsta bilagan föga över tre sidor, dels anses »bilagor» i allmänhet såsom tillägg av (relativt) underordnad betydelse, vare sig det i verkligheten så förhåller sig eller ej. Och för övrigt är det väl åtminstone önskligt, att barnen i ett sammanhang få veta *allt*, vad de i en viss fråga böra inhämta. — Slutligen måste rec. tillstå, att han på flera ställen ej kunnat upptäcka någon konsekvens i förekommande *kursiveringar* eller anledningen till att sådana blivit gjorda. — Utom det ovan sagda äro även följande *enskildhe er* att bemärka:

Sid. 2. Formerna »bedit» och »tillbedit» (resp. rad. 16 och

13 nedifr.) godkännas ej av Svenska akad. ordl. — *Sid. 3.* »Den rike mannens» avgud (Luk. 16) var ej penningen utan (den sinnliga) njutningen. Den, vars avgud rikedom är, (d. v. s. den girige) kläder sig ej »i purpur och kostbart linne» och lever ej »var dag i glädje och prakt». — *Sid. 7.* Jesu ord i Matt. 10: 27 gälla honom själv men ej Fadern, och, huru sant hans betygande i Joh. 10: 30 (»Jag och Fadern äro ett») än är, så hade dock citatet ur Matt. evang. ej utan vidare bort medtagas. — *Sid. 8* rad 18 och 19 uppifr. heter det: »Att i soliga och lugna dagar förtrösta på Gud kan nog gå an»; i st. f. uttrycket: »kan nog gå an» föreslås: »är nog lätt». I slutet av samma sida givas exempel på i skriften omnämnda troshjältar; varför ej där medtaga Hebr. 11? — *Sid. 9.* Bland benämningar på Gud anföres ej en enda, som gäller den Hel. Ande; se Sak. 12: 10; Joh. 14: 16, 17, 26; Rom. 8: 15; Efes. 1: 17 m. fl.! Å rad 6 nedifr. samma sida står: »så böra ock vi känna det» etc.; fulltonigare vore: »men lika mycket, som Gud är högre än vår jordiske fader, lika mycket mer bör det smärta oss, när» etc. — *Sid. 12.* Första fullständiga meningen på sidan är otydlig. Eller skulle väl det, som »är rätt och ovärdigt för människan», vara i moraliskt hänseende någonting värre än synd? I not 1 å samma sida talas ock om svärjandet (i dagligt tal) under benämningen »denna råa ovana». — *Sid. 13.* Skillnaden mellan mom. »c) Vidskepelse» och mom. »d) Lögn och bedrägeri» är otydlig. Att all vidskepelse sammanhänger med lögn och bedrägeri, är oförnekligt, men väl finnes det lögn och bedrägeri, som ej är vidskepelse; därom talar 1878 års katek. st. 30. — *Sid. 14.* Då det å rad 10 uppifr. säges, att »Herren klagade fördom genom profeten», så är det ju mindre lämpligt att citera Matt 15: 8, där Jesus anför de profetiska orden, som själva återfinnas i Jes. 29: 13. — *Sid. 15* rad 5 uppifr. heter det: »är han vår fader och vi hans barn»; tydligare: »inse vi, att han är vår Fader» etc. — *Sid. 21.* Gentemot förf:s påstående å rad. 16 och 15 nedifr., att Gud i sakramenten »ej blott talar till utan ock handlar med oss», må ur biskop Billings större katekesutläggning meddelas följande citat: »I sitt ord talar Herren till

oss, i sakramenten handlar han med oss» (sid. 394 i 1883 års uppl.). Detta är också just vad som behöver särskilt framhållas, när det gäller att i korthet angiva nådemedlens olika karaktär. — *Sid. 25.* Varför vid återgivandet av 4:de budet sätta en del av dess ordalydelse okursiverad inom parentes? — *Sid. 34.* Mot slutet av sidan omnämnes möjligheten av sådana fall i livet, då Petri ord i Apg. 5: 29 kunna tillämpas. Men här är oförnekligen ej fråga om vad man *kan* utan om vad man *bör* göra. — *Sid. 40.* Då förf. å rad. 11 och 12 uppfir. säger, att, »förmå vi ej mer, så kunna och böra vi med våra böner tjäna vår överhet», så förefaller det nästan, som vore meningen den, att förbönen ägde mindre värde än deltagandet i yttre hyllning. — *Sid. 44* rad 1 uppfir. möta vi uttrycket »ont förtal». Adjektivet är tydligen blott »epiteton ornans», vadan det minst lika bra kunde uteslutas. — *Sid. 55.* Sammanhanget mellan de å rad. 12—14 uppfir. angivna bibelorden och såväl det närmast föregående som det närmast efterföljande synes dunkelt. — *Sid. 56.* Med hänsyn till det, som säges å rad. 14 och 15 uppfir., må liksom ock med hänsyn till analoga uttalanden å sid. 2, 3, 43 och 51 beaktas, att indelningen av synderna i »grova» och »fina» torde kunna gillas endast under den förutsättningen, att man definierat begreppet »grov synd» såsom en handling, vars syndiga beskaffenhet för varje normalt utrustad kristen ligger i öppen dag, samt begreppet »fin synd» såsom en handling, vars syndiga beskaffenhet man endast med eftertankens tillhjälp lär sig inse. F. d. prof. Norrby förklarar sig emellertid anse »dessa termer i hög grad simpla och värda att utdömas». (Teol. tidskr. 1879 sid. 300). — *Sid. 59* rad 6 uppfir. förekommer uttrycket: »många och otaliga tillfällen». Skola bägge attributen användas, bör det heta: »många, ja, otaliga». — *Sid. 63* rad 5 uppfir. Framför orden »illa beryktad» bör stå: »även» (eller: »till och med»). — *Sid. 66* rad 17 uppfir. står: »Alla dessa synder» etc. Antingen bör »dessa» strykas, eller ock bör det heta: »Alla dessa likaväl som alla andra synder» etc. Se t. ex. Bensow, Den kristna tros- och sedeläran sid. 22! — *Sid. 70* rad 10 nedifr. finna vi termen »Slutorden». Åtminstone i

en not hade härvid bort nämnas, att detta uttalande egentligen alls icke utgör lagens »slutord». — *Sid. 71* rad 17 nedifr.: »I Syndens väg» och sid. 74 rad 15 uppfir.: »II) Livets väg» äro ej de bästa möjliga motsatserna. — *Sid. 74* rad 19 uppfir. säger förf., att »nog kunna vi tänka» etc. Är ej »måste» att föredraga framför »kunna»? Samma sida rad 11 nedifr. står: »både» — »eller» i stället för: »både» — »och». — *Sid. 76* rad 18 uppfir. står, att »t. o. m. Petrus kunde fela», men orsaken till detta »t. o. m.» angives ej. — *Sid. 77* rad 13 uppfir.: »Vi kunna — — — för ögonen»; tydligare: »Vi böra — — — för ögonen.» — *Sid. 78* rad. 6 och 5 nedifr. återgives Rom. 14: 17 i *en* form, sid. 79 rad. 12 och 11 nedifr. åter i *en* delvis *annan*. — *Sid. 84* not 2. Bisatsens predikatsfyllnad är ej strängt språkligt korrekt. — *Sid. 87—90.* I Bil. 3 borde även de övriga gudstjänsterna ha omnämnts.

Det sammanfattande omdöme om pastor Bergströms bok, varmed rec. vill avsluta sin granskning, lyder korteligen sålunda: Bokens kärna är i bästa mening god, men skalet, d. v. s. formen, lider av en del brister. Dessa kunna dock dess bättre i en eventuell ny upplaga med lätthet avhjälpas. Rec. önskar ock livligt, att så måtte ske. I ty fall skulle nämligen vår skolboks litteratur på tros- och sedelärans område förvisso göra en betydande vinst.

G. S.

Gardell & Björkstrand: Lärobok i fysik för folkskolans överbbyggnader. IV. Mekanik. 89 sid. — Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 25 öre.

Författarna, som med den nu utkomna fjärde delen avslutat sitt läroboksarbete i fysik, ha lyckats väl att fylla den uppgift, de satt sig före, att för den fortsatta folkskoleundervisningen — i folkskolans högre afdelning och öfriga därmed likställda öfverbyggnader — gifva en god lärobok. Innehållet är rikhaltigt, och urvalet synes vara lyckligt funnet med hänsyn till såväl det praktiska lifvets förhållanden som folkskolans allmänbildande uppgift. Beskrifningarna af experimenten äro öfver hufvud taget klara och synnerligen utförliga, hvilket gör,

att boken äfven kan lämpa sig för själfstudium. Arbetet är rikt på teckningar, som göra dess innehåll mera åskådligt och intressant, hvilket i sin mån bidrager att göra det lämpligt äfven för nyss nämnda ändamål. Önskvärdt hade varit, att en del teckningar förtydligats genom hänvisande bokstäfver, exempelvis fig. 84, turbinen. Priset synes, fränsedt bokens goda utstyrel, vara jämförelsevis högt, men torde man kunna hoppas, att detta vid en kommande större upplaga måtte kunna nedbringas.

Janzon.

Biblioteket Sveriges Vår.

Svenska konstnärer. II. Anders Zorn, Prins Eugen, Gustaf Cederström, Carl Milles av *Einar Rosenborg*. Expeditionen av Sveriges Vår, Uppsala. Pris 65 öre.

Fredrika Bremer av *Fanny Månsson*. Pris 50 öre.

Öknens skönaste ros jämte andra sagor och berättelser av *Alfred Smedberg*. Illustrationer av *Nils Kjellberg*. Pris 65 öre.

Harald Avery, De hemlighetsfulla pärlorna. Bemynd. översättning av *Hugo Hultenberg*. Illustr. av *Gunnar Widholm*. Pris 65 öre.

Med mycket nöje anmälas dessa alster af Biblioteket Sveriges Vår. De innehålla alla en god och nöjsam lektyr, och ehuru de egentligen äro afsedda för barn och ungdom, äro de af den beskaffenhet, att äfven äldre personer med nöje kunna läsa dem.

I *Svenska Konstnärer* får ungdomen göra bekantskap med alster af Anders Zorn, Prins Eugen, Gustaf Cederström och Carl Milles. Många förträffliga bilder belysa innehållet, och vi veta ej, hvilken vi skola gifva företrädet, måhända åt Djos Matts, urmakare i Mora.

N:r 9 af samlingen utgöres af en för ungdomen lämpad skildring af *Fredrika Bremer* af *Fanny Månsson*.

Öknens skönaste ros jämte andra sagor och berättelser af *Alfred Smedberg* äro mycket underhållande, och man lämnar ej gärna en berättelse, innan man läst den till slut.

De hemlighetsfulla pärlorna är en hel liten barnroman af på en gång spännande och oskyldigt innehåll.

Alla häftena äro försedda med vackra illustrationer, och isynnerhet sagorna och berättelserna rekommenderas åt föräldrar och uppfostrare i allmänhet, som vilja gifva barnen några böcker, som på samma gång de bereda nöje och förströelse äfven kunna vara till nytta.

Illustrerad Tidskrift för ung och gammal redigerad af *Oscar Mannström*. N:o 1 och 2 1911.

Utgifves i 24 häften om året. Pris 3 kr. Längre ha vi önskat att erhålla en illustrerad tidskrift i samma stil som *Förr och Nu* i dess ursprungliga skick på 1870-talet, och denna vår önskan synes nu komma att förverkligas, som vi hoppas, på ett mera varaktigt sätt än de försök, som förut gjorts.

Bland de många framstående medarbetarne må nämnas professorerna Rudin, E. Nyström och Nathan Söderblom, lektor Grip, Marie Louise Gagner, Jeanna Oterdahl, E. N. Söderberg, Karl Fries, öfverste Melander, pastor Erland Björck m. fl.

»Tidskriften står på kristen och fosterländsk åskådningsbotten och vill i intet afseende vara ett partiorgan.»

De båda första häftena äro utkomna och båda godt. En tidskrift bör enligt vår mening ej blott innehålla noveller eller lättare berättelser utan äfven sakliga skildringar i lättfattlig form, hämtade ur historien, geografin, naturvetenskaperna eller andra områden, och så är fallet med ifrågavarande publikation.

Vi hoppas, att allmänheten måtte uppmuntra detta aktningvärda försök att utgifva en verkligt god och underhållande tidskrift, så att den må kunna bära sig.

Gideon Danell. Svensk ljudlära. Stockholm. P. A. Norstedt & Söner, 1911. Pris inb. 1,65.

Vi vilja göra herrar lärare uppmärksamma på denna af sakkunnig person nyligen utgifna ljudlära, som är mycket

klart framställd, och som bör blifva till god ledning både vid själfstudier och vid undervisning i seminarier och läroverk.

Vi skola i ett följande nummer något närmare redogöra för den.

Almanack för alla 1912. Sextonde årgången. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris i klotband 1 kr. 75 öre.

»Almanack för alla» har visat sig vara en mycket praktisk och intressant uppslagsbok rörande en mängd förhållanden, som man eljest ej utan stort besvär kan få reda på.

Af det rikliga innehållet samt porträtt och planscher anteckna vi följande: De märkligaste händelserna åren 1902—1912, Europas regerande furstehus med porträtt, Porträtt af Nobelpristagare 1910, Porträtt af märkliga döda under 1911, Svenska statsrådet och regeringsråd med porträtt, Porträtt af främmande sändebud i Stockholm, Nobelstiftelsen, Porträtt af hufvudredaktörerna för Sveriges dagliga tidningar, Porslins- och fajansmärken från äldre tider till nu, Märkligare byggnader i Sverige från 1500—1600-talen, Symboler och emblem i den kyrkliga konsten, Geografiska och statistiska notiser af olika slag m. m. Ett register underlättar begagnandet af boken, som synnerligen lämpar sig för såväl ung som gammal.

Berättelse om **Folkskoleväsendet i Linköping under år 1910.** Utgifven av Alfr. Fridén, stadens folkskoleinspektör. Linköping 1911.

Innehåller fullständiga uppgifter om hvad som rör folkskoleväsendet och därjämte reseberättelser af tvenne lärarinnor samt förteckning öfver anskaffade böcker till skolbiblioteket. — Af en tabell framgår, att Linköpings folkmängd stigit från 14,653 år 1901 till 18,111 år 1910 och skoldistriktets bidrag från 50,000 kr. år 1901 till 96,000 år 1910. —

En liten julbok om julböcker. Med illustrationer. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1911.

Lämnar god anvisning på ett flertal böcker, lämpliga till julgåfvor.

Från Arbetsfältet. H. 8 och 9 för år 1911. Utgifven genom *Oscar Mannström*. Innehåller *Boktitlar* ur svenska bokhandelns årskatalog 1910. Urval till folkbibliotekens tjänst.

Den Danske Realskole N:o 12 (15 november) 1911.

Bog og Naal. November 1911.

Innehåller bland annat: 14 eller 15 Aar? af Overlærer *J. Aldal*, Hosterboo (fråga om Mellemskolens afslutning vid fyllda 14 eller 15 år); Mellemskolens Fortrin og Mangler af skolebestyrerinde *O. Olsen*, Nyköbing.

Pedagogisk Tidskrift. Elfte häftet 1911.

Från Aktiebolaget *Folkskolans vän* ha vi mottagit följande publikationer:

Lilla Sessan. Småttingarnes julkalender 1911. Pris 25 öre.

En nätt och trefflig liten bok.

Snöhvit. Barnens julkalender. Pris h. 75 öre. Barnen finna här ett flertal roande skildringar och många illustrationer.

Julklockan. Sveriges barn tillägnad 1911. Försedd med flera helsides kolorerade illustrationer.

Hemmets kalender. Läsning för uppfostrare i hem och skola. Pris 1,50. Bjuder på värdefull läsning af flera framstående författare. Utstyrseln är som vanligt mycket smakfull.

Hvarför svärjer du? Af *W. Rudin*, professor.

Innehåller allvarsord till Sveriges folk mot den fula vanan att svärja.